

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské výchovy

Kateřina Zetíková

Učitelství českého jazyka a křesťanské výchovy
pro 2. stupeň základní školy

Vliv sourozeneckých konstelací na mezilidské vztahy

Diplomová práce

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Mgr. Peter Tavel, PhD.

OLOMOUC 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem při tom jen uvedených pramenů a literatury.

V Topolné dne 29. 3. 2009

Děkuji panu Ing. Mgr. Mgr. Peteru Tavelovi, PhD. za odborné vedení práce, poskytnutí cenných rad, pomoc při výběru pramenů a uspořádání práce.

ÚVOD.....	6
RODINA A SOUROZENECKÉ KONSTELACE.....	7
1.1 RODINA A SOCIALIZACE ČLOVĚKA	7
1.1.1 Rodina.....	7
1.1.2 Socializace	8
1.1.3 Sociální inteligence.....	9
1.2 EXTROVERZE A INTROVERZE	9
1.3 SOUROZENECKÉ KONSTELACE	11
1.3.1 Rozdělení podle Alfreda Adlera.....	13
1.3.2 Rozdělení podle Karla Königa.....	14
1.3.3 Rozdělení podle Kevina Lemana.....	16
1.3.4 Rozdělení podle Waltera Tomana.....	17
2 PRVOROZENÉ DÍTĚ	21
2.1 JEDINEČNOST PRVOROZENÉHO.....	21
2.2 JEDINÁČEK.....	22
2.2.1 Vliv rodičů na děti při výchově.....	23
2.2.2 Vztahy k okolí.....	25
2.3 NEJSTARŠÍ ZE SOUROZENCŮ.....	29
2.3.1 Reakce prvorozeného na narození sourozence a přizpůsobení	30
2.3.2 Žárlivost.....	33
2.3.3 Vliv rodičů na prvorozené.....	35
2.3.4 Rozlišení nejstarších	36
2.3.4.1 Dva sourozenci	37
2.3.4.1.1 Starší bratr bratra	37
2.3.4.1.2 Starší sestra sestry	39
2.3.4.1.3 Starší sestra bratra.....	41
2.3.4.1.4 Starší bratr sestry	43
2.3.4.2 Více sourozenců.....	44
2.4 SOUROZENCI S VELKÝM VĚKOVÝM ROZDÍLEM.....	47
2.5 VLIV POŘADÍ NAROZENÍ NA MANŽELSTVÍ	48
3 DRUHÉ ČI PROSTŘEDNÍ DÍTĚ.....	49
3.1 VZTAH KE STARŠÍMU SOUROZENCI	49

3.2	VLASTNOSTI DRUHÉHO DÍTĚTE	50
3.3	DRUHÉ DÍTĚ ZE DVOU	51
3.3.1	<i>Mladší bratr bratra</i>	51
3.3.2	<i>Mladší bratr sestry</i>	53
3.3.3	<i>Mladší sestra sestry</i>	54
3.3.4	<i>Mladší sestra bratra</i>	56
3.4	PROSTŘEDNÍ DÍTĚ	57
3.5	MANŽELSTVÍ DRUHÝCH A PROSTŘEDNÍCH DĚTÍ	59
4	NEJMLADŠÍ DÍTĚ	61
4.1	VLASTNOSTI NEJMLADŠÍCH DĚTÍ.....	61
4.2	VLIV RODIČŮ A SOUROZENCŮ	61
4.3	MANŽELSTVÍ BENJAMÍNKŮ	63
5	DVOJČATA A TROJČATA	64
5.1	DVOJČATA JEDNOVAJEČNÁ A DVOJVAJEČNÁ, TROJČATA	64
5.2	IDENTITA DVOJČAT	66
5.3	SOUROZENECKÉ VZTAHY DVOJČAT A TROJČAT	68
5.4	PARTNERSKÉ VZTAHY A MANŽELSTVÍ DVOJČAT	70
6	POŘADÍ NAROZENÍ V PÍSMU SVATÉM.....	71
6.1	SOUROZENCI VE STARÉM ZÁKONĚ	71
6.2	SOUROZENCI V NOVÉM ZÁKONĚ	72
	ZÁVĚR	74
	SHRNUTÍ.....	76
	PRAMENY A LITERATURA	78
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	81

ÚVOD

Většina dětí se narodí a dospívá v rodině. Každá rodina je jiná, liší se nejčastěji počtem sourozenců a také jejich pohlavím. Na vývoj jedince má samozřejmě vliv prostředí a právě rodinné prostředí je to místo, ve kterém dítě a často i dospívající mladý člověk tráví nejvíce času. Nejsou to však jen rodiče, kteří toto prostředí tvoří, ale i sourozenci. Skutečnost, na jaké pozici mezi sourozenci se dítě narodí, má tedy nemalý vliv na to, jak bude vycházet s lidmi ve svém okolí, se svými nejbližšími i kolegy v práci.

Před lety se mi dostala do rukou kniha Kevina Lemana Sourozenecké konstelace. Tehdy jsem si ji přečetla, ale můj zájem byl spíše povrchní a příliš jsem nad pozicí sourozenců v rodině neuvažovala. Později jsem však zjistila, že je to velmi zajímavé téma a začala jsem o problematice sourozenců více přemýšlet. Nejen proto se chci sourozeneckými konstelacemi zabývat. Při výběru mě také ovlivnila vlastní rodina. Sama mám pět sourozenců a každý je úplně jiná osobnost.

V této práci se chci zabývat tím, jak velký vliv může mít pozice v pořadí sourozenců na vývoj osobnosti člověka, jeho chování a mezilidské vztahy, které se vytváří po celý život. Položila jsem si otázku, zda jsou tímto faktorem lidské životy ovlivněny jen málo, nebo zda má naopak zásadní vliv. Chci hledat názory psychologů, kteří se na tuto problematiku zaměřili a zkoumali ji podrobněji.

Téma sourozeneckých konstelací je velmi členité a zároveň jsou jednotlivé problematiky úzce provázané. Rozhodla jsem se proto rozdělit práci do šesti kapitol. V první představuji socializaci člověka, extroverzi a introverzi v souvislosti s rodinou. Dále sem zařazuji pohledy na sourozenecké konstelace různých psychologů, protože názory a rozdělení se mohou značně lišit. V druhé kapitole se budu zabývat prvním dítětem, což může být jak jedináček, tak i nejstarší ze sourozenců. Třetí kapitola se zaměřuje na druhé dítě, které je poslední nebo prostřední z více sourozenců. Čtvrtá kapitola charakterizuje nejmladší dítě. Pátá kapitola se věnuje dvojčatům a trojčatům. Poslední kapitola vystihuje sourozence v Písmu svatém.

RODINA A SOUROZENECKÉ KONSTELACE

V úvodní kapitole se zaměříme na rodinu, která má podíl na vztahu člověka k okolí. S rodinou úzce souvisí socializace člověka, sociální inteligence, extroverze a introverze a sourozenské konstelace. Porovnáme také názory různých psychologů na sourozenské konstelace.

1.1 Rodina a socializace člověka

Na člověka a jeho život nahlížíme jako na celek, je však třeba znát jej i v kontextu sociálních vztahů. K pochopení vzorce života dítěte patří osoby, které se o ně staraly a kompenzovaly jeho slabost, protože dítě má vzájemný silný vztah s matkou a rodinou. Individualita dítěte se skládá nejen z tělesné individuality, ale zahrnuje i celou síť sociálních vztahů. Člověk se totiž v určitých situacích cítí nedostatečný a tato slabost jej nutí žít ve společenství, a to buď rodiny nebo komunity, ne jako izolovaný jedinec.¹ Dítě si nemůže vybrat rodinu, do které se narodí. Rodina mu zabezpečuje základní životní potřeby, ono zde poznává první city a vztahy a také se prostřednictvím rodiny seznamuje s okolním světem.²

1.1.1 Rodina

Za rodinu se považuje společenství lidí, svazek dvou rovnoprávných partnerů, malá sociální skupina či společenská jednotka vzniklá manželským a pokrevním svazkem. Je to komplex vztahů nejen muže a ženy, ale i mezi rodiči a dětmi a také rodinou a společností.³ „Dítě dostává v rodině první lekce v soužití s ostatními osobami a v přizpůsobování se jim.“⁴ Rodina je bodem, kde se spojují vlivy sociální i specifické, které závisí na osobnosti rodičů a sourozenců. Záleží velmi na tom, jaký styl rodinného života působí na výchovu dětí. Rodina je celý systém mezilidských vztahů, který je zvláštní tím, že je dlouhodobý a každodenní. Rodina také vybírá prostředí, ve kterém

¹ Srov. ADLER, A. *Porozumění životu. Úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. ISBN 80-85974-76-2. s. 23.

² Srov. BRTNÍKOVÁ, M. *Dítě a jeho svět*. 1. vyd. Praha: Horizont 1979. s. 47.

³ Srov. GRECMANOVÁ, H. HOLOUŠOVÁ, D. aj. *Obecná pedagogika II*. 2. vyd. Olomouc: Nakladatelství Hanex, 2003, ISBN 80-85783-24-X. s. 7.

⁴ VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E. *Vztahy mezi sourozenci*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1966. s. 13.

dítě bude žít, rozvíjí nebo potlačuje zájmy a schopnosti dítěte a ovlivňuje jeho rozvoj, určuje jeho směr a spoluurčuje životní cíl.⁵ Rodinné prostředí však není stálé, toto seskupení lidí spolu žije, vyvíjí se, ovlivňuje se a střetává se.⁶

Většina rodičů má o své děti opravdový, upřímný zájem, stará se o ně. Mohou však být i rodiče, kteří zájem předstírají nebo naopak je jejich zájem nadměrný. Jiní rodiče se o své děti příliš nezajímají, jejich zájem je nedostatečný, v krajních případech až nenávistný.⁷

1.1.2 Socializace

Podle některých sociologů je období prvního roku, ve kterém je dítě závislé na matce, obdobím elementární socializace. Dítě pak přechází do rodinné socializace, kdy se dostává do styku s malým okruhem dospělých. Za úspěšnou rodinnou socializaci považují takovou, kdy dítě poznalo i vztah k sourozencům. Ta je základem pro období začleňování do dětského kolektivu v období veřejné socializace. Osamostatňování dětí a schopnost zařazení do kolektivu nebo naopak strach a nedůvěra jsou výsledkem předchozí výchovy.⁸ Dítě postupně zjišťuje, že je nutné, aby omezovalo své požadavky a přizpůsobovalo se ostatním.⁹ „Říkáme tomu přechod z egocentrického stádia k stádiu socializovanému. Proces přizpůsobování probíhá v mnoha praktických cvičeních.“¹⁰

Ve společenství rodiny si každý z jejích členů vytváří k ostatním postoj a to je způsob, jakým dítě pro své budoucí mezilidské vztahy získává předobrazy vzorců chování, například postoj k autoritě, zákonům a pravidlům. Je třeba děti zvykat jisté míře sebeomezení a sebeovládání.¹¹ „Sociální chování v dospělosti se rodí z návyků v dětství a je ovládáno stejnými zákony.“¹² Vývoj osobnosti je ovlivnitelnější v ranějším stádiu vývoje, s rostoucím věkem se ovlivnitelnost snižuje.¹³

⁵ Srov. BRTNÍKOVÁ, M. *Dítě a jeho svět*. s. 47 - 48.

⁶ Srov. VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E. *Vztahy mezi sourozenci*. s. 30.

⁷ Srov. BRTNÍKOVÁ, M. *Dítě a jeho svět*. s. 49.

⁸ Srov. *tamtéž*. s. 71.

⁹ Srov. VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E. *Vztahy mezi sourozenci*. s. 13.

¹⁰ *Tamtéž*. s. 13.

¹¹ Srov. *tamtéž*. s. 16.

¹² *Tamtéž*. s. 17.

¹³ Srov. DOSTÁL, A. M. OPRAVILOVÁ, E. *Úvod do předškolní pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. s. 176.

1.1.3 Sociální inteligence

Přítomnost a nepřítomnost sourozenců a jejich vliv jsou v životě každého dítěte podstatné. V dětství se rozvíjí sociální kompetence dětí, která je označována jako sociální inteligence. Ta má vztah k teorii mysli, tj. otázce, jak dochází u dítěte ke vzniku představy o tom, že i druzí lidé mají podobnou psychiku jako ono a že psychické procesy u druhého člověka rozhodují o jeho chování. Dítě, pokud chce předpovídat reakci druhého, potřebuje poznat myšlení, pocity a prožívání druhého člověka. K rozvoji této vlastnosti dochází kolem čtvrtého roku života. V rodinách se sourozenci jsou děti v rozvoji sociálních dovedností rychlejší. Začínají dříve rozumět psychice druhých a vnímat jejich hlediska. Toto je později základem sociální inteligence. V přítomnosti sourozence nebo více sourozenců musí dítě více přemýšlet o přáních a potřebách druhých lidí. V případě jedináčka je tomu jinak, vše se točí kolem jeho potřeb a přání. Pro kojence je význam sourozence malý, je totiž pro něj jen zajímavým podnětem. Jeho význam začíná při hraní, kdy vnímá sourozence jako partnera. Přítomnost sourozence je znatelná kolem druhého roku, dítě je obohacováno a stimuluje se vývoj sociálních dovedností a sociálního porozumění.¹⁴

„Rozvoj sociální inteligence dítěte určitě také hodně závisí na celkovém klimatu rodiny, na její hodnotové orientaci, na tom, o čem spolu všichni doma mluví. Záleží, jestli už třeba ve dvou třech letech rodiče s dítětem mluví o potřebách, o přáních, o pocitech druhých lidí, nebo jestli se v rodině komunikuje jen věcně.“¹⁵

1.2 Extroverze a introverze

Lidský život je závislý na schopnosti kontaktu. Jsou lidé, kteří mají k druhým snadný přístup, stačí jim jen vytvoření prostoru v okruhu jiných osob a stanou se jeho středem díky jejich společenskému kouzlu. Jiní lidé naopak vytvářejí kontakt s druhými jen těžko, jsou ostýchaví a zdrženliví. Často je rozhovor stojí mnoho přemáhání. Toto jsou dva hraniční typy a mezi nimi existuje mnoho přechodných stupňů určených sociálním chováním. Jsou známy i patologické případy, kdy je schopnost kontaktu zakrnělá nebo přehnaná. Tito lidé nejsou schopni se ke druhým přiblížit a není to

¹⁴ Srov. KREJČÍŘOVÁ, D. *Od sourozenců se dítě učí*. [Online]. Poslední revize 27.1.2000 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek463.htm>>.

¹⁵ *Tamtéž.*

sobeckostí, nýbrž jim schází schopnost vytvořit si spoj mezi sebou a společností. Někteří se dokonce zavírají do vlastního světa.¹⁶

Podle psychologie Carla Gustava Junga jsou tyto dva extrémní typy extrovertní a introvertní osobnosti. Každý člověk je v jisté míře zároveň extrovertní i introvertní. Trvale však převládá jeden typ. Extrovertní typ motivují hlavně vnější faktory.¹⁷ Naopak u introverta je vztah k vnějšímu světu negativní.¹⁸ Extrovertní typ směřuje k objektu, k tomu, co je vně, a je nesvůj při nezájmu. Pro introvertní typ je hlavním a výchozím bodem jeho vlastní subjekt, objekt je druhořadý. Extroverzi nebo introverzi chápe Carl Gustav Jung jako typický způsob chování znamenající bytostný směr. Zcela určuje duševní průběh, způsob, jak je člověk zvyklý reagovat, a tak je rozhodující pro vznik osobních zkušeností.¹⁹

Tyto typy chování mají mnoho společného se schopností nacházení kontaktů mezi lidmi, jsou rozhodujícím spojem mezi subjektem a jeho obklopujícími objekty. Pro konečnou komunikaci samozřejmě záleží i na tom, zda potkáváme osoby schopné kontaktu a na samotném aktu setkání.²⁰

Někdo se může zdát extrovertní proto, že jsou u něj důraznější extrovertní tahy, přestože nese skryté celé množství introvertních vlastností. U introvertů za určitých okolností a při zvláštních příležitostech vystupuje určitá míra extroverze.²¹ „Člověk je vždy a v každém ohledu bytost, která je vybudována z polárních sil. Tyto protiklady se určují navzájem a udržují si vzájemnou rovnováhu. To se vztahuje také na polaritu, která je popsána jako extroverze a introverze.“²² Introverze náleží do sféry myšlenek a extroverze do oblasti vůle. Obojí síly jsou v každém člověku, protože myšlení a konání je nutné zároveň. Pokud má člověk sklony spíše k mysliteli, pak bude těžko komunikovat s jinými lidmi. Naopak aktivnější typ člověka nebude váhavý a zdrženlivý. Je to dáno tím, že v každé kontaktní situaci vzniká mezi jednotlivcem a objektem pocit. Tímto pocitem je sympatie či antipatie, ale často nejde jen o jednoduché přitahování nebo odpuzování, nýbrž jsou to ambivalentní, odstínované pocity.

¹⁶ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. 13. vyd. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2004. ISBN 3-525-59216-7. s. 20 - 21.

¹⁷ Srov. SHARP, D. *Slovník základních pojmů psychologie C. G. Junga*. 1. vyd. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2005. ISBN 80-85880-39-3. s. 46.

¹⁸ Srov. *tamtéž*. s. 65

¹⁹ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. s. 21 - 22.

²⁰ Srov. *tamtéž*. s. 22.

²¹ Srov. *tamtéž*. s. 22 - 23.

²² *Tamtéž*. s. 23.

To znamená, že ve stejném okamžiku cítíme jak náklonnost, tak odpor.²³ „*Naše sympatie jsou vždy spojeny s extroverzí, naše antipatie s introverzí. Extrovertní je směr sympatie, introvertní směr antipatie.*“²⁴ Pocity odporu nebo náklonnosti spojují jednotlivce se světem, s oběma se setkáváme ve svém okolí.²⁵

K diferenciaci typů dochází velmi brzy, již ve velmi časných fázích života. Mezi první známky extroverze patří rychlé přizpůsobování se okolí a velká pozornost objektům a vlivům na ně, tedy důvěra ve vnější svět.²⁶ Introvertní dítě je spíše přemýšlivé a brání se okolním vlivům, nechce se podrobovat cizím pravidlům.²⁷ „*Skupina, v našem případě rodina, má velký podíl na tom, zda se dítě stane extrovertem nebo introvertem, tj. zda nalezne svůj smysl života v kontaktu s lidmi nebo bude zahrnáno pro své uspokojení do sebe samého. Samozřejmě vliv rodinného prostředí není jediným činitelem, který působí ve vývoji tak kontrastních typů, ale je nesporně jedním z nejzávažnějších.*“²⁸

1.3 Sourozenecké konstelace

Dříve se v psychologii stávalo, že byl přeceňován některý jev a jiný opomíjen. To platí i o vlivu pořadí narození. Je nutné si uvědomit, že osobnost člověka vytváří souhra vlivů genetických a působení prostředí.²⁹ „*Na život člověka má vliv mnoho věcí a okolností a je těžké je rozeznat a oddělit. Patří sem vrozené vlastnosti, které vývoj osobnosti ovlivňují rozhodujícím způsobem. Patří sem náš temperament, tj. zda jsme flegmatici, cholericci, sangvinici nebo melancholici, který se vytváří v hlubinách naší osobnosti a je jen zřídka závislý na prostředí. Také mnoho našich sklonů a talentů pochází z nejskrytějších zákoutí podvědomí. Mezi ně lze zahrnout vlastnosti, které jsou často vyvozovány z vnějších vlivů, které pochází z našeho časného dětství.*“³⁰ Nejdůležitější vlivy prostředí jsou zážitky z rodiny. Ty ovlivňuje pořadí narození.³¹

²³ Srov. *tamtéž*. s. 24 - 25.

²⁴ *Tamtéž*. s. 25.

²⁵ Srov. *tamtéž*. s. 25.

²⁶ Srov. SHARP, D. *Slovník základních pojmů psychologie C. G. Junga*. s. 46.

²⁷ Srov. *tamtéž*. s. 66.

²⁸ VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E. *Vztahy mezi sourozenci*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1966. s. 29.

²⁹ Srov. HAVLÍČEK, J. *O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti* [Online]. Poslední revize 18. 6. 1999 [cit. 2009-02-04]. Dostupné z: <<http://www.vesmir.cz/clanek.php3?CID=972>>.

³⁰ KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. s. 17.

³¹ Srov. HAVLÍČEK, J. *O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti* [Online].

Pořadí narození se také nazývá sourozeneckou či rodinnou konstelací. Kevin Leman říká, že pořadí narození do značné míry předurčuje osobnost člověka, protože hraje významnou roli při jejím formování. Stejně jako další psychologové, kteří se sourozeneckými konstelacemi zabývají, tvrdí, že to, zda jde o prvorozeného, jedináčka, prostředního nebo benjamínka, vysvětluje mnoho o osobnosti i o manželském partnerovi. Je totiž důležité, zda je člověk vůdcem nebo miláčkem rodiny. S tím pak souvisí chování dvou partnerů k sobě navzájem.³² „Kvalitu sourozeneckých vztahů ovlivňuje řada faktorů. Podstatný vliv má věkový rozdíl, ale i počet a pohlaví sourozenců. V těsném závěsu jsou to rodiče, jak svými osobnostními profily, tak kvalitou svého partnerství.“³³

Výjimečnost rodinného soužití spočívá v tom, že sourozenci tráví ze všech členů rodiny nejvíce času společnou činností. I když děti tráví hodně času v jiných kolektivech, spolu pracují a hrají si spolu poměrně dlouhá období. Sourozenci jsou jedinci, kteří jsou nuceni trávit dlouhý čas s hmatatelně omezeným prostorem i zájmy a přitom si své spolence nevolí, jsou si navzájem přiděleni. Je mezi nimi velmi důvěrný kontakt, který by byl za jiných okolností člověku nepříjemný. Eva Vančurová-Fragnerová připomíná, že s tím souvisí přímota a upřímnost, jenž je dána tím, že se sourozenci znají tak do detailů, že nemohou před sebou mnoho předstírat nebo zastírat. Dá se říci, že žijí spolu nazí, „bez obalu“.³⁴

Dříve se hledal rozdíl mezi sourozenci v inteligenci, iniciativě, emocionálním chování a podobných individuálních charakterových odlišnostech. Karl König upozorňuje, že v těchto oblastech ale nemohly být odkryty žádné pozoruhodné odchylky v rámci pořadí narození, protože nejsou mezi prvním, druhým a třetím narozeným dítětem tak velké, že by se dalo hovořit o jasných odchylkách. Až po postavení společenských možností a schopností kontaktu prvorozených a druhorozených byly jasně viditelné rozdíly.³⁵ „První syn se sociálně řadí zcela jinak než druhé dítě a jedináček je po této stránce také odlišný.“³⁶

V typických vlastnostech sourozenců podle pořadí narození se většina psychologů shoduje, rozdíl je však v zařazování do skupin sourozenců.

³² Srov. LEMAN, K. *Sex začíná v kuchyni*. s. 38 - 39.

³³ ADLER, I. *Sestra nebo bratr?* [Online]. Poslední revize 7.7.2008 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek6457.htm>>.

³⁴ Srov. VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E. *Vztahy mezi sourozenci*. s. 36 - 37.

³⁵ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. s. 9 - 10.

³⁶ *Tamtéž*. s. 10.

1.3.1 Rozdělení podle Alfreda Adlera

Alfred Adler zkoumal pořadí narození jako první. Prvotním podnětem k tomu bylo, že se pokoušel sledovat příčiny vzniku určitých psychotických a neurotických rysů v povahovém obrazu lidí. To ho vedlo k tomu, aby se zajímal také o pozici, kterou jednotlivci přijímají ve vazbě své rodiny. Protože se však o toto téma zajímal jako první, ještě nezjistil, že³⁷ „... se pozice uvnitř rodiny projevuje především v pozdějším sociálním chování, ale ostatní vlastnosti a způsoby chování pramení z jiných zdrojů osobnosti. Tak přiřpsal tři různé charakterové rozdíly mezi sourozenci jedné rodiny téměř výhradně místu v řadě narození.“³⁸ Karl König upozorňuje, že to je ale nesmírné nadhodnocení sourozenecké řady, protože tato teorie úplně přehlíží mnohé jiné faktory, které jsou rozhodující pro rozvoj nastávající osobnosti. Zdůrazňuje, že je místem narození formováno jen sociální chování dítěte a nic jiného.³⁹

Každé dítě vyrůstá v jiné situaci, dokonce i děti z téže rodiny žijí v odlišných podmínkách a každé z nich obklopuje zcela jedinečná atmosféra. Alfred Adler vyčleňuje čtyři prototypy: jedináček, prvorozený, druhorozený a nejmladší. První dítě je zpočátku jedináček a stává se středem pozornosti. Po narození druhého dítěte si však uvědomí, že byl sesazen z trůnu, a změněná situace se mu pranic nelíbí, protože teď přišel o svou moc. Tímto sesazením z trůnu dojde k pocitu tragédie, jenž se opětovně vynoří v dospělosti. Alfred Adler věnoval pozornost i pohlaví. Tvrdí, že dívky bývají posuzovány při výchově jinak než chlapci. Chlapci jsou podle něj leckdy přeceňováni, kdežto s dívkami se naopak jedná, jako by bylo vysoce nepravděpodobné, aby v životě někdy něčeho dosáhly.⁴⁰

Duhorozený má také specifické a osobité postavení, protože se nachází ve zcela jiné situaci než prvorozený, neboť má před sebou někoho, kdo mu nastavuje laťku.⁴¹ Alfred Adler v individuální psychologii vytvořil představu povahy druhého dítěte jako rebela, který nerad poslouchá authority, rád podněcuje mladší sourozence proti rodičům a starším místo toho, aby se pokusil starší ovlivnit. Často se stává, že nedbá na zvyky a slušné chování. Je v něm však skrytý objevitel, který ho postrkuje do neznáma, proto se zdá být pokrokovým člověkem. Duhorozený přitom nepotřebuje být nadaný, k překonání nejstaršího využívá svých talentů promyšleně a prakticky. Pokud by byla

³⁷ Srov. *tamtéž*. s. 54.

³⁸ *Tamtéž*. s. 54.

³⁹ Srov. *tamtéž*. s. 54.

⁴⁰ Srov. ADLER, A. *Porozumění životu. Úvod do individuální psychologie*. s. 13.

⁴¹ Srov. *tamtéž*. s. 14.

pozice prvorozeného nepřekonatelná, ze zoufalství se druhé dítě soutěže vzdá. V tom případě se z něj může vyvíjet obtížné a nezpůsobné dítě.⁴²

Často je první dítě jako vzor překonáno druhým. Příčinou je rozladění prvorozeného existencí konkurence zasahující do jeho života, která ho děsí.⁴³ „*Rodiče jsou vůči jeho výkonům čím dál kritičtější a v jejich očích začíná být stále více vyzdvihován mladší konkurent. Druhé dítě má na druhou stranu vždy někoho, kdo udává tempo a komu se snaží vyrovnat. Tato zvláštní pozice v rodině se odráží ve všech jeho vlastnostech. Bude mít sklon rebelovat a neuznávat moc autorit.*“⁴⁴

Individuální psychologie připisuje prvnímu i druhému dítěti stejné základní vlastnosti. Společným hlavním motivem je jejich snaha o dosažení "místa na slunci" jako první.⁴⁵ „*Podle Adlerova pohledu je druhé dítě vždy tomu nejstaršímu v patách, takže oba závodí na život a na smrt.*“⁴⁶ Tady jsou promítnuty Darwinovy teorie, kdy je život krutým bojem, při kterém se vybírá nejsilnější. V Adlerově teorii se projevuje jako nekonečná válka v rodině začínající už od dětství.⁴⁷

Nejmladší děti jsou podle dějin a legend silné a mají rozhodující úlohu. Vlastnosti dětí mají svůj původ v raném dětství a jsou neměnné, pokud je nenahlédneme a nepochopíme prototyp.⁴⁸

1.3.2 Rozdělení podle Karla Königa

Karl König vyčleňuje čtyři základní typy dětí a lidí ve společenské struktuře chování: jedináček, prvorozený, druhý a třetí. Tak jako je podle něj jedináček jen zvláštní případ prvního, tak může mít třetí zvláštnost samo sebou, poslední dítě v rodině často zaujímá zvláštní místo.⁴⁹

Čtvrté dítě je jako kapesní vydání prvního dítěte, a společenské vlastnosti pátého a šestého dítěte stejné opět druhého a třetího. Následující tabulka dává přehled shod v rámci sourozenecké řady.

⁴² Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal.* s. 53 - 54.

⁴³ Srov. ADLER, A. *Porozumění životu. Úvod do individuální psychologie.* s. 14.

⁴⁴ *Tamtéž.* s. 14.

⁴⁵ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal.* s. 55.

⁴⁶ *Tamtéž.* s. 55.

⁴⁷ Srov. *tamtéž.* s. 55 - 56.

⁴⁸ Srov. ADLER, A. *Porozumění životu. Úvod do individuální psychologie.* s. 14.

⁴⁹ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal.* s. 89 - 90.

Jedináček	prvorozený	druhý	třetí	
	čtvrtý	pátý	šestý	
	sedmý	osmý	devátý	
	desátý	jedenáctý	dvanáctý	
	a tak dále			poslední dítě

Z přehledu je znatelné členění pořadí narození pro všechny děti. Je důležité vědět, že od čtvrtého dítěte se opakují vlastnosti prvních tří sourozenců. Čtvrté dítě je podobně tradičně založené jak první; páté je bezstarostné jako druhé; a šesté nebo deváté odpovídá v každém chování třetímu. U později narozených dětí však nejsou povahové vlastnosti vyhraněny tak jasně, jako je tomu u prvních tří případů. Cesty osudu pozdějších synů a dcer už proto nelze poznat tak zřetelně jak u třech prvorozených sourozenců. První tři zpravidla hrají v životě hlavní role, zatímco ostatní se drží víc v pozadí a k hlavním rolím dosahují jen zřídka.⁵⁰

Způsob chování podle pořadí narození neovlivňuje inteligence, duchovní schopnosti nebo objem a rozmanitost emocí, které jsou rozdílné, ale vztah k prostředí velkých je zde primárně zdůrazní a charakterizuje. Ve společenském kontaktu se ukáží rozdíly, které potom působí sekundárně na charakter v jejich výchově a rozvoji.

Způsob chování ovšem není vždy tak jednoznačný a snadný, neboť sourozenecká řada jako celek musí být vždy brána v úvahu zároveň, protože se bratři a sestry navzájem doplňují a tvoří spolu vyšší celek. Teprve, když se na sourozence pohlíží dohromady, odhalí se markantní, ale mnohotvárné povahové rysy prvních, druhých a třetích narozených. Celek rodiny je komplex, ve kterém plní jedinec jemu náležející úlohu. Základní je ale rozdíl mezi těmi, kteří stojí na prvním, druhém nebo třetím místě v pořadí narození. V této řadě se rozvinou hlavní témata, která stanoví sociální chování. Čtvrtý, pátý a šestý narozený opakují tři první sourozence a následující děti jsou tematické variace tří prvních.⁵¹ Už u prvních dvou sourozenců se vlivem toho, jakým způsobem přicházejí ke svému postavení, vyvíjí dvě od sebe různá duševní chování. Pro první dítě je situace taková, že musí svoje vrozené místo obhajovat, zatímco druhé dítě si má toto místo, jenž je obsazeno někým jiným, vydobýt. Pro oba sourozence je výchozí situace zcela rozdílná. Na jejich pozdější mezilidské vztahy má největší vliv.⁵²

⁵⁰ Srov. *tamtéž*, s. 90 - 91.

⁵¹ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*, s. 13 - 14.

⁵² Srov. *tamtéž*, s. 38.

Pro Karla Königa není místo v sourozenecké řadě věci náhody a tvrdí, že se toto místo pro každého z nás stává „hodností“, která je vybraná jeho narozením podle plánu osudu, jenž řídí jeho život. *„Musí být předurčující plán, ve kterém je umístěn každý na prvním, druhém nebo třetím místě v pořadí narození. Těmito řadami jsou formovány mezilidské vztahy. Nejvnitřnější přirozenost jednotlivce je ale připravena na toto místo dané osudem.“*⁵³

Karl König přirovnává řadu sourozenců ke stavbě chrámu. Jejím základem jsou prvorození, kteří tuto stavbu drží a o něž se opírají další sourozenci, ti se na ně spoléhají. Obrazem druhých dětí jsou sloupy a architráv nesoucí střechu. Střecha má být symbolem nebe, které se nad námi klene. Třetí děti - pokrývači, spojení mezi nebem a zemí - se starají o vytváření kupole.⁵⁴ *„Být třetí dítě, to je nejvyšší úřad - a velmi nebezpečný.“*⁵⁵

Karl König také upozorňuje na výjimku, pokud je sourozenecká řada narušena: *„Vypadne-li dítě smrtí nebo těžkým a chronickým onemocněním, pak postupuje celá sourozenecká řada a změny místa vedou zpravidla ke zvýšení psychického napětí v jednotlivých osobnostech. Zemře-li např. nejstarší bratr, potom nastupuje druhorozený na jeho místo a nyní přichází do obtížného vnitřního konfliktu, protože musí ve svém společenském chování přeměnit něco duševního, co dosud vyhovovalo jeho nejvnitřnějším sklonům.“*⁵⁶ Tento posun může být při střetu s prostředím příčinou psychotických nebo neurotických rysů.⁵⁷

1.3.3 Rozdělení podle Kevina Lemana

Podle Kevina Lemana jsou tři základní typy: prvorození, druhorození a benjamínci. Mezi prvorozené pak řadí i jedináčky, ale řeší jejich problematiku zvlášť. Na rozdíl od Karla Königa patří podle něj do skupiny druhorozených další děti, prostřední a pak už jsou poslední - benjamínci.⁵⁸ Ačkoli prostřední může znamenat druhý ze tří, třetí ze čtyř, atd., vzhledem k tomu, že druhorození a prostřední jsou

⁵³ *Tamtéž.* s. 56.

⁵⁴ Srov. *tamtéž.* s. 91 - 92.

⁵⁵ *Tamtéž.* s. 92

⁵⁶ *Tamtéž.* s. 14.

⁵⁷ Srov. *Tamtéž.* s. 54.

⁵⁸ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. 2. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2000. ISBN 80-7178-430-3. s. 13.

si většinou podle Kevina Lemana velmi podobní a často dokonce totožní (rodiny mívají obvykle tři děti), nazývá je dohromady prostředními.⁵⁹

Na sourozeneckou konstelaci samozřejmě má vliv nejen pořadí, ale i pohlaví dětí. V případě, že je v rodině více dětí, pak jsou v rodině dva prvorození, ale někdy také jediná dívka nebo jediný chlapec. „*Jakmile odlišnost pohlaví vyzvedne jedno z dětí do popředí, má to zásadní vliv na dítě věkově těsně před ním, případně těsně po něm.*“⁶⁰

Dalším významným vlivem na sourozenecké konstelace je místo v sourozenecké řadě rodičů. Ti se pak ztotožňují s dítětem na stejné pozici a silně tak ovlivňují situaci v rodině. Například pokud jde o prvorozené, rodiče k němu mají často příliš autoritativní přístup a ono je pak pod velmi silným tlakem. Naopak druhorozené dítě je tudíž v lepší pozici.⁶¹

Vytvoření „dvou rodin“ mají za následek obvykle velké věkové odstupy (delší než pět let). V této rodině pak budou dva prvorození.⁶²

1.3.4 Rozdělení podle Waltera Tomana

Jiné rozlišení má ve své knize Walter Toman. Rozděluje sourozenecké pozice nejen podle pořadí, ale důležitou roli u něj hraje také pohlaví dítěte samého i jeho sourozenců. Pojímá tedy sourozence rovnou v jejich rodinných vztazích, neřeší jednotlivé pozice obecně. Vyčísluje počet možností v sourozeneckých konfiguracích. Základním vzorcem je pro něj rodina se dvěma dětmi.⁶³

Důležitým bodem teorie Waltera Tomana je komplementarita. Vychází z toho, že člověk chápe nové situace ve světle podobných předchozích situací, zkušeností a postojů. Jejich vlivům se dá vyhnout, neboť při další nové situaci mohou být opraveny a nově interpretovány. Také platí, že člověk v nových situacích není sám, jsou tam i jiné osoby se svými očekávaními. Pokud ostatní již tvoří skupinu, nově příchozí musí přizpůsobit své chování, pokud nechce být zamítnutý. Skupina ovlivňuje jednotlivce více než jednatelce skupinu a to platí tím více, čím déle skupina existuje a čím častěji se setkává. Mezi takové skupiny patří rodina. I tady nemůže jednotlivé dítě svou pozici či roli měnit a musí se vyvíjet určitým směrem. Jako účinnější zkušenosti jsou

⁵⁹ Srov. *tamtéž.* s. 87 - 88.

⁶⁰ *Tamtéž.* s. 30 - 33.

⁶¹ Srov. *tamtéž.* s. 35 - 37.

⁶² Srov. *tamtéž.* s. 29.

⁶³ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* 8. přepracované vyd. Nördlingen: C. H. Beck, 2005. ISBN 3-406-49407-2. s. 14 - 16.

považovány ty, které se vytvořily dlouhodobou zkušeností, tedy trvalým společným životem. Proto při vzniku nového přátelství či partnerského vztahu jej zkušenosti z primárního vztahu spoluutváří.⁶⁴ Zjednodušeně řečeno: „*Nové sociální vztahy jsou za jinak stejných okolností o to úspěšnější a trvalejší, čím podobnější jsou časným a nejranějším sociálním vnitrorodinným vztahům účastníků.*“⁶⁵ Tato věta je nazývána duplikační teorém.⁶⁶

Za komplementární lze považovat takový vztah, v němž může každý z partnerů zaujmout pozici podle pořadí narození ze své původní rodiny a rozdělení pohlaví. Jde například o staršího bratra sestry a mladší sestru bratra. On převezme odpovědnost a bude ji hájit, ona se naučí ochranu přijmout. Oba partneři se v tomto vztahu mohou navzájem doplňovat. Navíc jsou zvyklí ze svých původních rodin na soužití s vrstevníkem druhého pohlaví. Jejich partnerský vztah se tedy podobá předchozímu vztahu. Druhý možný komplementární vztah je mezi mladším bratrem sestry a starší sestrou bratra, neboť se také mohou navzájem doplňovat. Totéž platí, jestliže má některý z partnerů nebo oba více sourozenců opačného pohlaví v téže pozici.⁶⁷

Za částečně komplementární vztahy jsou považovány takové, kde partneři měli ve svých původních rodinách více sourozeneckých vztahů, z nichž jeden je identický s mileneckým či manželským vztahem. Patří sem například vztah nejstaršího bratra od bratra a sestry a prostřední sestra dvou bratrů. Oba si do společného života přinášejí zkušenosti vztahu, který odpovídá vztahu k partnerovi. Tato role je posílena, ostatní vztahy jsou zde bezvýznamné a dojde k jejich udušení. Komplementární a částečně komplementární vztahy by měly být úspěšnější a trvalejší než ostatní typy vztahů.⁶⁸

Zcela nekomplementární vztahy jsou ty, v nichž buď oba partneři zaujímají pozici nejstaršího nebo jsou oba nejmladší a v každém z těchto případů měli jen sourozence stejného pohlaví, tudíž mají rozpor pořadí i pohlaví. K rozporu pořadí dochází tehdy, zaujímají-li partneři identickou nebo podobnou pozici v pořadí narození. Oba si pak na toto pořadí dělají nárok a v případě nejstarších se nebudou chtít podřídit druhému, nejmladší se zase nebudou chtít ujmout vedení a budou v druhém očekávat oporu. Tento rozpor se týká obou partnerů. O rozporu pohlaví hovoříme, když partner neměl v původní rodině sourozence opačného pohlaví. Partneři pak nejsou připraveni

⁶⁴ Srov. *tamtéž.* s. 78 - 81.

⁶⁵ *Tamtéž.* s. 81.

⁶⁶ Srov. *tamtéž.* s. 81.

⁶⁷ Srov. *tamtéž.* s. 83 - 84.

⁶⁸ Srov. *tamtéž.* s. 84 - 85.

na soužití s vrstevníkem opačného pohlaví. Rozpor pohlaví se může týkat jak jednoho z partnerů, tak obou.⁶⁹

Existují i mírnější formy nekomplementárních vztahů. Je to v případě, že má vztah rozpor pořadí, ale jen u jednoho partnera je rozpor pohlaví. Alespoň jeden z partnerů je připraven na společný život s vrstevníkem opačného pohlaví. Ještě lépe jsou na tom páry, u nichž je jen rozpor pořadí a ani u jednoho rozpor pohlaví nebo naopak mají oba rozpor pohlaví bez rozporu pořadí. V prvním případě je to například starší bratr sestry a starší sestra bratra, ve druhém mladší bratr bratra a starší sestra sestry. Do kategorie nekomplementárních vztahů můžeme zařadit také ty, v nichž nedochází k rozporu pořadí a je jednostranný rozpor pohlaví. Jeden z partnerů je připraven na soužití s osobou opačného pohlaví, druhý však není. Jde například o staršího bratra sestry s mladší sestrou sestry. Ve vztahu může být také rozpor pohlaví pouze u jednoho partnera a zároveň také částečný rozpor pořadí. Sem patří vztahy prostředních dětí s partnerem, který má sourozence téhož pohlaví.⁷⁰

Jedináček není ze své rodiny připravený na vztah s vrstevníkem opačného pohlaví, sbíral pouze zkušenosti skrze vztahy k rodičům. Hledá tedy podobný vztah i v partnerském či manželském životě, čili nikoli podobný vztahu se sourozenci, ale s rodiči. Pokud tedy bude jeden z partnerů jedináček, nebo dokonce oba, dají se při vývoji jejich vztahu očekávat potíže. Relativně příznivý je vztah či manželství, kde má jedináček za partnera prvorozeného, který má sourozence opačného pohlaví. Méně příznivý by byl vztah jedináčka s nejstarším, který by měl mladšího sourozence jen stejného pohlaví. Ve vztahu jedináčka je také důležité, jakou pozici zaujímal jeho rodič, neboť se s ním identifikoval a bude částečně přinášet jeho roli.⁷¹

Příznivé či méně příznivé milenecké a manželské vztahy působí nejen na délku trvání vztahu, ale také na počet dětí, které z něj vyjdou. Dokonce mohou ovlivnit, jak budou tyto děti schopné vytvářet vlastní vztahy.⁷²

V této teorii se však neuvažuje, že by jedinec byl se svou pozicí v primární rodině nespokojený a tudíž by mu nevyhovovala ani v manželství. Pokud by primární vztahy byly zdrojem nespokojenosti, napětí a konfliktů, pak se přenesou i na partnerský vztah.⁷³

⁶⁹ Srov. *tamtéž*. s. 85 - 87.

⁷⁰ Srov. *tamtéž*. s. 87 - 88.

⁷¹ Srov. *tamtéž*. s. 89 - 90.

⁷² Srov. *tamtéž*. s. 91.

⁷³ Srov. KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-332-3. s. 18.

Walter Toman ale dodává, že na trvalost a kvalitu vztahu může mít dobrý vliv i nekomplementárnost, přímo identita partnerů. Ti si lépe porozumí, pokud řešili podobné problémy, a vědí, jak se cítil ten druhý. I jedináčci se dokáží lépe vcítit do sebe navzájem než do osoby s kteroukoli sourozeneckou pozicí.⁷⁴ „... nejmladší bratr mezi sestrami a nejmladší sestra mezi bratry vědí, co je být nejmladší a mít opačné pohlaví než ostatní sourozenci. Muž a žena, kteří byli nejstaršími mezi sourozenci, vědí, co je to zajišťovat vedení a mít odpovědnost.“⁷⁵ Partneři ve vztahu identifikace se mohou vzájemně zastupovat, neboť v nepřítomnosti toho druhého dokáží podobně jednat a mít stejné pocity. Hůře se však doplňují a spolupracují. Na druhou stranu se od sebe více oddělují a směřují jinam svou kariéru a aby se mohli nezávisleji pohybovat, nechávají si větší volnost pro vlastní život a přátele. Často si mimovolně rozdělí výchovu dětí. V případě interaktivního (komplementárního) vztahu partneři přirozeně a ochotně dělají každý něco jiného, mají různé zájmy. Jeden spíše přikazuje a plánuje, zatímco druhý realizuje. Jeden směřuje spíše do světa a druhý je raději doma.⁷⁶

Který z těchto vztahů je lepší, se nedá říci. Jeden pár může být v jedné verzi šťastný, druhý v téže ne. Podle psychoanalytických představ je interaktivní vztah objektivní a bývá trvalejší.⁷⁷

Sourozenecké pozice také ovlivňují přátelství. Kritéria komplementárnosti platí pro přátelství s osobami stejného i různých pohlaví. I zde záleží na pohlaví sourozenců přátel a na jejich pozici mezi nimi. Ideální je, když nejstarší ze sourozenců je přítelem nejmladšího a pohlaví sourozenců odpovídá pohlaví přítele, neboť jsou na ně ze soužití v rodině zvyklí. Ti, kteří mají zkušenosti se sourozenci obou pohlaví, je využívají při kontaktu se svými přáteli a známými.⁷⁸

⁷⁴ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 93.

⁷⁵ KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie.* s. 19.

⁷⁶ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 93 - 94.

⁷⁷ Srov. *tamtéž.* s. 94.

⁷⁸ Srov. *tamtéž.* s. 106 - 107.

2 PRVOROZENÉ DÍTĚ

Prvorozené dítě je nejprve jedináček, poté však svou pozici ztrácí. Karl König ve své knize pokládá otázku: Není jedináček rovněž prvorozený? To asi je, ale zcela odlišný od všech jiných prvorozených dětí, které jsou na začátku delší nebo kratší řady bratrů a sester. Když toto rozlišení trochu přesněji pozorujeme, potom se hned setkáváme s vlastnostmi prvního dítěte.⁷⁹

Můžeme tedy rozlišit dvě skupiny prvorozených. V první z nich jsou jedináčci, ve druhé všichni, kteří předcházejí později narozené bratry a sestry. Obě skupiny dělí velký rozdíl, který spočívá v tom, že pokud mají rodiče jediné dítě, pak je vždy odkázáno samo na sebe. U prvorozeného je to zcela jiné, protože je naproti tomu jeden z mnoha. U prvního dítěte se dá říci, že buď zůstává jedináček nebo se stává prvním z různého počtu sourozenců. Je potřeba odlišit je od sebe, ačkoli oba jsou prvorození.⁸⁰

2.1 Jedinečnost prvorozeného

Prvorozené dítě má v každé rodině jedinečné postavení, obzvláště, když je také prvním vnoučetem. Většinu času je středem pozornosti svého okolí. Bude většinou zhýčkané a rozmazlené, protože se všechno točí kolem této malé bytosti. Není výjimkou, že se dítě učí tohoto postavení využívat. Potom staví rodiče do své služby, buď pŕvabem, bystrostí, roztomilostí, zdůrazněním své slabosti nebo také neposlušností.⁸¹

Stejně jako ve starých dobách, kdy mělo první dítě zvláštní přednost před svými sourozenci, tak ještě dnes hraje v životě rodičů zvláštní roli, ani nezáleží na tom, zda je to syn nebo dcera.⁸² „Žádné jiné dítě není tak toužebně očekáváno a s takovou radostí a uctívou vděčností vítáno. Již měsíce předtím jsou mladí manželé naplněni pocitem radosti a tajemství. S vroucností očekávané, pokládané za vzácný majetek, tak začíná život prvorozeného dítěte.“⁸³ Druhé a třetí dítě už není pro rodinu až zas tak mimořádné

⁷⁹ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. s. 33.

⁸⁰ Srov. *tamtéž*. s. 33.

⁸¹ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. Herbolzheim: Centaurus Verlags-GmbH & Co. KG, 2004. ISBN 3-8255-059-6. s. 24.

⁸² Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. s. 33

⁸³ *Tamtéž*. s. 33 - 34.

jako první, proto už žádný z následujících sourozenců není přijat tak triumfálně a s takovým nadšením.⁸⁴

„V rané době lidstva neměli rodiče právo na své nejstarší dítě. To bylo pokládáno za vlastnictví nadpozemského bytí. Většina prvorozených dětí byla buď obětována na oltáři či pohřbena do základů. Dnes se nám takové obyčej jeví jako hrozná. Ve skutečnosti byly ale výrazem úcty vůči lokálnímu božstvu.“⁸⁵ V Indii nebyly neobvyklé dětské oběti ještě do počátku devatenáctého století. Pokud se v Ugandě v rodině náčelníka nebo jiné vůdčí osobnosti narodí jako prvorozené dítě syn, porodní bába ho zardousí. Pak je rodina ujištěna o tom, že se dítě narodilo mrtvé. Dělají to kvůli ohrožení života otce, protože pokud se mu narodí nejprve syn, věří se, že by otec brzy zemřel a dítě by dědilo potom veškerý jeho majetek. Také v Britské Kolumbii, kde ctí indiáni Kutonaqa slunce, se obětují prvorození synové. Už v těhotenství se ženy modlí ke slunci a slibují, že mu ho přinesou. I u Sališských indiánů je první dítě věnováno slunci, aby rodině přineslo zdraví a zdar. V obou případech je to proto, že se dítě vrací do duchovního světa a stává se ochráncem a strážcem rodiny. Také u Židů a Semitů se upalovalo prvorozené dítě jako oběť Baalovi a Molochovi. Příběh Abrahámovy oběti ukazuje, že lidské oběti Bůh nechce, že jsou zbytečné.⁸⁶

2.2 Jedináček

O jedináčkovi lze říci, že nemá žádnou sourozeneckou pozici. Samozřejmě také prvorození jsou po nějaký čas jedináčky, ale po příchodu prvního sourozence jsou sesazeni z trůnu.⁸⁷

Podle Kevina Lemana jsou jedináčci podobní jako prvorození, jen se typické rysy násobí třikrát.⁸⁸ Ulrich Beer však tvrdí, že v osobě jedináčka se scházejí vlastnosti nejstaršího a nejmladšího.⁸⁹

V dnešní době se rodí každé třetí dítě bez sourozenců, na každou rodinu se rodí 1,4 dítěte.⁹⁰

⁸⁴ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal.* s. 34.

⁸⁵ *Tamtéž.* s. 34.

⁸⁶ Srov. *tamtéž.* s. 34 - 36.

⁸⁷ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschens.* 32.

⁸⁸ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace.* s. 61

⁸⁹ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen* s. 46.

⁹⁰ Srov. ČECHOVÁ, B. *Více jedináčků v populaci? Více egoismu?* [Online]. Poslední revize 25.1.2008 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek6136.htm>>.

2.2.1 Vliv rodičů na děti při výchově

Jedináček si ponechává přednostní postavení, protože nemá dalšího sourozence. Jeho společenský styk se omezuje především na styk se svými rodiči, kteří mu věnují zpravidla více času, studijní podpory a konkrétních výhod než prvorozenému dítěti z velké sourozenecké konfigurace, i když se jeho rodiče snaží věnovat mu stejně nebo více času a výhod. Při rozdělení pozornosti, času a prostředků na více dětí zbývá pro první dítě všeho méně.⁹¹ Obecná představa o jedináčcích je, že se neumějí dělit. Při výzkumu se však zjistilo, že jedináčci jsou nezištnější než děti se sourozenci. Je to tím, že si nezištnost mohou dovolit, neboť nežijí v konkurenci se sourozenci. Děti v početnějších rodinách se totiž musí poprat o místo na výsluní, u jedináčka tomu tak není.⁹²

V intelektuálním rozvoji většinou jedináček předběhne své vrstevníky právě díky tomu, že rodiče a prarodiče se snaží věnovat jemu samotnému veškerou pozornost a sílu a také se snaží rozvíjet všechny jeho schopnosti. Zpravidla umí dříve mluvit a číst. Protože žije ve společnosti dospělých, poslouchá jejich rozhovory a učí se s nimi komunikovat jako se sobě rovnými. To posiluje jeho sebedůvěru, protože je jeho mínění bráno vážně.⁹³ Jedináčci působí často jako malí dospělí. Je to způsobeno oním větším kontaktem s rodiči než u dětí s ostatními sourozeneckými pozicemi. Hraje často vůči otci roli matky a naopak vůči matce roli otce. Dokáže lépe vyprovokovat rodiče k starostlivému, pomáhajícímu a ochraňujícímu chování, protože je v rodině hlavním objektem tohoto chování.⁹⁴

Jediným, s kým si dítě může doma hrát, jsou rodiče. Ti se však svému potomkovi nemohou věnovat neustále a také je to nebaví. Dítě je často přímo obtěžuje, protože pokud si s ním nehrají oni, pak nemá co dělat. Zaměstnávat potomka stále novými hračkami, aby dal pokoj, není nejlepší cestou k tomu, aby se naučilo samo hrát, neboť se může stát zvykem a jen hromadění věcí mu bude přinášet klid. Jedináček proto musí mít vyhrazený čas na samostatné hraní.⁹⁵ Problémem, který se vyskytuje nejvíce u jedináčků, je hyperaktivita. Jednou z příčin je i to, že dítě nemůže být dostatečně

⁹¹ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 32.

⁹² Srov. *Jedináčci nejsou sobečtí* [Online]. Poslední revize 19.11.2008 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek6729.htm>>.

⁹³ Srov. *Jedináček ano, či ne* [Online]. Poslední revize 8. 5. 2006 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.christine.cz/extra/jedinacek-ano-ci-ne/articles.html?id=148>>.

⁹⁴ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 33.

⁹⁵ Srov. BARTOŠOVÁ, K. *Už dávno neplatí, že jedináček musí být rozmazlený!* [Online]. Poslední revize 6. 11. 2007 [cit. 2009-02-26]. Dostupné z: <<http://www.super.cz/clanek/18519-uz-davno-neplati-ze-jedinacek-musi-byt-rozmazleny.html>>.

tvůrčí a rozvíjet fantazii ani uplatnit svou touhu po pohybu. Má většinu hraček již hotových. Pokud nemá partnery pro své hry, kteří by přinášeli nové impulsy, přechází často poměrně rychle od jedné hračky ke druhé. Nakonec je uspokojí televize se záplavou obrazů a dojde k vytlačení fantazie dítěte, které nahromadí přemíru podnětů a životní energie.⁹⁶

Ne vždy je jedináček doma za malého dospělého. Existuje i druhý extrém, kdy rodiče jedináčka zapomínají na jeho vývoj a dospívání a také na stále se zvětšující potřebu nezávislosti.⁹⁷ „*Ke svému třeba dvacetiletému potomkovi se stále ještě chovají, jako k nesvéprávné osobě. Je pro ně těžké uvědomit si, že jejich jedináček už není malým dítětem, ale dospívajícím nebo dospělým mladíkem či dívkou s vlastními potřebami, zájmy a také vůlí.*“⁹⁸

Na vlastnosti jedináčka má vliv to, z jakého důvodu je jedináček. Buď rodiče chtěli více dětí, ale nemohli, nebo bylo záměrem mít jen jedno dítě. Pokud mohli mít rodiče jen jedno dítě, věnovali veškerou energii a pozornost, kterou měli v úmyslu dát více dětem, jen jemu. Často se svým rodičům narodí až po třicátém roce. Toto dítě je pro ně perlou, proto může být rozmazlené. Od dětství je vychováváno jako by bylo středem vesmíru.⁹⁹ „*Po celý čas vývoje je jedináček středovým bodem rodiny a tak se neumí dělit a lehce se může rozvinout v egoistu. Jeho rivaly nejsou sourozenci, ale rodiče. Matka, která dítě bere zcela pod svou ochranu, je zcela poutá k sobě a činí ho nesoběstačným.*“¹⁰⁰ Rodiče dítěti odstraňují překážky, při nespokojenosti dítěte se mu snaží vyhovět. To postupně vede k tomu, že dítě nemá hranice, které vytvářejí bezpečí. Dítě se postupně z paši, který je obsluhován, stává malým tyranem.¹⁰¹ Jedináčci tvoří více než třetinu panovačných dětí, třicet pět procent.¹⁰²

Důvody, proč rodiče nemají více než jedno dítě, jsou různé, nejen medicínské či hospodářské, ale nezřídka i psychologické. Pokud jsou u rodičů konflikty, osobní ztráty či traumatické vzpomínky, může to vést k rozhodnutí nemít další děti, protože se toto řešení zdá být lepší než narušená rodina.¹⁰³

⁹⁶ Srov. PREKOP, J. SCHWEIZEROVÁ, CH. *Neklidné dítě*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. s. 85.

⁹⁷ Srov. BARTOŠOVÁ, K. *Už dávno neplatí, že jedináček musí být rozmazlený!* [Online]. Poslední revize 6. 11. 2007 [cit. 2009-02-26]. Dostupné z: <<http://www.super.cz/clanek/18519-uz-davno-neplati-ze-jedinacek-musi-byt-rozmazleny.html>>.

⁹⁸ *Tamtéž*.

⁹⁹ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. s. 61- 62.

¹⁰⁰ BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. s. 46.

¹⁰¹ Srov. PREKOPOVÁ, J. *Malý tyran: Co vlastně děti potřebují*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. s. 100 - 101.

¹⁰² Srov. *tamtéž*. s. 39.

¹⁰³ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen: Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 34.

Pokud rodiče zamýšleli a plánovali jen jedno dítě, je pak postavení jedináčka v rodině poměrně náročné. Podle Kevina Lemana mohou být tyto děti ovlivněny velmi systematickou, přísně vedenou výchovou, kdy se od nich žádá, aby byly malí dospělí. Vyrostou z nich velmi vyrovnaní dospělí, přizpůsobiví, rozvážní a klidní, ale také v nich vše vnitřní vzpoura vůči tomu, že vždy museli být takoví. Často si stěžují, že nikdy nemohli být dětmi, protože se od nich chtělo příliš. Typičtí jedináčci tohoto typu jsou perfekcionistačtí, spolehliví, svědomití, systematictí, kritičtí, vážní, studijní typy, opatrní a konzervativní. Ač jsou zdánlivě vyrovnaní, necítí se dobře, protože měli vždy příliš vysoké cíle, až příliš nadsazené. Mají proto pocit méněcennosti a musí si stále něco dokazovat. Někdy je pocit méněcennosti tak silný, že s ním jedináček bojuje celý život.¹⁰⁴

Dalším faktorem, který velmi mnoho ovlivňuje, je sourozenecká pozice rodiče stejného pohlaví.¹⁰⁵ „*Jestliže je otec jedináčka mužského pohlaví nejstarší bratr z bratrů, pak bere syn na sebe skrze identifikaci se svým otcem také rysy, pevnost a preference nejstaršího bratra z bratrů. Je-li matka ženského jedináčka jako nejmladší sestra z bratrů, potom bude také její dcera „směsí“ jedináčka a nejmladší sestry od bratrů. Působí například o něco méně egoističtěji a náladověji než jiní jedináčci ženského pohlaví.*“¹⁰⁶ Obzvláště zřetelné vlastnosti a sociální chování typické pro jedináčky má ten, jehož rodič stejného pohlaví je také jedináček.¹⁰⁷

2.2.2 Vztahy k okolí

Jedináčci mají tendenci být kritičtí k sobě i k druhým. Často jsou osamělí a mají problémy navazovat vztah s vrstevníky. Typický jedináček vychází lépe s lidmi mnohem staršími nebo mladšími než jsou oni sami.¹⁰⁸ Jedináčci jsou totiž na kontakt s vrstevníky připraveni hůře než děti na všech ostatních sourozeneckých pozicích, doma totiž k němu nedochází vůbec nebo nepřímo.¹⁰⁹ Karl König tvrdí, že jedináček zůstává celý život na jakési hranici mezi domovem a zbytkem světa. Zůstává pozorovatelem, který mezi sebou a okolím udržuje zřetelný odstup. Ačkoli by chtěl být jedináček veselý a nenucený, ochotný, usměvavý či plačící, díky svým bariérám to nedokáže, je mu to

¹⁰⁴ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. s. 62 - 63.

¹⁰⁵ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 34.

¹⁰⁶ *Tamtéž*. s. 34.

¹⁰⁷ Srov. *tamtéž*. s. 34.

¹⁰⁸ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. s. 61.

¹⁰⁹ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 32.

cizí. Jeho citový život totiž v situaci rodiny zůstane nevyzkoušený a nerozvinutý, protože mu chybí sourozenci a kontakt s nimi. Nezažívá žádné třenice, ale i žádnou náklonnost a srdečnost okruhu sourozenců, neboť je opuštěný. Nezbyvá mu, než být vzdálený a sledovat. Toto osamělé dítě má v sobě rozpor. Touží být mezi ostatními dětmi, ale v jejich přítomnosti by byl raději samo. Není zvyklé na někoho dalšího, protože nemá nikoho kromě rodičů, se kterými nemůže být rovný. Otec a matka mu poskytují domov, srdečnost a bezpečí. Poněvadž jsou dospělí, jsou stále za ním a nad ním, ale nedokáží být pro něj rovnocennými partnery. Jedináček tedy zůstává uzavřený a neschopný včlenit se mezi ostatní po celý život.¹¹⁰

Právě kvůli tomu, že nemají jedináčci v dětství rovnocenné partnery, dávají přednost starším výše postaveným lidem nebo stejně starým osobám, které jim otcovsky a mateřsky vycházejí vstříc.¹¹¹ Příčinou je to, že se dostává do styku pouze se svými rodiči. Právě jejich pozorováním se učí, jak se mohou k sobě chovat muž a žena. S jinými dětmi však nemá možnost provádět toto chování.¹¹²

Přístupu k jiným dětem se jedináčci naučí mnohem později než děti, které mají sourozence, protože se s nimi dostane do kontaktu teprve v mateřské a základní škole.¹¹³ Tady jedináčci poprvé zažívají šok způsobený zjištěním, že nejsou jediným dítětem náležejícím k dospělému.¹¹⁴ Tomuto kontaktu a šoku je však vystaven na velmi krátkou dobu, jedná se jen o několik hodin, které toto dítě stráví se svými vrstevníky. Po návratu domů se vrací do zajetých kolejí, protože si doma uchovává zvláštní místo a namáhá se, aby se tam choval jako malý dospělý nebo dospělý.¹¹⁵ Na nové sociální prostředí ve škole či mateřské školce si jedináčci pozvolna zvyknou, ale je to spíše díky kontaktu s dospělými než s dětmi.¹¹⁶ Jedináčci si raději hrají s rodiči než s vrstevníky, protože s nimi nemusí dělat kompromisy. S dětmi ústupky dělat musí, proto je pro ně těžší se přizpůsobit. Jestliže se přizpůsobení nenaučí, pak se může stát, že se skupině vrstevníků uzavřou nebo se budou zlobit, že si nehrají podle nich.¹¹⁷ Aby se jedináčci naučili spolupráci s ostatními, nesmí trávit příliš mnoho času s dospělými, ale s dětmi, neboť

¹¹⁰ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal.* s. 26 - 31.

¹¹¹ Srov. *tamtéž.* s. 34.

¹¹² Srov. *tamtéž.* s. 32.

¹¹³ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen.* s. 46 - 47.

¹¹⁴ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 32.

¹¹⁵ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen.* s. 46 - 47.

¹¹⁶ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 33.

¹¹⁷ Srov. BARTOŠOVÁ, K. *Už dávno neplatí, že jedináček musí být rozmazlený!* [Online]. Poslední revize 6. 11. 2007 [cit. 2009-02-26]. Dostupné z: <<http://www.super.cz/clanek/18519-uz-davno-neplati-ze-jedinacek-musi-byt-rozmazleny.html>>.

kontakt s vrstevníky je důležitý. Už jako batolata najdou přátele ve skupině dětí na písku či v mateřském centru.¹¹⁸ „*Pravidelné setkávání s kamarády je pro jedináčky důležité, protože se tak naučí brát ohled na druhé a dodržovat pravidla. Ve školce si děti zvyknou na společnou hru. Při nástupu do první třídy bývá již pozdě a děti mívají problémy.*“¹¹⁹ „*Sourozenci mají tu velkou výhodu, že si celé dětství vzájemně dávají trénink různých způsobů sociálního chování. Jedináčkové mohou toto praktikovat jen s dětmi z jiných rodin. Sociální trénink ve vlastní rodině je však nenahraditelný.*“¹²⁰

Co však jedináček umí lépe než děti, které mají sourozence, je získání dospělých pro vlastní zájmy. Jinými dětmi je proto vnímán jako lichotník, šplhoun a rozmazlené děťátko. Důležité je pro ně nalezení uznání a pochvaly dospělých i mimo jejich domov. Za účelem získání pomoci autorit přebírají jejich požadavky a představy. Ty se pak snaží přenést na své vrstevníky.¹²¹ Jedináčci jsou schopni převzít vedoucí roli u svých vrstevníků jen do té míry, jak se identifikovali s dospělými, s autoritami nebo odbornou oblastí.¹²² Důležitá je pro ně blízkost rodičovsky pečující osoby, která jim díky svému postavení zajistí nějaké výhody.¹²³ „*Shoda s jejich nadřazeným je jim nevědomky většinou důležitější než odpovědnost za podřízené.*“¹²⁴

I v dospělosti není u jedináčka výjimečná snaha o zvláštní pochvalu a hodnocení ve společnosti.¹²⁵ „*Protože pro něj není možné být jeden mezi mnoha, touží po výjimečném postavení a po vyšším místě v životě. Přijímá potom opravdu často zvláštní postoj nebo si neoddechne dříve, než se mu podaří tohoto cíle dosáhnout.*“¹²⁶ Ve společnosti se tento člověk necítí příliš jistě, jeho společenský kontakt kolísá. Mnohdy se to odrazí na partnerských vztazích, často zůstane svobodný. Jestliže se však ožení či vdají, mají problém zařadit se do rámce své vlastní rodiny.¹²⁷

Ačkoli se může zdát, že osud jedináčka je pochmurný, má i své světlé stránky a existuje důvod, proč musí být i jedinácci. Mají totiž jedinečnou schopnost počínat si tak, aby to dotáhli k vysokým výkonům, čímž mnohdy dosáhnou k cílům pro ostatní

¹¹⁸ Srov. *Jedináček to nemá lehké* [Online]. [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.doktoronline.cz/main/clanek.php?id=64>>.

¹¹⁹ *Tamtéž.*

¹²⁰ PREKOP, J. *Prvorozené dítě. O sourozenecké pozici.* s. 12.

¹²¹ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 47.

¹²² Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 33.

¹²³ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 47.

¹²⁴ TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 33 - 34.

¹²⁵ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal.* s. 31.

¹²⁶ *Tamtéž.* s. 31.

¹²⁷ Srov. *tamtéž.* s. 32.

nedosažitelným.¹²⁸ Jedináčci jsou houževnatější než lidé, kteří mají sourozence. Mívají pro rozvoj jiné podmínky než jiné děti, neboť některé podněty dostávají jednodušeji a k jiným se musí propracovat nebo jim je musí dodat rodiče.¹²⁹ Pro svou důslednost, zodpovědnost a umění jít si za svým jsou jedináčci skutečným požehnáním pro svého zaměstnavatele. Pokud je potřeba dokončit nějaký pracovní úkol nebo vyvinout mimořádnou aktivitu, může se spolehnout, že jedináček dotáhne své povinnosti do konce. Jedináčci jsou obávanými soupeři, neboť neradi ustupují a v případě konfliktu jedináček uplatňuje stejnou tvrdohlavost a houževnatost jako při plnění jakéhokoli úkolu.¹³⁰

Pro jedináčka mužského pohlaví je typický nápadný inteligenční předstih v porovnání s ostatními dětmi, cit pro spravedlnost a objektivita. U dívek - jedináček zase můžeme pozorovat uctivé, laskavé a ohleduplné chování. To však někdy může mást, protože ony samy zůstanou sobě bližší a jen těžko budou ochotné dávat víc, než očekávají, že dostanou.¹³¹

Pro chlapce - jedináčka je problematické zvyknout si na povinnosti a pevně stanovené úkoly a také se u něj těžko vzbuzuje ctižádost. Proto se spokojí s druhotnou vedoucí rolí a vzdá se tak odpovědnosti a namáhavé práce. Pro jedináčka ženského pohlaví platí také, a dokonce ještě více, že se opírá o dospělé a nadřízené. Touží být všude mazlíčkem, který má právo na přednostní péči.¹³²

Dívka - jedináček bude usilovat o někoho, ke komu vzhlíží a kdo ji povede, ale jen po dobu podpory a uznání vedoucího. Také očekává radu a pomoc od rodičů nejen v dětství a dospívání, nýbrž i ochranu a podporu v manželství. V zaměstnání si raději udržuje podporu a přízeň svých poradců a příznivců na úkor vlastního úspěchu. Pro jedináčka ženského pohlaví také není tak důležité zaměstnání, klidně se ho zřekne ve prospěch manželství. Je však pro ni ve vztahu k partnerovi těžké vzdát se svého egocentrického chování a přizpůsobit se jeho potřebám. Chce být rozmazlována a očekává od svého cititele, který je často starší než ona, že jí všechno splní, jak je na to zvyklá. Častý je u ní sklon k extravagantnímu životnímu stylu. Vzhledem k touze zůstat pořád dítětem, nemívá příliš velké touhy po vlastním dítěti. Ideální by pro ni bylo, aby

¹²⁸ Srov. *tamtéž*. s. 32.

¹²⁹ Srov. *Jedináček to nemá lehké* [Online]. [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.doktoronline.cz/main/clanek.php?id=64>>.

¹³⁰ Srov. MLÍČKOVÁ, H. *Nejstarší, nejmladší, jedináček. Co si děti odnesou do života?* [Online]. Poslední revize 1.11.2008 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <http://pribramsky.denik.cz/babyboom/sourozenecke_konstelace20081030.html>.

¹³¹ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. s. 47.

¹³² Srov. *tamtéž*. s. 48.

o ni partner pečoval stejně jako o jejich potomky. Tyto vlastnosti se mohou s okolnostmi a časem měnit.¹³³

2.3 Nejstarší ze sourozenců

Na rozdíl od jedináčka prvorozený klíčové postavení ztrácí narozením sourozenců. Mezi typické rysy prvorozených patří perfekcionismus, spolehlivost, svědomitost, systematičnost, jsou kritičtí, vážní, studijní typy. První ze sourozenců jsou často zaměřeni na svůj cíl, snaží se prosadit, jsou obětaví, vstřícní, konzervativní, formalisté, loajální, spoléhají sami na sebe, věří autoritám, řádu a rituálům.¹³⁴ U dítěte narozeného jako nejstarší je pravděpodobný vůdčí potenciál a není pro něj problém strhnout ostatní lidi na svou stranu, má organizační talent, dokáže uvažovat logicky. Protože rádo samo sobě dokazuje, že má na to, aby dosáhlo vytyčených cílů, miluje výzvy. Někdy je svázáno až přemrštěným smyslem pro zodpovědnost, může trpět pocitem, že musí dávat na ostatní pozor a převzít za všechny kolem sebe zodpovědnost. Prvorození jsou na sebe nároční i v dospělosti a tyto nároky projevují i ve vztahu k ostatním.¹³⁵ Jsou ti úspěšní, kteří se ženou k nejvyšším metám ve svém oboru.¹³⁶

Karl König přisuzuje prvnímu dítěti roli obhájce víry, obhájce tradic, strážce rodiny, který má chránit to, čeho bylo dosaženo a zastávat se minulého. Jemu také náleží dohlížení na právo, pořádek a tradice. Z tohoto důvodu by bylo zajímavé zjistit množství prvorozených mezi obhájci a soudci. Prvorozený byl od nejranějšího dětství vychován pro opatrování starých hodnot a jejich obranu, tak jsou všechny tyto závazky a nároky na vlastnění položeny do rukou a na ramena prvorozeného. Je také dědic vůdčího postavení v rodině.¹³⁷

Podle statistických šetření se mezi prvními dětmi rodí více chlapců než děvčat. U třetích dětí převaha chlapců klesá. Poměr mezi narozenými dívkami a chlapci ve většině civilizovaných zemí je sto ku sto pěti. U prvorozených dětí je však tento poměr vyšší, protože se rodí více chlapců. Z toho vyplývá, že úlohu prvorozeného má větší procento mužského pohlaví. Podle Karla Königa je to proto, že úkol být

¹³³ Srov. *tamtéž*. s. 48.

¹³⁴ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. s. 48 - 49.

¹³⁵ Srov. MLÍČKOVÁ, H. *Nejstarší, nejmladší, jedináček. Co si děti odnesou do života?* [Online]. Poslední revize 1.11.2008 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <http://pribramsky.denik.cz/babyboom/sourozenecke_konstelace20081030.html>.

¹³⁶ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. s. 49.

¹³⁷ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. s. 38 - 39.

ochráncem je charakteristický pro muže. K prvorozenství patří také zajímavá a typická vlastnost a to jsou výkony. Mezi významnými osobnostmi připadá velký počet prvorozeným. Ať je rodina jakkoli velká, první dítě je svými výkony nejvíce vpředu. Obzvláště napřed jsou před mladšími sourozenci prvorození z malých rodin.¹³⁸

Narozdíl od jedináčka prvorozený není osamělý. Hraje přední roli, a to první mezi svými sourozenci a později svými blízkými. První dítě si na mnoho věcí v okolí vztahuje svůj pocit zodpovědnosti. To však může vést až k rozvinutí hrdého sebevědomí a pyšné povahy vznikající ze snahy vyhovět požadavkům uvědomění odpovědnosti. Často se stává, že poroučí ženě a dětem a od svých blízkých očekává, že bude jako významná osobnost před důležitými rozhodnutími dotázán. Pokud mají prvorození dojem nedostatečného respektu, pak se cítí poníženi.¹³⁹

Existují dva typy prvorozených dětí: vstřícný a asertivní. Prvorození vstřícného typu se snaží vyhovět druhým, často se snaží být vzorní a dělat druhým za každou cenu radost, pečovat o ně a obětovat se. Chtějí být chváleni. Tito prvorození si z dětství nesou pocit, že jsou ti zodpovědní, kteří musí všechno zvládnout, protože to umí lépe. V jejich chování platí:¹⁴⁰ „raději si nebudu stěžovat, nějak se s tím vyrovnám“¹⁴¹. Tito lidé mají nevýhodu v tom, že je okolí rádo zneužívá. Druhý typ, asertivní, se snaží za každou cenu prosadit svou vůli. Tito prvorození jsou energičtí a při směřování za svým cílem se neohlížejí. Jejich cíle bývají hodně vysoké a oni potřebují být nejlepší.¹⁴²

První ze sourozenců má všechno ve svém dosahu spojeno s tichým pocitem viny, protože mu byly upřeny určité možnosti, které byly ostatním od jejich raného dětství otevřeny. Do jeho povahy se totiž zakotví uvážlivost v obraně namísto útoku a často uposlechne i za okolností, kdy by se raději bouřil.¹⁴³

2.3.1 Reakce prvorozeného na narození sourozence a přizpůsobení

Pozice prvorozeného je jiná než u jedináčka, protože po dlouhý čas je také on jedináček, než mu jednoho dne bude ukázán malý kojeneček, který se stává jeho průvodcem a blízkým příbuzným. Často je na dlouhou dobu sourozenec považován za

¹³⁸ Srov. *tamtéž.* s. 40 - 42.

¹³⁹ Srov. *tamtéž.* s. 42.

¹⁴⁰ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace.* 50 - 52.

¹⁴¹ *Tamtéž.* s. 51.

¹⁴² Srov. *tamtéž.* s. 52.

¹⁴³ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal* s. 42 - 43.

vetřelce a vzbuzuje žárlivost, protože zabírá místo u matky, které dříve náleželo prvorozenému, a také ztrácí její pozornost.¹⁴⁴

První dítě potřebuje určitý čas, než je ochotno vyrovnat se se svým bratrem nebo sestrou. Záleží především na věkovém rozdílu. Eva Vančurová-Fragnerová o věkovém intervalu mezi dětmi tvrdí, že určuje vážnost krize při narození druhého sourozence. Jak dlouho užívalo dítě výsad jedináčka je totiž velice důležité.¹⁴⁵ Velmi podstatný je ale i postoj rodičů, domácí poměry a v neposlední řadě temperament a nadání dítěte samotného. Přimět první dítě k akceptování druhého sourozence v mnoha případech vůbec není možné. Pro mladšího to znamená, že musí unést vypuknutí hněvu a žárlivosti. Často je sotva schopno získat si své místo v rodině. Tyto potíže mohou být přemoženy a většinou zakrátko vyrovnány, pokud se rodiče vcítí do svých dětí a vynaloží trochu taktu.¹⁴⁶

Tato krize může být do třetího roku života s již stanoveným životním stylem poučná. *„Pokud ale spadá narození sourozenců do nemluvné, preverbální fáze, je to obzvlášť těžké získat dítě pro nového sourozence. Používá všechny jen myslitelné prostředky k zachování starého výjimečného postavení nebo k jeho zpětnému získání.“*¹⁴⁷

Karl König upozorňuje, že je běžně tento jemný vzájemný náraz při setkání mezi prvním a druhým dítětem psychology ve svém významu přeceňován, i když také hraje určitou roli ve vývoji.¹⁴⁸ *„Oba malí soci se mohou snadno navzájem najít, když zakusí odhodlanost svých rodičů žádnému nedávat přednost. Zde si musí být jejich otec a matka vědomi toho, co cítí a dělají. Když obklopí první a druhé dítě stejnou péčí a něžností a každému z nich poskytnou nerozdělené rodičovské vedení, je toto chování nejlepší zárukou pro překonání počátečních potíží, které mezi oběma dětmi vzniknou.“*¹⁴⁹

V začínajícím boji o matku záleží na její reakci, zda se bude dítě novému sourozenci věnovat nebo zda zkusí v slepé žárlivosti snížit hodnotu nového příchozího a vstoupit s ním do stálého konkurenčního boje třeba i na celý život. Často se stává, že starší sourozenec se obrátí k otci poté, co vzdá boj u matky. V budoucnu nalezne

¹⁴⁴ Srov. *tamtéž*. s. 36 - 37.

¹⁴⁵ Srov. VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E. *Vztahy mezi sourozenci*. s. 50.

¹⁴⁶ Srov. *tamtéž*. s. 37.

¹⁴⁷ BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. s. 24.

¹⁴⁸ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal* s. 37.

¹⁴⁹ *Tamtéž*. s. 37 - 38.

převážně svou náklonnost k otci.¹⁵⁰ „*Kritické momenty v společném životě sourozenců žádají hodně úsilí jak ze strany rodičů tak i dětí. Prvorozený to má přitom ještě těžší než následující sourozenci. První dítě začíná totiž brzy chápat, že jeho „místo na slunci“ je ohroženo někým, koho do nynějška vůbec neznal. Náhle je vedle něho jiná bytost, která nejen rozdělí jeho pokoj, ale i jeho domov a důvěrné bezpečí na klíně rodičů.*“¹⁵¹

Velmi důležité je, aby se dítě naučilo nového přichozícího akceptovat. Když k tomu dojde, přijímá určitou mateřskou roli a stává se náhradní autoritou. Pak se u něj vyvíjí smysl pro odpovědnost a soucit. Často je nejstaršímu dítěti, protože je považováno a oslovováno jako rozumnější a větší, dovoleno pomáhat s péčí o menší. Tuto odpovědnost může přijmout prvorozený dvěma způsoby. Buď ho může pobízet k zvláštní práci, nebo se jí bude bránit, neboť cítí tuto odpovědnost jako zátěž.¹⁵² „*Záhy společné používání autority a hořké zkušenosti zbavení moci podněcuje nejstarší děti často k přeceňování významu autority, zákonů a pravidel. Hojně se uchýlí ke konzervatismu, to znamená, že se tvrdohlavě přidržují jednou připravených názorů, minulosti a budoucnost je naproti tomu pesimistická.*“¹⁵³

Pro úplnost obrazu prvního dítěte je třeba si všimnout ještě vztahu k otci a matce, neboť prvorozený přijímá a nese své zcela zvláštní postavení vůči nim a svým sourozencům. Je totiž prostředníkem mezi těmito dvěma stranami. Záleží pak na tom, nakolik rodiče rozumně přistupují ke každému ze svých dětí, protože uvnitř rodiny vzniká napětové pole. Nejstarší ze sourozenců se obrací na dvě strany: k rodičům jako opatrovníkům minulosti a ke svým sourozencům jako ručitelům budoucnosti. On však ve skutečnosti nepatří k žádné z těchto stránek. Je totiž pro rodiče dítě, i když je nejstarší. Pro ostatní sourozence vystupuje jako zástupce rodičů. Prvorozený tedy musí hrát ve své rodině dvojroli.¹⁵⁴ Karl König přirovnává toto rozložení rodiny k lodi: „*Rodiče jsou kapitánem na lodi rodiny; prvorozený ale stojí u kormidla, aby prováděl povely kapitána. Sice patří k mužstvu, avšak ne zcela. A čím bude starší, tím pevněji musí brát kormidlo do ruky.*“¹⁵⁵ Prvorozený však není vždy mostem nebo pojítkem mezi rodiči a sourozenci. Někdy se stává, že je také dělicí příčkou či zavřenými dveřmi. Má proto v životě velmi důležité funkce a úlohy. Čím má prvorozený větší počet

¹⁵⁰ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen*. s. 24 - 25.

¹⁵¹ KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal* s. 38.

¹⁵² Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen*. s. 25.

¹⁵³ *Tamtéž*. s. 25.

¹⁵⁴ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. s. 47.

¹⁵⁵ *Tamtéž*. s. 47.

sourozenců, tím jasněji vystupuje jeho zvláštní postavení mezi nimi. Prvorozeného lze přirovnat k pilíři mostu určeného pro odchod ostatních.¹⁵⁶

2.3.2 Žárlivost

Jedním z nejčastějších jevů u sourozenců je žárlivost. Žárlivost je neopětovaná láska dítěte, které se o rodičovskou lásku nechce s nikým dělit.¹⁵⁷ Tento pojem v sobě skrývá hned několik citů, hlavně zlost, ale také pocit ublížení a lítost nad sebou samým a také zármutek. Žárlivost je cit spojený se vztahy, tedy společenský, který ukazuje právě důležitost vztahů mezi lidmi.¹⁵⁸ Důležité je uvědomit si, že žárlivost je přirozená, není ani dobrá ani špatná. Rodičům dává možnost vyjádřit lásku k dítěti a ujistit je o ní. Neměli by se snažit žárlivost u dítěte potlačovat, protože je zcela přirozená a mohla by se pak projevit jiným způsobem, například zdravotními problémy nebo agresivitou.¹⁵⁹ „*Sourozenecká rivalita a soutěživost je zdravá do té míry, dokud motivuje dítě k tomu, aby to, co dělá, dělalo se zájmem. Škodlivá může být v případě, kdy vyrůstá z porovnávání rodičů, ...*“¹⁶⁰

Způsobů, jak se žárlivost projeví, je více. Někdy se jedná o přímý útok, jindy jemné projevy či naopak místo agrese získávání přízně rodičů právě prostřednictvím druhého sourozence. Častá je sobeckost a bojovnost, občas dokonce neurotické děsy či úzká citová připoutanost k rodiči. Projevem žárlivosti může být i jiná neurotická porucha, například noční pomočování či poruchy spánku. Někdy se dokonce dítě vrací k dávno překonanému návyku, chování na nižší úrovni.¹⁶¹ K této regresi, která je vyvolána strachem při ztrátě jistoty, dochází u velmi citlivých jedinců. Dítě chce být raději malé než velké a vzdává se samostatnosti, aby bylo raději opečováváno jako malé miminko, jímž je mladší sourozenec.¹⁶² „*Regrese je zoufalou snahou znovu získat ztracenou pozici. Dítě tak nereaguje vědomě a promyšleně, ale spontánně v konfliktních situacích. Prostřednictvím těla a poruchou jeho funkcí vyjadřuje vnitřní konflikt, který*

¹⁵⁶ Srov. *tamtéž*. s. 47.

¹⁵⁷ Srov. DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. Přeložila Daniela Šimková. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2002. ISBN 80-7178-596-2. s. 7.

¹⁵⁸ Srov. VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E. *Vztahy mezi sourozenci*. s. 92 - 93.

¹⁵⁹ Srov. *tamtéž*. s. 11.

¹⁶⁰ ADLER, I. *Sestra nebo bratr?* [Online]. Poslední revize 7.7.2008 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek6457.htm>>.

¹⁶¹ Srov. VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E. *Vztahy mezi sourozenci*. s. 93 - 94.

¹⁶² Srov. PREKOP, J. *Prvorozené dítě. O sourozenecké pozici*. s. 59 - 60.

prožívá.“¹⁶³ Mezi projevy žárlivosti patří také pasivita, kdy je dítě utlumené, úzkostlivé, se sklony k plačtivosti, smutné nebo má potíže s učením.¹⁶⁴

Často jsou rodiče přesvědčeni, že žárlivost vzniká jejich vinou, tím, že nejsou spravedliví, nepřístupují k dětem úplně stejně. Za žárlivost však nikdo nemůže.¹⁶⁵ Spravedlnost se často ve vztahu k dětem paradoxně projevuje nespravedlivě s ohledem na jejich věkové, vývojové či povahové potřeby. Většinou starší sourozenec zvládá náročnější požadavky a úkoly, měl by také dostat adekvátní odměnu. Pro rodiče je těžké dávat mladšímu i staršímu dítěti ve stejném věku stejně náročné příležitosti, úkoly a také stejné odměny. To znamená, že nedostávají ve stejnou dobu totéž. Chyby jsou v tom, že starší si musí něco zasloužit a mladší dostává stejné věci zcela samozřejmě. Druhá možnost je, že mladší vyrůstá s „protekcí“, je považován za malého, který to nezvládne. Vytváří se mu však malý prostor, který brání rozvoji, deformuje ho. Může pak podporovat nejistotu a manipulativní chování či tendence k únikovým reakcím.¹⁶⁶

Žárlivost nelze zmírnit „přibližováním“ dětí ani naprosto stejným přístupováním k nim.¹⁶⁷ „*Tím, že nebudeme brát v úvahu jejich rozdílnost, nebudeme je diferencovat a způsobíme, že se začnou rozlišovat samy, a to ve vážných konfliktech. Nebo bude mít jedno dítě snahu potlačit existenci toho druhého, aby samo mohlo existovat. Důvod je následující - i téměř stejně staré děti mají vlastní osobnost a potřebují ji realizovat a rozvíjet.*“¹⁶⁸ Pokud se rodiče snaží dát dětem stejná práva a povinnosti, vzniká zbytečná rivalita. Spravedlnost, která byla dobře zamýšlená, se pak proměňuje v opak. Stejně úkoly mohou způsobit nervózní pozorování, ctižádost, závist a snad i další napětí ve vztahu.¹⁶⁹

Pro zvládnutí vzájemné rivality a žárlivosti je nejobtížnější rozdíl dvou až tří let. Při narození sourozence právě ve dvou letech je pro dítě velmi obtížné ho přijmout a smířit se se změnou role. Ideální věk však nelze říci, neboť je v každé rodině individuální.¹⁷⁰ Dvouleté dítě se sice dokáže vcítit do druhých lidí a zajímá se o ně, ale pokud se cítí bezmocné, uchyluje se k tělesnému násilí. Problémem bývají záchvaty

¹⁶³ *Dětská žárlivost* [Online]. Poslední revize 20. 2. 2006 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.moje-rodina.cz/Detska-zarlivost>>.

¹⁶⁴ Srov. *tamtéž*.

¹⁶⁵ Srov. DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. s. 11.

¹⁶⁶ Srov. ADLER, I. *Sestra nebo bratr?* [Online]. Poslední revize 7.7.2008 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek6457.htm>>.

¹⁶⁷ Srov. DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. s. 63.

¹⁶⁸ *Tamtéž*. s. 63.

¹⁶⁹ Srov. PREKOP, J. *Prvorozené dítě. O sourozenecké pozici*. s. 25.

¹⁷⁰ Srov. KREJČÍŘOVÁ, D. *Od sourozenců se dítě učí*. [Online]. Poslední revize 27.1.2000 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek463.htm>>.

vzteku, při nichž s dítětem není možné rozumně mluvit. Typická je netrpělivost, obtíže při čekání či střídání, majetnické chování. Kamenem úrazu je často to, že vyžaduje svůj pořádek věcí.¹⁷¹

Žárlivosti se nedá zabránit ani větším věkovým odstupem mezi dětmi, protože není pravda, že pokud bude první dítě starší, bude rozumnější a lépe sourozence přijme. Pro jakkoli staré prvorozené dítě totiž není příchod sourozence radostnou novinou a je třeba, aby rodiče pomohli dítěti překonat žárlivost. Neexistuje tedy ideální věkový rozdíl, který by žárlivost eliminoval, a neexistuje ani strategie odstranění žárlivosti. Ve snaze potlačit žárlivost je zbytečné jakkoli kalkulovat. Je třeba brát ohled na to, že dítě má svou osobnost a své potřeby, a podle toho jednat. Nutné je respektovat potřebu odlišnosti a touhu být milováno ve své rozdílnosti. Dítě potřebuje vědět, že si rodiče cení jeho rozdílnosti.¹⁷²

Žárlivost se může objevit i u většího dítěte, když se narodí nejmladší sourozenec po delším časovém odstupu a ono bylo zvyklé být dlouhou dobu nejmladší.¹⁷³ Žárlivost může být vyvolána strachem z odsunutí do pozadí.¹⁷⁴ „Setkání dítěte s žárlivostí je velká zkušenost, zkouška, kterou musí projít. Překonáním této etapy se totiž určí veškeré další vztahy k ostatním. Pokud tuto etapu zdolá člověk v dětství špatně nebo jí neprojde vůbec, žárlivost ho může provázet a obtěžovat po celý život. V dospělosti se může dokonce projevit ve formě jakéhosi celkového odmítání druhých a to se někdy může projevit i v banálním každodenním kontaktu.“¹⁷⁵ Je třeba neuhýbat před žárlivostí a dětem nechat prostor k vyjádření bez dramatizování a morálního odsuzování.¹⁷⁶

2.3.3 Vliv rodičů na prvorozené

Rodiče většinou vkládají do prvního dítěte své nenaplněné očekávání a sny, chtějí, aby se stalo tím, čím chtěli být oni. Prvorození jsou pod obrovským tlakem, protože mají přinést rodině čest a slávu. Většinou se s tím vyrovnávají bez problémů. Mají sklony identifikovat se s hodnotami dospělých, cítí se proto v jejich přítomnosti

¹⁷¹ Srov. ALLEN, K. E. *Přehled vývoje dítěte: od prenatálního období do 8 let*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-614-4. s. 92.

¹⁷² Srov. DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. s. 64 - 67.

¹⁷³ Srov. TĚTHALOVÁ, M. *Proč mě sesadili z trůnu?* [Online]. Poslední revize 5.5.2008 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek6331.htm>>.

¹⁷⁴ Srov. DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. s. 22.

¹⁷⁵ *Tamtéž*. s. 25.

¹⁷⁶ Srov. *tamtéž*. s 25 - 26.

mnohem lépe. Pokud je dospělí nechtějí zapojit do svých aktivit, pak se urazí.¹⁷⁷ Podle Margaret Lautis je nejstarší dítě vážnější a citlivější. Z toho vyplývá, že je snáze zranitelné a musí být opatrně trestané. Je svědomité a poslušné. Rádo čte a miluje, když může dělat to, co dospělí. Rozlišuje dva typy prvorozených: buď je to mamánek a ostýchavý, ba často také bázlivý; nebo to je zcela sebevědomý, nezávislý a uzavřený do sebe. V prvním případě potřebuje dítě blízkost dospělých a je od nich vedeno a řízeno. V druhém případě napodobuje dítě velké a stává se jejich obrazem.¹⁷⁸

Kevin Leman tvrdí, že důvodem snaživosti a cílevědomosti prvorozených jsou rodiče, protože se k tomuto dítěti chovají paradoxně. Jsou totiž přehnaně opatrní, úzkostliví, nejistí a nedůslední na jedné straně a na druhé zase přísní a nároční, povzbuzují a pohánějí svého prvního potomka k stále lepším výkonům. Dá se říci, že rodiče se na prvorozených učí vychovávat děti, proto je u nich všechno důležité a věnují dítěti mnoho pozornosti. Proto první děti mluví a chodí dříve než jejich mladší sourozenci.¹⁷⁹

Odpoutání od rodičů a osamostatnění je nejkomplikovanější pro prvorozené dítě, neboť pro získání vlastního prostoru totiž musí vyvinout více energie. Rodiče na něj většinou kladou zodpovědnost za mladší sourozence. Díky tomu se však i více naučí. Rodiči je toto období hodnoceno jako změna k horšímu, mají totiž pocit, že dítěti na nich a sourozencích nezáleží. Výtky však způsobují, že prvorozeného pronásledují výčitky svědomí a pocity viny. Ty se pak promítají negativně na jejich vzájemném vztahu. Rodiče si musí uvědomit, že jejich dítě právě skládá své hodnoty. Potřebuje se v tomto období věnovat vrstevníkům a hledat partnera. Pokud by se mladý člověk jen nechtěl zapojovat při domácích povinnostech, nebude se cítit dobře. Ačkoli se může zdát, že se dospívající dítě jen baví, může se jednat o hledání svého místa v životě.¹⁸⁰

2.3.4 Rozlišení nejstarších

Všeobecné základní tendence prvorozeného se mohou proměnit nebo přetvořit podle struktury a povahy rodiny, do které náleží. *„To není totéž, když je člověk starší ze dvou dětí, nebo první ze tří nebo čtyř nebo ještě více sourozenců. Rozdíl je také v tom,*

¹⁷⁷ Srov. LEMAN, K. *Sex začíná v kuchyni*. s. 40 - 42.

¹⁷⁸ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. s. 12 - 13.

¹⁷⁹ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. s. 49 - 50.

¹⁸⁰ Srov. ZAJÍCOVÁ, J. *Jak se osamostatnit* [Online]. Poslední revize 1. 7. 1999 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek239.htm>>.

jestli po mužském prvorozeném následuje jedna nebo dvě sestry nebo zda následuje řada bratrů.“¹⁸¹

S rostoucím počtem dětí přibývá možností, které jsou v uspořádání řady sourozenců. V rodinách s třemi dětmi je již osm různých možností. Když jsou čtyři děti, vychází šestnáct variant. Jestliže chceme posuzovat jednoho člověka, měli bychom vždy brát ohled na to, jaké je seskupení jeho rodiny a jeho postavení v ní. Každý takový způsob seřazení působí na dorůstající dítě - obzvlášť na nejstarší, protože je to přirozený náčelník celého kruhu sourozenců, jehož rozvoj spolurozhoduje také jeho vlastní bytí.¹⁸²

2.3.4.1 Dva sourozenci

V rodině, kde jsou jen dvě děti, jsou čtyři možnosti jejich uspořádání podle pohlaví. Buď jsou oba stejného pohlaví: dva chlapci nebo dvě děvčata. Druhá varianta je, že jsou pohlaví různá: chlapec a děvče, nebo děvče a chlapec.¹⁸³ „*Jsou zde „jen“ čtyři varianty; ale jak rozdílné jsou tyto čtyři typy rodiny v jejich základní struktuře! Jak velký je rozdíl, když má sestra malého bratra anebo bratr mladší sestru.*“¹⁸⁴

2.3.4.1.1 Starší bratr bratra

Nejstarší bratr jednoho nebo několika bratrů má ve své blízkosti děti stejného pohlaví a je zvyklý být s nimi. Protože je nejstarší, má obvykle tělesnou a duševní převahu a zaujímá pozici vůdce. Při tom se musí nejdříve naučit přebírat za svého bratra odpovědnost, brát na něho ohled a hájit ho.¹⁸⁵ Protože je průměrný odstup tři roky, šestiletý starší má tříletého bratra a bylo by divné, kdyby se starší nenaučil s mladším dojít ke vztahu. V této době by totiž měl mladší bratr už polovinu doby života staršího. Do nových vztahů, například s kamarády, přichází s očekáváním vyvinutým doma ze soužití spolu s bratrem, tedy s vrstevníkem.¹⁸⁶

Při svém vůdcovství a s ním spojené obraně a péči o mladšího bratra se identifikuje s rodiči,¹⁸⁷ kteří od něj právě toto vyžadují. Od nich však za starostlivost

¹⁸¹ KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal.* , s. 43.

¹⁸² Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal.* s. 43 - 44.

¹⁸³ Srov. *tamtéž.* s. 43 - 44.

¹⁸⁴ *Tamtéž.* s. 43.

¹⁸⁵ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 25 - 26.

¹⁸⁶ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 16.

¹⁸⁷ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 25 - 26.

nedostane buď nic nebo se dočká jen pochvaly.¹⁸⁸ Je pro něj nutné si proto zvyknout, že se o věci musí dělit a potlačit své vlastní tužby a žádosti. Pak je pro něj snazší se něčeho vzdát než pro jeho mladšího sourozence. Na oplátku však očekává, že mu mladší v dospělosti neupře jeho vůdcovské nároky.¹⁸⁹ „*S přibývajícím věkem obou se stává také pro něho snazší vyžadovat od malého bratra protislužby a při tom nachází také podporu rodičů.*“¹⁹⁰

Pro staršího je příjemné, že jeho bratr akceptuje jeho nároky při vedení a odpovědnost a také alespoň částečně jeho nové zájmy. Starší bratr je totiž pro mladšího často vzorem. Jestliže mu mladší sourozenec upírá v některých zájmech jeho právo, je mu to velmi nemilé.¹⁹¹ Ačkoli rodiče dávají většinou staršího bratra mladšímu za vzor, mladšímu je více dovoleno a jsou ochotnější mu pomoci.¹⁹²

Pokud je věkový rozdíl mezi bratry čtyři nebo pět let, boj o moc je jenom slabý, protože se obě osobnosti mohou rozvíjet nezávisle na sobě. V tomto případě však nejdříve staršímu a později i mladšímu bratru bude jasné, že se v rodině o jedinou ženu, kterou je matka, dělí rovnou tři. Z toho vyplývá, že ona musí přidělit každému nejen část svého zájmu a času, ale i přízně. Právě o tu soupeří více než v jiných rodinách. Jestliže je věkový rozdíl jen rok nebo dva, pak bývají konflikty mnohem vyhraněnější.¹⁹³ „*Konkurence mezi dvěma těsně následujícími bratry se často zvrhne do prudkých bojů o moc, do hádek a nebezpečného násilí, pokud jeden z obou bratrů cítí v jednání nespravedlnost od rodičů a věří, že první dostává víc než druhý.*“¹⁹⁴

Vzhledem k tomu, že je v rodině právě jen matka osobou ženského pohlaví, jsou jejich styky s ženami méně časté. Proto jsou pro ně ženy také méně dosažitelné a méně pochopitelné. Naopak na vztahy s vrstevníky stejného pohlaví jsou díky zkušenostem ve své rodině připraveni dobře.¹⁹⁵ „*Ve vztahu s druhým pohlavím se uchýlí starší bratr k tomu, že s děvčetem zachází jako s mladším bratrem: Chtěl by být obdivován a není připravený vycházet jí příliš vstříc. Většinou se stává dobrým otcem rodiny, který se stará o budoucnost a plánuje, vyžaduje pořádek a kázeň a při tom rád mateřsky pečuje a obsluhuje.*“¹⁹⁶

¹⁸⁸ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 16.

¹⁸⁹ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 25 - 26.

¹⁹⁰ TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 16.

¹⁹¹ Srov. *tamtéž.* s. 16.

¹⁹² Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 17.

¹⁹³ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* 17.

¹⁹⁴ BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 26.

¹⁹⁵ Srov. *tamtéž.* s. 18.

¹⁹⁶ BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 27.

V dospělosti starší bratr dokáže většinou prosadit svou vůli cestou přímého rozkazu. Někdy je třeba diplomacie, tu však používá pouze tehdy, jestliže narazí na jiného nejstaršího bratra z bratrů, který ho chce z jeho vedoucí pozice vytlačit. Jestliže je nucen podřídit se jiné autoritě, buď šéfovi nebo duchovnímu vzoru, pokusí se prosadit tím, že napodobí autoritativní osobu. Udělá velmi dobrou práci a tím působí šéfové skoro přebytně. Druhou možností, jak se bude snažit prosadit svou osobu, je ta, že se snaží ukazovat všude chyby druhých autorit a tím snížit jejich vážnost. Vždycky je ochoten a připraven roli autority převzít.¹⁹⁷ „*Jeho organizační schopnosti a jeho důkladnost, jeho smysl pro názorné skutečnosti a přesné pojmy a jeho důvěra ve zdravý lidský rozum mu pomáhají získávat majetek a postavení. Nejvíce se snaží držet v pořádku tyto o něm vyjmenované věci a vyřídit všechny závazky s největší pečlivostí.*“¹⁹⁸

2.3.4.1.2 Starší sestra sestry

Stejně jako u staršího bratra, platí i u starší sestry, že za průměrných okolností byla už tři roky stará při narození své mladší sestry. I ona má velikostní, silovou a inteligenční převahu, která se s přibývajícím věkem bude zmenšovat.¹⁹⁹

I starší sestra sestry se stejně jako všichni nejstarší sourozenci musí vyrovnat s šokem, že má naráz sokyni v náklonnosti rodičů, v tomto případě ve své sestře. Opět velmi záleží na délce věkového odstupu mezi nimi, protože na tomto faktoru závisí množství vzniklých konfliktů. Věkový rozdíl mezi sestrami velmi ovlivňuje, jak moc se bude starší cítit ošizená o lásku a náklonnost, což bývá při odstupu jen jednoho až dvou let. Tento rozdíl má také vliv na její schopnost „ovládat rodiče“ nebo s nimi spolupracovat a vyjednávat. Toto je obvyklé v době, kdy je mezi sestrami věkový rozdíl dva nebo tři roky. Při věkovém rozdílu čtyři či pět let cítí, že se o zájem, lásku a pozornost otce jako jediného muže v rodině nedělí jen s matkou, ale také se sestrou.²⁰⁰ To je také základem velké žárlivosti mezi starší a mladší sestrou.²⁰¹ „*Čím je větší věkový rozdíl k malé sestře, tím uvědoměleji prožívá sice konflikty s ní a s rodiči, ale tím snazší jí případně také přijmout ji a ovládat.*“²⁰² Později se naučí překonat svou

¹⁹⁷ Srov. *tamtéž.* s. 26 - 27.

¹⁹⁸ *Tamtéž.* s. 27.

¹⁹⁹ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 22.

²⁰⁰ Srov. *tamtéž.* s. 22 - 23.

²⁰¹ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen.* s. 29.

²⁰² Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 23.

žárliivost.²⁰³ Učí se jí také tolerovat a zastupovat u ní místo rodičů, hlavně matky. Někdy se stává, že zachází s menší sestrou přísněji než rodiče. Je to tím, že se cítí natolik jako otec a matka zároveň, je v roli matky vzorem, smí dávat pravidla a přebírat odpovědnost.²⁰⁴ „*Starší sestra jedné sestry se někdy chová tak, jako viděla chovat se otce vzhledem k matce, ale i tak, jaký byl otec vůči ní samotné. K jejímu podivení a zármutku se zdá být otec v přímém zacházení k její malé sestře ale mírnější a shovívavější než k matce a k ní samotné. Podezřívá ho, že má raději malou sestru než jí a snad raději než matku.*“²⁰⁵

Nejstarší sestra si brzy uvědomuje závazky vůči mladší sestře. Tomu pak odpovídají někdy i nepříjemné povahové rysy.²⁰⁶ „*U některých se projevuje mužská složka, která dívčí a ženskou zatlačí do sebe. Tento typ mužských pudů může být různé povahy. U jednoho děvčete se rozvíjí poněkud bezstarostně a odvážlivě, jiné působí jinošsky a spíše se hodí k povaze veselých studentů. Jiná starší sestra se tlačí snad do úplné nezávislosti a samostatnosti. Zvyká si na přehnanou míru kouření, ač jí to vlastně vůbec nebaví. Často to budí zdání, jako by starší sestra přijímala mužské zvyklosti, aby hrála před mladší roli bratra. Tak se může objevit v prvním dítěti, pokud je ženského pohlaví, androgynický typ (nesoucí znaky obou pohlaví).*“²⁰⁷

Starší sestra sestry je reálně připravena do života, protože se velmi brzy naučila přizpůsobit se potřebám druhých a starat se o ně.²⁰⁸ „*Vystupuje většinou velmi sebejistě, má rozličné zájmy a je v nich proto mnohostranná. Současně ale očekává, že je všude ve středu pozornosti a její mínění je uznáváno jako správné.*“²⁰⁹ Ráda řídí druhé lidi, touží po vedoucích místech, kde si může ověřit svou odpovědnost a píli. Respektuje jen jí převyšující autority. Většinou jsou to muži a často mnohem starší než ona. Starší sestra pro upevnění své vážnosti dokáže tvrdě pracovat. Dělá to také proto, aby někoho překonala či dokázala mužům své dovednosti a moc. Tento typ ženy se může vyvinout v rebelantskou feministku.²¹⁰

Nejstarší sestra potřebuje lidi, kteří jsou závislí na ní a jejích schopnostech, proto jí činí vždy nešťastnou, když nemá o koho pečovat a koho vést. Toto je pro ni daleko

²⁰³ Srov. *Tamtéž.* s. 23.

²⁰⁴ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen.* s. 29 - 30.

²⁰⁵ TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 23.

²⁰⁶ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal.* s. 44.

²⁰⁷ *Tamtéž.* s. 44.

²⁰⁸ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen.* s. 30.

²⁰⁹ *Tamtéž.* s. 30.

²¹⁰ Srov. *tamtéž.* s. 30.

důležitější než třeba moc a majetek.²¹¹ „Přestože miluje čerpání z plného, je to především proto, aby lidi, o které pečuje, hýčkala.“²¹²

Sestra sestry poznává vztah mezi mužem a ženou jen nepřímo, a to pozorováním svých rodičů. Stejně jako pro bratry, také pro sestry platí, že jsou zvyklé na kontakt s vrstevníky stejného pohlaví, a proto jsou na něj připraveny lépe než na kontakt se stejně starými dětmi druhého pohlaví.²¹³ Protože vztah muže a ženy poznala nepřímo a otec ji většinou méně rozmazloval než mladší sestru, orientuje se ve svých vztazích k druhému pohlaví spíše nezávisle a kamarádsky než žensky. Je silně vázána na otce. To je důvodem toho, že se většinou opírá o autoritu svého otce nebo jinou výraznou otcovskou osobnost. Své cíle a zájmy založí spíše na velké osobnosti než na příliš abstraktních ideálech. Svým dětem je silnou a ochraňující matkou. Děti jsou pro starší sestru sestry často důležitější než manžel.²¹⁴ „Má ovšem sklony k tomu, že děti ovládá a potlačuje jejich potřebu samostatnosti.“²¹⁵

2.3.4.1.3 Starší sestra bratra

Podstatný rozdíl v případě starší sestry je, pokud mladší sourozenec je bratr. Tady mohou vycházet zvláště silně najevo ženské pudy. Způsoby však mohou být různé, a to jak převládající mateřský charakter, tak u některých také obranné a podpůrné prostředky.²¹⁶ „Ve většině případů je strana její ženskosti zvláště silně vyhraněna, tak jako by v ní byly malým bratrem již velmi brzy probuzeny a posíleny ženské smysly.“²¹⁷

Velmi záleží na věkovém odstupu mezi sourozenci. Za průměrných okolností se mladší bratr narodí v době, kdy jsou jeho starší sestře tři roky. V tomto věku sestra rychle pochopí výhody pohlaví sourozence. Pak může hrát mladšímu bratru matku, tak jak to vidí u matky vůči nim a otci.²¹⁸

V mladším bratru, na rozdíl od případu, kdy je mladší sestra, vidí starší sestra spíš přítele než soupeře o otce. Jak již bylo řečeno, převládá u ní mateřský způsob chování, proto také většinou hraje pro bratra roli matky a ten se musí brzy naučit dávat

²¹¹ Srov. *tamtéž*. s. 30 - 31.

²¹² *Tamtéž*. s. 31.

²¹³ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 24.

²¹⁴ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen*. s. 31.

²¹⁵ *Tamtéž*. s. 31.

²¹⁶ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. s. 44.

²¹⁷ KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. s. 44 - 45.

²¹⁸ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 20.

jí za to protislužby.²¹⁹ „*Musí o malého sice mateřsky pečovat, dávat na něho pozor, chránit ho a převzít za něho odpovědnost, ale za to on k ní bude také vzhlízet, vážit si jí a mít ji rád a ona se učí pozvolna také co se jeho týče, prokazovat úslužnosti.*“²²⁰ Často se stává, že starší sestra podvědomě cítí, že je bratrovo pohlaví více ceněno než její a rodiče si jí méně váží než jeho. Snaží se proto uchovat si lásku rodičů tím, že ho hájí a přijme za něho hlavně odpovědnost. Kvůli pochybnostem o své důležitosti se naučila mimořádně dobře vcítit do druhých, což využívá k vycítění zájmů i u jiných hochů mimo svou rodinu, a pokouší se dělat všechno pro to, aby si získala jejich sympatie.²²¹

Při věkovém rozdílu mezi sourozenci čtyři a pět let je pro starší sestru mnohem snazší zvyknout si na nově vzniklou situaci, než je tomu při průměrném odstupu tří let. V této době už může docházet k opravdovým slovním hádkám a střetům nejen s mladším bratrem, ale i s rodiči. Jestliže by byl věkový rozdíl od průměru naopak menší, tj. rok nebo dva, pak pocítí a prodělá starší sestra příchodem bratra mnohem silnější ohrožení vlastní existence. Než bude schopna se smířit s příchodem bratra a přijme pečovatelskou roli, může trvat až do pátého roku. Ať už bude věkový odstup jakýkoli, zůstanou starší sestře mateřské city a radost z odpovědnosti, stejně tak i pocit menší důležitosti ve vlastní rodině až do dospělosti.²²²

Sestra bratra zůstane zaměřena na osoby opačného pohlaví i mimo rodinu, naopak kontakty s osobami ženského pohlaví pro ni nebudou tak důležité. Vně rodiny má sklony pečovat o chlapce a mladé muže. Dokáže uhodnout zájmy chlapců a podřídit či dokonce potlačit své vlastní zájmy. Také se lépe dokáže identifikovat s jejich úspěchy. Stává se to především tehdy, jestliže hoši přijmou její mateřské city a péči. Ti u ní mohou hledat i útěchu, protože se jim bude ráda věnovat s určitým zadostiučiněním. Necítí se uražena ani tehdy, jestliže za ní někdo přijde, když se dostane do nesnází.²²³ „*Poněvadž je zvyklá od útlého dětství na zacházení s mužským pohlavím a má schopnost nenápadného vedení a prozíravého způsobu ovládnutí, je pro muže téměř vždy velmi příjemnou společnicí.*“²²⁴ Muži u ní dokáží ocenit její starostlivost, kamarádkské jednání, radící a hojivé chování a obdiv, které jim projevuje, pokud se věnují neobvyklým činnostem. Starší sestra bratra kolem sebe šíří dobrou atmosféru, protože je při kontaktu s lidmi shovívavá a tolerantní. Je pro ni typické, že se

²¹⁹ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. s. 31.

²²⁰ TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 20.

²²¹ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. s. 31 - 32.

²²² Srov. *tamtéž*. s. 20.

²²³ Srov. *tamtéž*. s. 20 - 21.

²²⁴ *Tamtéž*. s. 32.

pokouší smířit a urovnat hádky, protože má raději, když se problémy řeší vzájemným porozuměním, ona sama by raději vedla jen postranně a dávala rady.²²⁵

*„Svým dětem je vždy rozumnou a starostlivou matkou, na kterou se mohou kdykoliv obrátit se všemi strastmi a starostmi. Nezřídka považuje také svého manžela za jedno ze svých dětí.“*²²⁶

2.3.4.1.4 Starší bratr sestry

Na vztah mezi bratrem a mladší sestrou velmi významně působí věkový odstup mezi sourozenci. Ovlivňuje totiž, jak se chlapec s příchodem sourozence vyrovná. *„Jestliže se narodila jen jeden nebo dva roky po něm, ještě ho nezajímá pohlaví nově příchozího. Spíše se považuje sestru za soka o přízeň rodičů.“*²²⁷ Při malém věkovém odstupu (jen jeden nebo dva roky), je sestra brána jako konkurent.²²⁸ *„Trvá to často rok, než pochopí, že sestra nedostane více než on a že není žádný nedostatek lásky, když od něj jako „velkého chlapce“ je očekáváno více výkonů než od malého, něžného děvčete.“*²²⁹ Při tomto šoku může trvat déle, i do jeho pátého roku života, než se bratr zbaví strachu, že se sestře dostává víc a méně se od ní požaduje.²³⁰

*„Čím je větší vzdálenost mezi sourozenci, tím snazší případně hochům malou sestru přijmout a při tom také zohlednit její roli jako děvčete.“*²³¹ Během čtvrtého roku života už je starší bratr schopen u svých členů rodiny rozlišovat mezi pohlavím. Pokud se narodí sestra v této době, rozezná její pohlaví a bude ji mít rád od narození. Pokud je rozdíl čtyři nebo pět let, je pro staršího bratra mnohem snazší přijmout svou malou sestru i v případě, že jsou mezi nimi neshody prožívány uvědoměleji a zřetelněji než při menším věkovém rozdílu. Jejich vztah může dokonce být podobný jako mezi otcem a matkou. Co jí matka bude poskytovat oproti jemu navíc, bude respektovat, protože bude mít pocit, že tato péče děvčeti náleží. Vidí totiž vzor u otce, který je k ní ohleduplný a něžný. Starší bratr se svou malou sestrou nesoupeří, ale naopak ji bude mít rád jako otec matku.²³² Jako nejstarší rád přijme odpovědnost a vedení, a také bude sestru jako slabší

²²⁵ Srov. *tamtéž.* s. 32.

²²⁶ *Tamtéž.* s. 32 – 33.

²²⁷ *Tamtéž.* s. 27.

²²⁸ Srov. TOMAN, V. *Familien Konstellationen.* s. 19.

²²⁹ BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen.* s. 27.

²³⁰ Srov. TOMAN, V. *Familien Konstellationen.* s. 19.

²³¹ BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen.* s. 27 - 28.

²³² Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 18 - 19.

hájit a přátelsky se o ni starat.²³³ „*Určitym způsobem cítí jako prospěšné, že druhé dítě je jiného pohlaví, že tu není takový sok jako mladší bratr ...*“²³⁴ Je jasné, že nejstarší chlapec, který má vedle sebe mladší sestru, bude mít laskavou povahu. Může být ale i tvrdý pedant, protože se od dětství nalézá vždy v postavení učitele jeho mladšího spolence.²³⁵

Protože jsou oba sourozenci zvyklí na soužití s vrstevníky druhého pohlaví, budou starší bratři sestry mít sklony k tomu, aby se ujímali vedení a odpovědnosti za děvčata i mimo rodinu.²³⁶ Na rozdíl od staršího bratra od bratra pro staršího bratra sestry zaujímá ženské pohlaví v pozdějším životě hlavní místo.²³⁷ „*Žena je cílem všech jeho námah a výkonů. Žádná oběť mu pro to není příliš velká.*“²³⁸ Jeho výkon v zaměstnání bude lepší, jestliže bude pracovat mezi ženskými kolegyněmi. Může se k nim chovat pozorně, protože se naučil vcítit se do role ženy už v raném dětství. Mnohem důležitější je pro něj soukromý život a harmonické vztahy než výkony v zaměstnání. U partnerky dokáže ocenit spíše pro něho důležité věci než formálnosti. Je dobrým otcem, který pečuje o své děti rozvážně a rád.²³⁹

2.3.4.2 Více sourozenců

Postavení nejstaršího sourozence z větší sourozenecké konstelace se liší od dvojice sourozenců tím, že nejstarší přenáší svou „vládu“ nejen na sourozence narozeného těsně za ním, ale i na další.

Pokud je více sourozenců než dva, vyskytuje se v této konfiguraci několik z hlavních osmi typů vztahů. Každý ze sourozenců tak může mít hned několik vztahů nejen stejného, ale i různých typů. Hovoříme pak o smíšených a středních sourozeneckých pozicích. Osoby v těchto pozicích charakterizuje společenské chování odpovídající dvěma i více typům sourozeneckých vztahů. V extrémním případě se mohou vyznačovat všemi možnými typy.²⁴⁰

Sourozenci se mezi sebou navzájem obohacují, neboť se doplňují osobitostí a talenty. Často se mezi sebou podněcují a soutěživostí mezi sebou se jednotlivé děti

²³³ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. s. 28.

²³⁴ *Tamtéž*. s. 28.

²³⁵ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. s. 46.

²³⁶ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 21.

²³⁷ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. s. 28 - 29.

²³⁸ *Tamtéž*. s. 29.

²³⁹ Srov. *tamtéž*. s. 29.

²⁴⁰ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 26 - 27.

rozvíjejí. Pokud má jednatlivec velké nároky a jedná nespolečensky, je od ostatních sourozenců napomenut. Tím se naučí nejen spravedlnosti, ale také uskrovnění, dávání přednosti společným zájmům, vzájemné pomoci a spolupráci. Pokud se podařilo starší děti dobře vychovat, stávají se oporou rodičů při výchově dalších potomků.²⁴¹ „V hodně početných rodinách je styl a druh výchovy většinou trochu odlišný, děti se v určitém směru učí větší samostatnosti, s větší samozřejmostí přebírají řadu povinností v rodině, na druhou stranu se jim třeba nedostává tolik individuální péče.“²⁴² Starší děti předávají převzatá pravidla svých rodičů mladším sourozencům a snaží se, aby nebyli rozmazlováni a účastnili se rodinných povinností. Pomáhají jim práci vykonat, ale nenechají je ulévat se. Postaví se také za své mladší bratry a sestry při hře s kamarády a zastávají rodiče při školních pracích. Občas se stane styk se sourozenci více rozhodujícím než s rodiči, učiteli či blízkými osobami. Větší skupina dětí také silněji zastupuje práva dětí oproti právům rodičů a dokáže se více prosadit vůči výchovným představám rodičů.²⁴³ „V rodině, kde je deset dětí, je pochopitelně daleko více identifikačních vzorů, sociální vazby a modely sociálních rolí jsou daleko bohatší. Pro dítě bude v takovém případě snazší se učit specificky mužským nebo ženským rolím a orientovat se v nich.“²⁴⁴

Ať už je počet sourozenců jakýkoli a nezáleží ani na jejich pohlaví, v každém případě je třeba počítat s podskupinou mezi sourozenci. U čtyř dětí se nejstarší zaměří na jedno z mladších a druzí dva tvoří sekundární podskupinu. Někdy se mohou nejmladší opírat o nejstaršího a ostatních si všímat méně. Příchodem sourozence jedináček znejistí a začínají mezi nimi konflikty. Totéž platí pro druhé dítě při příchodu třetího dítěte, neboť poznává, že už nehraje roli nejmladšího. Často se snaží tuto roli ještě chvíli udržet. Pro prvorozené dítě je často snazší přijmout třetího ze sourozenců než pro druhé, po němž nově přichází následuje. Obzvláště to platí, jestliže následující je stejného pohlaví. Nejstarší snáší narození dalšího sourozence s jejich rostoucím počtem stále lépe. Proto při tvoření skupin bývají vynechávání sourozenci následující ihned po sobě.²⁴⁵

²⁴¹ Srov. *tamtéž*. s. 44 - 45.

²⁴² KREJČÍŘOVÁ, D. *Od sourozenců se dítě učí*. [Online]. Poslední revize 27.1.2000 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek463.htm>>.

²⁴³ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. s. 45 - 46.

²⁴⁴ KREJČÍŘOVÁ, D. *Od sourozenců se dítě učí*. [Online]. Poslední revize 27.1.2000 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek463.htm>>.

²⁴⁵ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 25 - 26.

Jestliže má někdo více sourozenců stejného pohlaví, je jeho sourozenecká pozice stejná jako u jednoho sourozence téhož pohlaví. Má-li například nejstarší bratr dvě nebo tři sestry, vyvíjí podobné sociální preference jako starší bratr sestry. Totéž by platilo, kdyby byl mladší než sestry. Každopádně pokud je jediným dítětem daného pohlaví, zaujme v rodině výrazně zvláštní postavení, neboť bude „vzácnější“.²⁴⁶

Nejstarší bratr několika sester nacvičuje svou roli na několika sourozencích a učí se poznávat více ploch vztahů mezi děvčetem a chlapcem, ale také využívá obou dívek proti sobě navzájem. Jeho charakteristika bývá často jasnější než u bratra jedné sestry, ačkoli jsou si obě velmi podobné.²⁴⁷ Jestliže po prvorozeném synu přibude do rodiny jedna nebo dokonce dvě sestry, bude nejstarší ve svých společenských způsobech vyvážený a rytířský. Pokud však nebude větší počet sester kompenzován bratrem, potom se z prvorozeného stane snadno paša. Může být jak dobromyslný a loajální, tak i despota, který je nesnesitelný.²⁴⁸

Působení prvorozeného bratra z více bratrů na strukturu své rodiny je jiný. Nejstarší bratr bratrů je pro všechny z mladších sourozenců nejstarší, každý z nich má nejstaršího bratra už od narození za staršího. Je viděn jako stále větší, čím později se narodil sourozenec, který ho takto vidí. Jsou pro něj nápadnější vlastnosti prvorozeného než pro staršího bratra ze dvou bratrů.²⁴⁹ Budoucí osobnost hochů je totiž postavena mnohem víc na sobě samém, což znamená, že si také bude počínat zcela jinak. Protože je pro něj nutné, aby se vypořádal se dvěma nebo třemi bratry, musí být sám v dobré formě, aby si mezi nimi mohl udržet své místo náčelníka.²⁵⁰ „Mnozí potom zkouší vyvíjet obzvláště své speciální nadání a sklony, aby přinesl na tomto působišti zvláštní výkony. Pak se zabývají určitými koníčky či zvláštními druhy sportu; také mohou volit úzký vědní obor, kde nechají vyniknout svým zvláštním schopnostem a talentům.“²⁵¹

Tak, jako v případě nejstaršího bratra z bratrů, platí i o nejstarší sestře řady bratrů, že je starostlivější a zodpovědnější vůči mužům než sestra pouze jednoho jediného bratra. Nejstarší sestra více sester se více identifikuje se svými rodiči, často je jejím identifikačním vzorem otec. Působí tak dominantněji.²⁵²

²⁴⁶ Srov. *tamtéž*. s. 24.

²⁴⁷ Srov. *tamtéž*. 24 - 25.

²⁴⁸ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. s. 46.

²⁴⁹ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 25.

²⁵⁰ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. s. 45 - 46.

²⁵¹ *Tamtéž*. s. 46.

²⁵² Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 25.

2.4 Sourozenci s velkým věkovým rozdílem

„Děti, které se narodily s větším časovým odstupem, vyrůstají skoro jako jedináčci.“²⁵³ Tyto děti si mohou užívat stejně jako jedináčci mnoha výhod. Rodiče se s nimi také zabývají více, mohou dělat víc pro jejich duchovní a tělesnou podporu. Nepotřebují nic sdílet s několika sourozenci, ať jde o oblečení nebo pokoj. Hlavně se nemusí dělit o čas a podporu rodičů. Pak jsou na nich závislejší. To má za následek přemoudřelé chování při vyrůstání, takže jejich dětství končí velmi brzy. Jestliže se rodiče budou snažit, aby si byli s dítětem bližší, o to větší bude jeho závislost na nich.²⁵⁴

U více sourozenců záleží rivalita na věkovém odstupu. Při malém věkovém rozdílu jsou podobnější problémy, se kterými se setkávají. To vytváří více příležitostí ke konfliktům a soupeření, vzájemnému porovnávání se a boji o vymezování vlastních hranic. Pokud je věkový odstup větší, jsou životní otázky, které jedinci právě řeší, velmi rozdílné. Mají tedy velmi málo společných věcí a tím i méně příležitostí ke konfliktům. Desetiletý a větší věkový rozdíl způsobují velkou propast mezi sourozenci a jejich problémy. Každý z nich se pak v rodině může cítit jako jedináček.²⁵⁵ S větším věkovým odstupem je menší tlak srovnávání sourozenců okolím, takže si nemusí každý razit jinou cestu k dobytí místa na slunci.²⁵⁶

Dvojice dětí, ze kterých každé dítě dospěje kvůli věkovému rozdílu jako jedináček, je pro své rodiče větší zátěží než větší počet dětí, ačkoli některé praktické věci jsou snazší. Zátěž nevzniká nutností omezovat se. Rodiče si totiž často zbytečně dělají více starostí a cítí se zodpovědnější.²⁵⁷

Situace se dvěma dětmi, které mají mezi sebou velký odstup, vzniká tak, že první dítě přišlo na svět, protože si rodiče dítě přejí. Druhé dítě pak chtějí proto, že první nemůže vyrůst samo. Důvodem je také to, že ženu jeden potomek sám nenaplnil. S jeho příchodem nastane nová rovnováha mezi rodiči a dětmi. Každé dítě má svou osobu ke vztahu.²⁵⁸ „*Bud' se opírá syn o otce a děvče o matku, či se váže syn na matku a považuje otce za konkurenci, zatímco si zvláště dobře rozumí otec a*

²⁵³ BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. s. 49.

²⁵⁴ Srov. *tamtéž*. s. 49.

²⁵⁵ Srov. ADLER, I. *Sestra nebo bratr?* [Online]. Poslední revize 7.7.2008 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek6457.htm>>.

²⁵⁶ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. s. 55 - 56.

²⁵⁷ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. s. 50.

²⁵⁸ Srov. *tamtéž*. s. 50.

dcera.²⁵⁹ Nastat mohou obě situace. Každopádně je prospěšné, že každé dítě má zvlášť osobu, kterou preferuje a má k ní vztah.²⁶⁰

2.5 Vliv pořadí narození na manželství

U jedináčků a prvorozených bývají problémy v manželství častěji než u lidí narozených v ostatních pozicích. Jsou nejbojovnější, nejvýbušnější a nejzklamanější. U jedináčků je to ještě horší. Jsou to perfekcionističtí hledači chyb a hnidopichové. Snaží se trumfnout jeden druhého. Nemohou však donekonečna soupeřit a doufat, že jejich manželství přetrvá. Většinou problémy začnou u maličností, které dělají jeden druhému. Jsou totiž dokonalí ve svém zaměstnání, ale doma za sebou klidně nechají nepořádek, který druhý perfekcionista nesnese. Manželé musí nejprve přijít na to, že nikdo z nich není a nebude vítěz. Pak teprve s nimi může terapeut pracovat.²⁶¹

²⁵⁹ *Tamtéž*. s. 50.

²⁶⁰ Srov. *tamtéž*. s. 50.

²⁶¹ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. s. 119 - 121.

3 DRUHÉ ČI PROSTŘEDNÍ DÍTĚ

Druhorozené dítě přichází do zcela jiné situace než jeho starší sourozenec. Není už prvním, jediným a tolik toužebně očekávaným jako prvorozený. Společenské sklony prvního a druhého dítěte jsou od základu rozdílné.²⁶² „*Druhé dítě bude jen zřídka schopné překonat v životním závodění staršího bratra nebo sestru. Není od přírody ani dobyvatelem, ani obhájcem. Je to „druhé“ dítě a má v tomto postavení naplňovat zcela jinou úlohu v síti souvislostí lidstva.*“²⁶³

K druhému dítěti mají rodiče jiný postoj než k prvnímu, nejsou totiž začátečníky, mají zkušenosti a vytvořili si představy o výchově. Pokud nedojde k mimořádné situaci, nejsou úzkostliví a nemají tolik obav. Jsou tedy sebejistější a více si věří.²⁶⁴

Karl König srovnává druhorozeného s Ábelem, který je spíše snílek, hledač a básník směřující k nebeskému království. Bývá jen zřídka bojovníkem. Většinou se ho nedotýkají pozemské věci, nežije jen přítomností a s ní související prací, k jeho životu rovněž patří radost a veselá mysl, má smysl pro humor. Proto zvládá mnoho věcí snáze než Kain, starší bratr. Ten nedokáže žít bez povinností, nemá čas na zábavu, jinak je znepokojený. Příčinou hádek a sporů je to, že prvorozený je jako učitel, který trýzní svého žáka, neboť od něj vyžaduje a předpokládá smysl pro povinnost. Ten však tyto schopnosti nemá, u něj spíše nalezne hru a radost ze života. Ačkoli mladší, obraz Ábela, trpí, trýzeň nese i starší, Kain. Údery, které přijímá Ábel, totiž zraňují zároveň Kaina.²⁶⁵

3.1 Vztah ke staršímu sourozenci

První setkávání dvou sourozenců je vždy šokem. Pro druhé dítě může být šok někdy ještě větší než pro prvorozeného. Chtělo by přijít a připojit se ke svým rodičům tak jako je tomu u prvorozeného, ale objevuje to, že už někdo zaujímá místo, které by chtěl zaujmout on.²⁶⁶ Druhé dítě má stále před sebou někoho, kdo je o něco napřed, ten je pro něj často průkopníkem. Není-li věková vzdálenost příliš velká, snaží se neochvějně staršího dohnat a pokud možno ho předstihnout. Jeho postavení

²⁶² Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal.* s. 56.

²⁶³ *Tamtéž.* s. 56.

²⁶⁴ Srov. VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E. *Vztahy mezi sourozenci.* s. 55.

²⁶⁵ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal.* 59 - 61.

²⁶⁶ Srov. *tamtéž.* s. 38.

v sourozenecké řadě je krajně příznivé, protože ho povzbuzuje starší dítě.²⁶⁷ „*Jestliže je ovšem konkurenční boj tvrdý, rezignuje nebo si opatří jiné způsoby a metody působnosti. Typické druhé děti lze většinou snadno rozeznat. Jsou stále neklidné, skoro vždy pod tlakem, dávají se do četných činností často až do vyčerpání, aby dosáhly svého cíle, k němuž došli prvorození.*“²⁶⁸ Protože si připadá méně schopný, může se druhorozený vyvinout v perfekcionista, ale jen v několika málo oblastech. Věci, o kterých si myslí, že zvládne lépe někdo jiný, nedělá.²⁶⁹

Další možností, jak se prosadit, je shazování staršího sourozence, například kritikou nebo házením klacků pod nohy. Existuje však ještě jedno řešení, jak získat důležité postavení. Tím je spolčení s mladšími sourozenci, snížení se k nim. Motivem k tomu může být taktika ústupu či ochranná péče o mladší.²⁷⁰

3.2 Vlastnosti druhého dítěte

Dva sourozenci, kteří se narodili těsně po sobě, se vyvíjejí často k podivní rodičů úplně protikladně. Například jeden je něžný, druhý chladný; kde je jeden pilný, je druhý líný. Příčinou tohoto velkého rozdílu je konkurenční situace dětí. Duhorozený se totiž pokouší pokud možno vyniknout v oblasti, ve které první selhal. Využívá tak slabinu svého staršího sourozence pro své posílení.²⁷¹ „*To platí obzvláště v případech, jsou-li obě děti stejného pohlaví.*“²⁷² Podle průzkumů Margaret Lautis se druhé dítě nesnaží v takové míře o uznání dospělých jako prvorozené a je proto po této stránce silnější. Může být klidné, pohodlné, přívětivé, veselé a lehce řiditelné, ačkoli nevynekládá žádné zvláštní úsilí, aby se líbilo jiným. Na druhé straně může být duhorozený i vzdorovitý, rebelantský a nezávislý, schopný snést a přijmout velké množství trestů. Oba typy duhorozených mají společnou relativní nedotknutelnost všeho druhu trestů a poměrnou nezávislost na světě dospělých.²⁷³ Později narozené děti jsou družnější a méně úzkostlivé než prvorozené. Dokáží rychleji zapomenout na prožité křivdy a podporují změny směřující k rovnosti. Častěji riskují, neboť k jejich základním vlastnostem náleží větší otevřenost novým zkušenostem, nekonvenčnost,

²⁶⁷ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. s. 33.

²⁶⁸ *Tamtéž*. s. 33.

²⁶⁹ Srov. ISAACSON, C. RADISH, K. *Pořadí narození: Kdo doopravdy jsme*. 1. vyd. Bratislava: Alexander Giertli - Eugenika Pbl. 2006. ISBN 80-89227-31-7. s. 108.

²⁷⁰ Srov. VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E. *Vztahy mezi sourozenci*. s. 58.

²⁷¹ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. s. 33 - 34.

²⁷² LEMAN, K. *Sex začíná v kuchyni*. s. 47.

²⁷³ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. s. 13.

dobrodružnost a rebelantství.²⁷⁴ Zajímavé je, že mladší z dvojice sourozenců se obvykle chová sobečtěji než jeho starší sourozenec.²⁷⁵ Na druhou stranu je druhé dítě často méně náročné, přizpůsobivé a velkorysé i soutěživé.²⁷⁶

3.3 Druhé dítě ze dvou

Toto dítě má jen staršího sourozence a je vlastně ve své rodině nejmladší. V tomto případě můžeme rozlišit čtyři typy druhorozených.

3.3.1 Mladší bratr bratra

Už od okamžiku narození má mladší bratr staršího sourozence a musí se vypořádat s faktem, že má vedle sebe staršího, většího, tím pádem i silnějšího a chytřejšího chlapce. Ačkoli ho v prvním roce ještě ochraňuje matka, později bude znatelnější nadřazenost jeho bratra.²⁷⁷ Osobu „velkého bratra“ začne mladší bratr vnímat stejně jako otce po druhém roce života, jasněji až ve třetím roce. Mladší brzy také zjistí, že doma a v oblasti rodiny, tedy v místech, kde tráví nejvíce času, ochranu nepotřebuje. Mimo domov užívá obrany staršího bratra. Občas mu přijde, že je v nějaké bratrově ohradě, neboť je mu zde vnucována jeho vůle, jestliže nenajde způsob, jak něco udělat.²⁷⁸ Protože se nechce vždy podřizovat, pátrá častokrát až křečovitě po prostředcích a cestách, aby na sebe upozornil. Snaží se dělat něco, co jeho starší sourozenec neumí, a to je důvodem k tomu, aby se odvážil k podniku, na který si většinou opatrnější, rozvážnější starší netroufá. Patrná je i snaha být co nejrychleji stejně veliký a silný nebo pokud možno ještě silnější a rozumnější než větší bratr.²⁷⁹ „*Toto ctižádostivé a odvážné vystupování si může mladší často vštípit jako typický vzor chování na celý život. Ačkoli se mu zalíbí tento dojem, miluje zvláště svobodu a nezávislost, potřebuje však vždy jiné, většinou starší lidi, kteří by mu poradili a jejichž*

²⁷⁴ Srov. HAVLÍČEK, J. *O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti* [Online]. Poslední revize 18. 6. 1999 [cit. 2009-02-04]. Dostupné z: <<http://www.vesmir.cz/clanek.php3?CID=972>>.

²⁷⁵ Srov. *Jedináčci nejsou sobečtí* [Online]. Poslední revize 19.11.2008 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek6729.htm>>.

²⁷⁶ Srov. WARNER, P. *333 nápadů pro život s batoletem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-962-3. s. 291.

²⁷⁷ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. s. 34.

²⁷⁸ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 17.

²⁷⁹ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. s. 34.

vlivu by se vyhnul.“²⁸⁰ Předběhnout v něčem svého bratra se mu nejdříve daří jen povrchně, někdy se dokonce zesměšňuje.²⁸¹

Odmalička se snaží buď většího napodobovat nebo ho zároveň oslabovat zcela zvláštními výkony. Jsou dvě možnosti, jak se bude vyvíjet. Buď z něj bude dobrý podřízený, který poslouchá autority, nebo půjde svými vlastními svéhlavými cestami a rozvine se nejlépe ve volných činnostech, které přímo neurčí šéf. Často se stává, že mu schází stálost, spravedlnost, schopnost vydržet a iniciativa. Z tohoto důvodu zřídka náleží k vůdcům. Spíše zapadne v týmu, kde se stane dobrým spolupracovníkem, protože je povzbuzován od jiných a ví, že ho uznávají za jeho výkony. Nejčastěji odporuje jakékoli diktatuře a chtěl by, aby byly vyřešeny všechny potíže porozuměním, láskou a tolerantní svobodou myšlení.²⁸²

Rodiče často staví mladšímu staršího bratra za vzor. Naopak mladšímu bratru víc dovolí a také jsou ochotnější pomáhat mu. Díky svým zkušenostem v rodině je mladší bratr bratra připraven na kontakt s vrstevníky stejného pohlaví, naopak na kontakt se stejně starými dívkami a ženami tak dobře připraven není. Naučil se o svého bratra opírat, následovat ho a zároveň také s ním soupeřit a odporovat, což praktikuje i u osob mimo rodinu.²⁸³

Mezi bratry je silnější soupeřství o matčinu přízeň než v jiných rodinách, neboť ona je zde jediná osoba ženského pohlaví. Možnosti kontaktu s matkou i styku se ženskou osobou jsou tedy omezené a oni si tuto roli mezi sebou hrát nemohou. Proto se oběma bratrům jeví ženské pohlaví méně pochopitelné a tím pádem i méně dosažitelné.²⁸⁴ Vede to až k rozpačitému chování vůči dívkám a později ženám.²⁸⁵ Chování bratrů se liší, mladší jedná jinak než starší. *„Projevují se většinou jemně a ústupně, získají děvčata také pro sebe, nechávají u nich ale málo trvalý vliv. Dávají přednost ženám s vědomím zodpovědnosti a schopností nenápadně je vést.*“²⁸⁶

Příchod dětí může často vést u mladšího bratra k tomu, že se cítí přetížený. Je to tím, že je zvyklý vést většinou bezstarostný, veselý způsob života. To také vede ke kamarádství s vlastními dětmi, není pro ně přísný a starostlivý otec.²⁸⁷

²⁸⁰ *Tamtéž.* s. 34 - 35.

²⁸¹ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 17.

²⁸² Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen* s. 35.

²⁸³ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 18.

²⁸⁴ Srov. *tamtéž.* s. 17 - 18.

²⁸⁵ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 35.

²⁸⁶ *Tamtéž.* s. 35.

²⁸⁷ Srov. *tamtéž.* s. 35 - 36.

3.3.2 Mladší bratr sestry

Obvyklé představy o vztahu mezi chlapcem a děvčetem jsou takové, že chlapec je ten silnější, proto pečuje o dívku. Tomuto však neodpovídá vztah mezi mladším bratrem a jeho starší sestrou, ten je totiž právě obráceně.²⁸⁸ „*Poněvadž je chlapec menší, smí být bezstarostný, lehkovážný, málo zodpovědný a umíněný. Může se spolehnout na druhé, nechat se mateřsky opatrovat, vést a rozmazlovat. Tento sklon si ponechá také v pozdějších letech.*“²⁸⁹ Smí relativně bezstarostně prosazovat své vlastní požadavky a zájmy, i když jsou egoistické a nekoherentní. Je mu totiž víc dovoleno než velké sestře, většinou i více než mladšímu bratru bratra.²⁹⁰ Vývoj opačného typu vztahu rodiče schvalují s odůvodněním, že bratr je přece menší a mladší než sestra. Sice jim vadí, že se vztah obou dětí vymyká konvenčním představám o vztahu muže a ženy i že dcera je vedoucí a odpovědná a syn spíše bezstarostný a svévolný, ale v mnoha případech si na tuto situaci zvyknou. Reakce rodičů závisí také na tom, jakou mají zkušenost s vlastními sourozenci. Buď pak mají děti jiný vztah než jaký vidí u rodičů, nebo je možné, že i rodiče mají vztah opačný.²⁹¹

Mladší bratr sestry se postupně učí svou sestru stále lépe chápat. Využívá pak tohoto porozumění k prosazení vlastních zájmů. Mateřkost, péči a pomoc od své sestry přijímá jako samozřejmost.²⁹² „*Ví přesně, jak musí zacházet s děvčetem, aby v ní probouzel mateřský instinkt, a bere jako samozřejmé, že je žena ochotná udělat pro něj mnohé, co je pro něho samotného nepohodlné a namáhavé.*“²⁹³ Většinou mu k tomu stačí zahrát bezmocného nebo trochu zalichotit.²⁹⁴ Vyžádat si od žen nezištnost a obětavost a zalichotit jim dokáže také svým uvolněným a bezstarostným chováním.²⁹⁵

I u starší sestry a mladšího bratra jsou dobré možnosti identifikace a vzájemného působení s rodiči. Setra může hrát mateřský protějšek bratru i otci. Bratr by mohl převzít otcovu roli.²⁹⁶ „*Sestra z této možnosti dělá zvyk, bratr ovšem méně, a budí v některých rodinách s touto váhavostí dokonce i pohoršení. Předhazuje se mu, že*

²⁸⁸ Srov. *tamtéž.* s. 36.

²⁸⁹ *Tamtéž.* s. 36.

²⁹⁰ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 21.

²⁹¹ Srov. *tamtéž.* s. 22.

²⁹² Srov. *tamtéž.* s. 21.

²⁹³ BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen.* s. 36.

²⁹⁴ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 21.

²⁹⁵ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen.* s. 36.

²⁹⁶ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 21.

*nebývá dost nesobecký a starostlivý.*²⁹⁷ Mladší bratr totiž myslí příliš málo na ostatní. Dělá jen to, co chce. Často se nechá obsluhovat a pomáhat.²⁹⁸

Mimo vlastní rodinu bude mladší bratr sestry zaměřen na osoby druhého pohlaví. I tam bude ochoten nechat se hýčkat a zacházet se sebou jako s dítětem. Také bude sledovat spíše vlastní zájmy.²⁹⁹ Vztah k mužům bude spíše chladný, neboť se k mužskému pohlaví nenaučil chovat kamarádsky.³⁰⁰

Pokud bude práce vyhovovat jeho sklonům a schopnostem, pak je ochoten a schopen výkonů zvláštního rozměru a může dosáhnout ve svém oboru vynikajícího výkonu. Svým přesvědčivým chováním získává lidi, kteří dbají o jeho pohodlí, protože nerad pracuje nepřetržitě a systematicky.³⁰¹

Když se mladší bratr sestry stane otcem rodiny, cítí se stísněný ze soupeření se svými dětmi. Ty totiž ohrožují jeho přednostní pozici a žádají po něm zase nasazení a zodpovědnost. On však své povinnosti raději přenechává své manželce a matce dětí. Stačí mu, že je pro své děti kamarád při hrách a občas učitel.³⁰²

3.3.3 Mladší sestra sestry

Od starší sestry se vyžaduje poslušnost, ztotožnění s rodiči a upozadění vlastních přání ve prospěch mladší. Ta bude pravděpodobněji miláčkem rodičů a hlavně otce než její starší sestra.³⁰³ Být otcovým oblíbencem se jí daří. Je u něj ochotna se podřizovat, někdy však jen zdánlivě.³⁰⁴ I když mladší vyrostle, rodiče k ní zůstanou tolerantnější a nechají ji dělat, co chce. Proto také bude méně poslušná a nebude tak následovat příklad svých rodičů. Vedení starší sestry však někdy povzbuzuje mladší sestru k vznětlivosti, ctižádostivosti a odporu.³⁰⁵ Je to proto, že se zkouší postupně prosadit, aby sestru předstihla, stejně jak je tomu u mladšího bratra z bratrů. Větší volnost, kterou mladší sestře dávají rodiče, ji utvrzuje v impulzivním, bezstarostném a neobyčejně veselém

²⁹⁷ *Tamtéž.* s. 21.

²⁹⁸ Srov. *tamtéž.* s. 21.

²⁹⁹ Srov. *tamtéž.* s. 21.

³⁰⁰ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen.* s. 36.

³⁰¹ Srov. *tamtéž.* s. 36 - 37.

³⁰² Srov. *tamtéž.* s. 37.

³⁰³ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 24

³⁰⁴ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen.* s. 38.

³⁰⁵ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 24.

chování. Je také lehce ovlivnitelná, nekomplikovaná a téměř vždy okouzující a mrštná.³⁰⁶

Ačkoli mladší sestra sestry vyrůstá ve větší velkorysosti, je také na své starší sestře závislá. Přijímá totiž nejdříve její autoritu a chce být stejná jako ona. Na druhou stranu si od ní nechává bez menších rozpaků pomoci.³⁰⁷ „*Pozvolna ale zkouší ujistit se, že dělá věci tak dobře jako její sestra nebo dokonce i lépe, stejně tak se i snaží odporovat.*“³⁰⁸ Vnitřně však zůstává závislá na podnětech a plánech druhých. Svě vlastní plány učiní až po poradě se sestrou nebo rodinou. Někdy dokonce potřebuje pro vlastní rozhodnutí znát názor sestry.³⁰⁹

Mladší sestra je poměrně nestálá ve svých činnostech. „*Ráda provokuje jak hochy, tak děvčata k soutěžení; zajímá se o mnoho a velmi rozdílné věci, činnosti a myšlenky, mění ale velmi rychle své názory a může upadat z jednoho extrému do druhého. Nezdokonaluje skoro nikde své znalosti a nadchne se zejména při stále nových změnách a možnostech, které je nutno vyzkoušet.*“³¹⁰ Pro mladší sestru sestry jsou vhodnější činnosti spojené s pevnými pravidly a hranicemi, které požadují méně rozhodujícího nátlaku. Při tvůrčí práci má sice možnost projevit více radosti, ale má na ni příliš málo trpělivosti. Její vlastní materiální zdar pro ni znamená mnoho, ačkoli opovrhne pořízováním majetku a bohatství. Je to proto, že miluje hravé a lehkovážné utrácení, často i za nepotřebné věci.³¹¹

Vztah mezi mužem a ženou poznává mladší sestra sestry nepřímým pozorováním svých rodičů. Na kontakt s osobami stejného věku a pohlaví je lépe připravena než na kontakt s vrstevníky opačného pohlaví. Díky většímu hýčkáni od otce je pro ni snazší než pro starší sestru najít vztahy s hochy a později mladými muži.³¹² Je to dáno i tím, že lépe dokáže působit to, že je atraktivní a žádaná.³¹³ „*Baví ji být získávána od několika mužů současně a používat je proti sobě navzájem. Protože často působí velmi náladově a chtěla by dosáhnout svým ctižádostivým chováním stále příliš mnoho a vždy nového, většinou hodně obtížně vytváří pevné vazby.*“³¹⁴

³⁰⁶ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen*. s. 38.

³⁰⁷ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 23.

³⁰⁸ *Tamtéž.* s. 23.

³⁰⁹ Srov. *tamtéž.* s. 23.

³¹⁰ BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen*. s. 38 - 39.

³¹¹ Srov. *tamtéž.* s. 39.

³¹² Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 24.

³¹³ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen*. s. 39.

³¹⁴ *Tamtéž.* s. 39.

Výchova vlastních dětí je pro mladší sestru náročná, protože by ráda zůstala sama dítětem mezi dětmi. Obzvláště problematická je pro ni, pokud se musí obejít bez pomoci. Mnohdy se pak bude snažit přenést na muže hlavní odpovědnost za děti a častěji je svěří jeho péči.³¹⁵ Druhorozené děvče je sesterskou družkou pro ženy i muže, není manželkou ani matkou, ale pravým přítelem a kamarádem. Nepatří k ní touha předvádět se a vynikat, proto zpravidla zůstává v pozadí. Sice může být silnou osobností, ale spíše ve skrytosti. K prosazení raději použije nenásilného odporu.³¹⁶

3.3.4 Mladší sestra bratra

*„Mladší sestra bratra většinou ochotně přenechává odpovědnost svému staršímu bratru, zvláště když je bratr starší o víc než tři roky. Vyrůstá v důvěře, že on jí náleží, nechá se opatrovat, chránit a hýčkat.“*³¹⁷ Mladší sestra může vyvíjet ve společnosti staršího bratra zpravidla chování, které bude nezávislému pozorovateli imponovat jako obzvláště ženské.³¹⁸ Projevuje se to hlavně tím, že je přívětivá, laskavá a citlivá a je proto snadno oblíbencem rodiny.³¹⁹ Ve společnosti svého bratra se naučí k němu vzhlízet, přijmout jeho ochranu a péči, ale i jeho vůdcovství. Věří, že se na něho může spolehnout. Také nemusí dělat fyzicky náročné a špinavé práce. Často i obranu a obhajobu své sestry převezme bratr a brání ji proti dětem, které přijdou na návštěvu, na hřišti či ve škole.³²⁰ Za všechno, co pro ni dělá, svého staršího bratra obdivuje a snaží se, aby se mu líbila.³²¹

Rodiče většinou souhlasí s rolí jejich malé dcery, a tak se stává miláčkem rodiny.³²² Není neobvyklé, že jí otec promine spoustu věcí a matka ji rozmazluje. Mnohdy se jí všichni snaží odklízet překážky z cesty a starají se, aby jí nic nechybělo.

V dospělosti jsou v ní z mužského hlediska zosobněny typické ženské vlastnosti. Je považována za dobrou přítelkyni.³²³ *„Protože je většinou málo průbojná a hlavně málo ctižádostivá, co se týče pracovních výkonů, rozvíjí dále své schopnosti jen zřídka:*

³¹⁵ Srov. *tamtéž.* s. 39.

³¹⁶ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal.* s. 69.

³¹⁷ BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 40.

³¹⁸ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 19.

³¹⁹ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 40.

³²⁰ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 19.

³²¹ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 40.

³²² Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 40.

³²³ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 40.

*Nechává se vést svými pocity a pracuje zvláště ráda pod mužským vedením, které obdivuje a akceptuje.*³²⁴

Vzhledem k tomu, že sourozenci často přebírají roli rodičů, pak si bratr a sestra mohou navzájem hrát otce a matku. Bratr může působit ale i jako otec vůči matce, sestra jako matka vůči otci. Obvykle se může bratr s otcem identifikovat bez potíží, stejně tak sestra s matkou.³²⁵

Na soužití s vrstevníky jiného pohlaví je i mimo rodinu mladší sestra dobře připravena a zůstane více zaměřena na kontakt s chlapci než s dívkami stejného věku. Také bude i vně rodiny směřovat k tomu, aby byla vedena a rozmazlována.³²⁶

Co se týká partnerských vztahů, bude většinou vyhledávat silné muže. Dokáže přesně vycítit očekávání svého protějšku a jak ho může potěšit. Za to jsou jí muži k službám a připravují jí dárky, aby naplnili její žádosti a hýčkali ji. Své názory prosazuje velmi zřídka, většinou se totiž opírá o názory svého otce, bratra nebo muže.³²⁷

*„K vlastním zkušenostem se probojovává jen zřídka a omezuje se raději na své ženské přednosti, domácnost a děti. Čím víc chvály a uznání za to od svého muže sklízí, tím ochotněji je připravená vyplnit jeho přání a být žádoucím příkladem pro své dcery, ideálem svých synů.*³²⁸

3.4 Prostřední dítě

U prostředních sourozenců ze tří dětí platí, že mají dva vztahy. Pro prostředního hochy existují čtyři možnosti: prostřední bratr od bratrů, prostřední bratr staršího bratra a mladší sestry, prostřední bratr dvou sester nebo prostřední bratr starší sestry a mladšího bratra. Obdobné je to u prostřední sestry.³²⁹

U prostředních dětí, které hrají hned několik rolí, nejsou charakteristiky tak jasné jako u krajních sourozenců, neboť se míchají, tedy dítě nepřijímá žádnou z výrazných pozic. Tu již převzal některý z jeho sourozenců: nejstarší bratr či sestra nebo nejmladší bratr či sestra. Pokud je sourozenec zcela uprostřed a má starší a mladší sestry i bratry, bude připraven na každý druh vztahu s vrstevníky. V žádném ze vztahů mimo rodinu se nebude cítit nešťastný. Nebude však pociťovat ani zvláštní štěstí, protože mu budou

³²⁴ *Tamtéž.* s. 40.

³²⁵ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 19.

³²⁶ Srov. *tamtéž.* s. 19 - 20.

³²⁷ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen.* s. 40 - 41.

³²⁸ *Tamtéž.* s. 41.

³²⁹ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 27.

v novém vztahu chybět ty, které právě nerealizuje, a bude postrádat kontakt s lidmi daného typu vztahu.³³⁰

Pokud je v rodině mnoho dětí, nalézáme zde několik prostředních dětí. Ty se však mezi sebou velmi liší, neboť mohou být „úplně prostřední“ nebo se nacházejí spíše na některém z konců sourozenecké řady. Podle toho, na kterém z těchto dvou konců se nachází, budou reagovat. Pokud bude prostřední dítě patřit ke starším, přijme spíše role spojené s vedením a odpovědností a bude se identifikovat s rodiči. Naopak, pokud bude prostřední dítě obklopeno více staršími sourozenci, bude jeho chování odpovídat mladšímu sourozcovi.³³¹ Ve svém sociálním chování může být třeba například převážně mladší bratr anebo starší bratr, podle toho, s kterým z obou sourozenců soutěží. Samozřejmě také existuje možnost, že místo svého staršího sourozence převezme velení. Důležitou roli hraje také věkový odstup mezi sourozenci. Pokud by byl na jedné straně větší odstup než na druhé, sociální chování prostředního dítěte bude spíše odpovídat vystupování sourozence, ke kterému má věkově blíže.³³² *„Jestliže je sestra například o víc než čtyři roky starší, ale mladší bratr jen o jeden rok mladší, bude chování spíše staršího bratra než mladšího. Prostřednímu dítěti tedy připadne mnohotvárnost rolí, které bude kombinovat a postupem času míchat.“*³³³

Problematické je u prostředních dětí to, že se cítí v rodinném kruhu často vyloučeny a přehlíženy. Je to proto, že neměly žádné typické místo v sourozenecké řadě a nevěděly správně, ke komu mají vlastně přilnout.³³⁴ Směřují dříve než ostatní sourozenci pryč ze své rodiny. Je to buď po fyzické či zeměpisné stránce, nebo někdy volí jinou životní dráhu, profesní kariéru než zbytek rodiny.³³⁵ Nejsou neobvyklé ani obavy, že pro své rodiče znamenají nejméně a mají málo šancí, aby na sebe zaměřily pozornost své rodiny. Často je na ně používán „dvojitý metr“, protože když je třeba pomoci, jsou zařazeni mezi větší, ale když se jde spát, tak se s nimi počítá jako s malými.³³⁶

Pokud jde o hodnocení těchto dětí, prostřední děti jsou obratné a již brzy se naučí vykrucovat se. Patří často také mezi oblíbené, neboť jsou všude užitečné a po všech stranách chápavé. Nevýhodou tohoto ale je, že je pro ně i těžké zaujímat pevné

³³⁰ Srov. *tamtéž.* s. 27 - 28.

³³¹ Srov. *tamtéž.* s. 28.

³³² Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 41.

³³³ *Tamtéž.* s. 41 - 42.

³³⁴ Srov. *tamtéž.* s. 42.

³³⁵ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 28.

³³⁶ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 42.

postavení a vyvíjet nějaké vlastní stanovisko.³³⁷ Většina prostředních dětí bude zaměřena spíše na společenskou stránku života a vyrostou z nich dobří vyjednaváči, mezi jejichž vlastnosti bude patřit i schopnost urovnávat rozepře a hádky.³³⁸ Je pro ně také typické, že chtějí předcházet problémům. To vede až řešení ještě neexistujícího problému.³³⁹ U druhorozených se objevuje motivace orientovaná na vyhýbání se neúspěchu, tedy je pro ně výhodnější vyjednávání než otevřený konflikt. Nevyplácí se jim spoléhat na přímé či nátlakové metody proti dříve narozeným, proto se snaží jednat s prvorozenými po dobrém a vyjednávat.³⁴⁰

Prostřední děti považují za velmi důležité mínění vrstevníků a okolí a jsou na jejich tlak velmi citliví. Jsou dokonce schopni dělat některé věci kvůli přijetí skupiny a to i v dospělosti.³⁴¹

3.5 Manželství druhých a prostředních dětí

Mezi vlastnosti prostředních dětí patří to, že se snáze spřátelí a jsou věrnější. To v globálním měřítku znamená, že většinou patří k nejvěrnějším manželským partnerům. Jejich sklony brát život s humorem a lehkostí a také nepříliš se stresovat zároveň s přiměřenou houževnatostí vedou k tomu, že v případě vyskytnutí se problému ho raději vyřeší. Protože nemají rádi konflikty, bývá manželství prostředních dětí většinou dobré a úspěšné.³⁴²

Manželské problémy se však nevyhýbají ani prostředním dětem. Ačkoli se totiž zdají být téměř ideálními povahové rysy prostředních dětí: schopnost vyjednávat, dělat prostředníka a uzavírat kompromisy, opak je pravdou. Paradoxně se totiž snaží zachovávat mír za každou cenu. Z toho plyne vyhýbání se problémům a následovně i sobě navzájem. Zdánlivý klid mezi dvěma prostředními dětmi je jen povrchový, ve vztahu jsou různé bouře, protože partneři mezi sebou nekomunikují, aby zabránili konfliktům.³⁴³ Otevřená komunikace brání tomu, aby vyjádřily svůj vyhraněný názor.

³³⁷ Srov. *tamtéž.* s. 42.

³³⁸ Srov. LEMAN, K. *Sex začíná v kuchyni.* s. 47.

³³⁹ Srov. *tamtéž.* s. 48.

³⁴⁰ Srov. KLIMEŠ, J. *Zamyšlení nad sourozeneckou rivalitou* [Online]. Poslední revize 29. 1. 2004 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://jeronym.klimes.web.cz/clanky/psychologie/sourozenci.htm>>.

³⁴¹ Srov. LEMAN, K. *Sex začíná v kuchyni.* s. 48.

³⁴² Srov. *tamtéž.* s. 47.

³⁴³ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace.* s. 125.

Raději se vyjádří, jako by jim na určité skutečnosti příliš nezáleželo. To může vést až k podrážděnosti a napětí.³⁴⁴

³⁴⁴ Srov. LEMAN, K. *Sex začíná v kuchyni*. s. 48.

4 NEJMLADŠÍ DÍTĚ

Nejmladší dítě má zvláštní místo v Bibli, legendách a pohádkách. Je skutečně ve výhodě, protože má před sebou nějakého průkopníka, ale nikoho, kdo ho sesadí z trůnu.³⁴⁵ Nejmladší děti jsou nazývány také benjamínky.

4.1 Vlastnosti nejmladších dětí

Nejmladší děti v rodině jsou podle Kevina Lemana typicky extrovertní baviči, kteří dokáží manipulovat lidmi kolem sebe. Jsou podle něj srdeční, nekomplikovaní a někdy trochu duchem nepřítomní, společenší a většinou oblíbení, bezstarostní a veselí, mohou být ale i vzpurní, kritičtí, temperamentní, rozmazlení, netrpěliví a prudcí. Vždy se budou snažit být středem pozornosti.³⁴⁶ K typickým vlastnostem nejmladších dětí patří otevřenost, nekomplikovanost, tvořivost, schopnost motivovat ostatní a ochota riskovat. Benjamínci bývají citově založení.³⁴⁷

4.2 Vliv rodičů a sourozenců

Protože je benjamínek nejmenší ze sourozenců, užívá si výjimečného postavení mezi nimi i u rodičů, kteří ho nejvíc rozmazlují. Z tohoto důvodu se nejmladší dítě cítí jako jedinečné, nevyvíjí žádnou ctižádost a nechává o sebe vždy pečovat jiné. Není to tak však vždycky, někdy závodí s jinými, protože vidí, že všichni před ním jsou o tolik silnější a zkušenější. Problémem se může stát také právě fakt, že nikdo od nejmladšího nic zvláštního neočekává. To pak dítě pobízí k tomu, aby bylo nejlepší a všechny ostatní předstihlo.³⁴⁸ Znalosti a dovednosti nejmladšího dítěte už rodiče tak nenadchnou a nemají pro ně takový význam jako u starších sourozenců benjamínka. Projevují se k úspěchům méně spontánně a někdy se chovají netrpělivě. Nejmladší děti to cítí. Časté je, že jsou děti poučovány spíše od starších sourozenců než od rodičů.³⁴⁹

Nejmladší bratr více sester se stejně jako nejstarší bratr učí poznávat více ploch vztahu mezi dívkami a chlapci a jeho charakteristika je jasnější, než kdyby měl jen

³⁴⁵ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen*. s. 43.

³⁴⁶ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. s. 100 - 101.

³⁴⁷ Srov. WARNER, P. *333 nápadů pro život s batoletem*. s. 291.

³⁴⁸ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen*. s. 43.

³⁴⁹ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. s. 102 - 103.

jednu sestru. Podobně je tomu u nejmladšího bratra více bratrů. Nejmladší sestra více sester je mnohem ctižádostivější, nesoběstačnější a odbojnější, než kdyby měla jen jedinou sestru.³⁵⁰

V případech jiného pohlaví nejmladšího dítěte než u dříve narozených dětí se stane více preferovaným mazlíčkem. Vzhledem k tomu, že to je jediné dítě toho pohlaví, bude se tím cítit o to znamenitěji. Obvyklejší je to především, když se narodí jeden chlapec po řadě několika děvčat. Mladší děti se mnohdy stávají obzvlášť náročnými a často i nesamostatnými.³⁵¹ Jestliže je v rodině několik sester a jediný, nejmladší bratr, rozmnoží se potíže, protože není ochoten vzdát se svého práva na služby od ženy; chtěl by neustále být opatrován a bezstarostně sledovat své zájmy.³⁵²

V mnoha rodinách problémy způsobují sami rodiče, neboť benjamínka mají stále za malého, to znamená nevypělého, nesoběstačného, vyžadujícího vedení a oporu. Je to dáno lidskou mentalitou a přirozeností - potřebou vědomí důležitosti, která vede k tomu, že si nedokáží připustit osamostatnění. Tato situace může ubližovat nejen nejmladšímu dítěti, ale i ostatním sourozencům.³⁵³ Benjamínek má dvě možnosti volby v přizpůsobení se situaci, kdy je označován za malého. Buď přijme a využije situace, bude hrát roli malého co nejdéle a nebude se namáhat, nebo bude na sebe náročný a bude se snažit dohonit či dokonce předhonit starší.³⁵⁴

Není výjimkou, že nejmladší děti jsou vychovány bez pevných pravidel a užívají si větší volnosti, protože se pravidla „vypotřebovala“ u ostatních.³⁵⁵ To znamená, že mají mnohem více práv než povinností, což ohrožuje vývoj jeho charakteru.³⁵⁶ Nevýhodou tohoto stavu však je, že jsou také často „pátým kolem u vozu“ a mají pocit, že jsou málo užitečné. Proto se snaží dokazovat svou důležitost aktivní ctižádostí a velkou snaživostí.³⁵⁷ Benjamínci potřebují povzbuzení a ujištění o jejich důležitosti a o tom, že se i s nimi počítá.³⁵⁸

Na druhou stranu je ještě možnost, že bezstarostně využijí volnosti a jsou tedy často hravější a lehkovážnější. Většinou se častěji než ze starších sourozenců vyvíjejí

³⁵⁰ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.* s. 24 - 25.

³⁵¹ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 43.

³⁵² *Tamtéž.* s. 36 - 37.

³⁵³ Srov. VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E. *Vztahy mezi sourozenci.* s. 101 - 102.

³⁵⁴ Srov. *tamtéž.* s. 61.

³⁵⁵ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 43.

³⁵⁶ Srov. VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E. *Vztahy mezi sourozenci.* s. 102 - 103.

³⁵⁷ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäckchen.* s. 43 - 44.

³⁵⁸ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace.* s. 161.

tvůrčí osobnosti. Mnohdy pak ale nejsou vzácní rozmazlení tyrani a nároční lidé. Při vědomí svého zvláštního postavení se snaží, aby si je zachovaly pro další život.³⁵⁹

4.3 *Manželství benjamínků*

Naposledy narození jsou legrační, láskyplní a spontánní. Pro svou veselou a bezstarostnou povahu si dva benjamínci užívají v partnerském vztahu spoustu legrace. Jeden z nich však musí převzít odpovědnost za finanční stránku. Pokud se tak nestane, povede to k manželským hádkám, protože se v ničem nedokáží kontrolovat. Kevin Leman říká, že benjamínci jsou ti poslední, kdo se naučí zacházet se svými penězi. Mají nedostatek smyslu pro řád a stabilitu, protože jsou na jednu stranu hýčkáni a z druhé považováni za malé a zaostalé.³⁶⁰

Ideálními partnery pro nejmladší jsou spolehliví a svědomití prvorození. Benjamínci potřebují někoho, na koho se mohou spolehnout, kdo jim zavede do života pevný řád a udrží ho. Kevin Leman ještě dodává, že tato kombinace nenese zaručený úspěch manželství automaticky, ale je nutné i toto manželství budovat. Nejmladší děti totiž rády využijí péče prvorozeného. Ten je však musí naučit převzetí odpovědnosti³⁶¹, ale ne zase přenechat mu veškerou práci. Benjamínek by měl pochopit, že manželství je partnerství, kde se o úkoly dělí na půl.³⁶²

³⁵⁹ Srov. BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthäkchen*. s. 44.

³⁶⁰ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. s. 129.

³⁶¹ Srov. *Tamtéž*. s. 130 - 132.

³⁶² Srov. LEMAN, K. *Sex začíná v kuchyni*. s. 52.

5 DVOJČATA A TROJČATA

„Dvojčata či trojčata jsou děti narozené jedné matce v průběhu jednoho porodu.“³⁶³ V dnešní době nejsou dvojčata a trojčata ojedinělá jako dříve. Walter Toman uvádí, že dvojčata tvoří jen jedno procento narozených dětí.³⁶⁴ To však již není pravda. Dříve byl poměr narozených dvojčat jedna na sto narozených dětí a trojčata jedna na deset tisíc porodů. V dnešní době se rodí už jedna dvojčata na osmdesát narozených dětí. Je to dáno tím, že se hojně užívá hormonální antikoncepce, hormonální léčby a hlavně spouště rodičů se rodí děti za pomoci asistované reprodukce.³⁶⁵ Až dvacet procent vícečetných těhotenství vzniká díky oplodnění in vitro.³⁶⁶ Pravděpodobnost narození dvojčat se zvyšuje, pokud je z dvojčat některý z rodičů či předků.³⁶⁷

Děti z vícečetných porodů jsou specifické. Pokud nemají staršího sourozence, není žádný prvorozený. A naopak žádný z nich není benjamínek, pokud jsou nejmladší.

5.1 Dvojčata jednovaječná a dvojvaječná, trojčata

Existují dva druhy dvojčat: jednovaječná a dvojvaječná, která rozlišujeme podle způsobu jejich početí. Dvojvaječná dvojčata se geneticky shodují z padesáti, jednovaječná na sto procent. To znamená, že jednovaječná jsou vlastně totožná a dvojvaječná se sobě podobají jako kteříkoli jiní sourozenci.³⁶⁸

Jednovaječná dvojčata jsou počata tak, že po oplodnění jedné zárodečné buňky, jednoho vajíčka dojde k rozdělení.³⁶⁹ „Kromě normálních lidských vajíček existují totiž výjimečně i vajíčka s velkým jádrem a s dvojnásobným nebo vícenásobným počtem chromozomů, tj. částic, jež jsou nositeli lidských vlastností. Vajíčkům s takovou odchylkou se říká mnohomocná vajíčka. Podobně i mužské zárodečné buňky se mohou ve výjimečném případě vyskytovat s dvojnásobným nebo i vícenásobným počtem

³⁶³ RULÍKOVÁ, K. *Dvojčata: Jejich vývoj a výchova*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o. 2002. ISBN 80-7178-650-0. s. 13.

³⁶⁴ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. s. 34.

³⁶⁵ Srov. RULÍKOVÁ, K. *Dvojčata: Jejich vývoj a výchova*. s. 13.

³⁶⁶ Srov. *tamtéž*. s. 15.

³⁶⁷ Srov. BLÁHOVÁ, V. NOVÁKOVÁ, I. *Dvojčátka – proč se rodí?* [Online]. Poslední revize 25. 7. 2006 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://zena.centrum.cz/rodicovstvi/tehotenstvi-a-porod/2006/7/25/clanky/dvojcatka-proc-se-rodí/>>.

³⁶⁸ Srov. PETR, J. *Jednovaječná dvojčata s odlišnou dědičnou informací* [Online]. Poslední revize 28.03.2007 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.osel.cz/index.php?clanek=2556>>.

³⁶⁹ Srov. RULÍKOVÁ, K. *Dvojčata: Jejich vývoj a výchova*. s. 13.

*chromozomů; říká se jim pak mnohomocné spermie. Jestliže se setká mnohomocné vajíčko s mnohomocnou spermií, může vzniknout útvar, z něhož se pak vyvíjí nikoli jeden lidský zárodek, nýbrž dva zárodky; tedy jednovaječná dvojčata.*³⁷⁰

K dělení jednoho zárodku dochází v různých stádiích vývoje. Vznikají dvě děti s toutéž genetickou informací a téhož pohlaví. Jsou si velmi podobné, často je těžké je od sebe rozlišit.³⁷¹ Záleží pak na době oddělení, zda budou mít každé vlastní placentu a plodové obaly jako dvojjaječná dvojčata, jednu placentu a dvě plodové blány nebo se budou vyvíjet v jedné dutině plodového vejce se společnou placentou. Pokud by došlo k dělení příliš pozdě, po třináctém dni od početí, nerozdělí se již úplně a vznikají siamská dvojčata.³⁷²

Dvojjaječná dvojčata vznikají tehdy, jestliže se uvolní dvě vajíčka a jsou oplodněna dvěma spermiemi. „V jediném měsíci dozrají dvě nebo více vajíček a ty pak mohou být oplodněna zároveň. Každý lidský zárodek se v takovém případě vyvíjí úplně samostatně v samostatném vaku blan a se samostatným lůžkem.“³⁷³ Může dojít i k dodatečnému oplodnění, tj. uvolnění vajíček není současné, rodí se pak děti různě staré. Každé z dětí má svou vlastní genetickou informaci, to znamená, že se od sebe liší a mohou být jiného pohlaví. Pravděpodobnost dvojjaječných dvojčat roste s věkem matky a počtem těhotenství.³⁷⁴ Tato dvojčata nemají problém s identitou, přesto bývají na sobě dost závislá.³⁷⁵ „Děvče mívá v sobě už od útlého dětství určitý „mateřský“ ochranný pud, který často přetrvává až do puberty, kdy se role obvykle otočí.“³⁷⁶

Ať už se jedná o dvojčata jednovaječná či dvojjaječná, liší se od sebe tím, že jedno je dominantnější.³⁷⁷ „Dvojčata jsou vždycky zajímavým spojením vůdčího typu a typu přizpůsobivého. Prvorozené se často ujímá asertivní role vůdce a druhorozené ho ve všem následuje.“³⁷⁸ Většinou je dominantnější to, které se narodilo první. Je silnější a průbojnější, vůdčí typ daného páru. Druhé dvojče bývá slabší, a to i po zdravotní stránce. Nechává se svým dvojčetem vést, neboť je přizpůsobivější a neztídká i závislé

³⁷⁰ BLÁHOVÁ, V. NOVÁKOVÁ, I. *Dvojčátka – proč se rodí?* [Online]. Poslední revize 25. 7. 2006 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://zena.centrum.cz/rodicovstvi/tehotenstvi-a-porod/2006/7/25/clanky/dvojcatka-proc-se-rodí/>>.

³⁷¹ Srov. RULÍKOVÁ, K. *Dvojčata: Jejich vývoj a výchova*. s. 13.

³⁷² Srov. *tamtéž*. s. 13 - 14.

³⁷³ BLÁHOVÁ, V. NOVÁKOVÁ, I. *Dvojčátka – proč se rodí?* [Online]. Poslední revize 25. 7. 2006 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://zena.centrum.cz/rodicovstvi/tehotenstvi-a-porod/2006/7/25/clanky/dvojcatka-proc-se-rodí/>>.

³⁷⁴ Srov. RULÍKOVÁ, K. *Dvojčata: Jejich vývoj a výchova*. s. 14 - 15.

³⁷⁵ Srov. *tamtéž*. s. 22.

³⁷⁶ *Tamtéž*. s. 22.

³⁷⁷ *Tamtéž*. s. 23.

³⁷⁸ LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. s. 42.

na prvním.³⁷⁹ Toto však neplatí vždy, protože některá dvojčata, obzvláště stejného pohlaví, spolu soupeří o první místo celý život.³⁸⁰

K samovolnému početí trojčat v matčině děloze dochází jen málo. Většinou jsou oplodněna dvě vajíčka a jedno z nich se rozdělí, mohou však být i jednovaječná trojčata. Trojčata se však rodí nejčastěji díky umělému oplodnění.³⁸¹

5.2 Identita dvojčat

Názory na výchovu dvojčat se liší. Některé podporují jejich oddělení od sebe, aby si utvořila vlastní identitu, a to co nejdříve. Doporučuje se nakupovat dětem odlišné oblečení a hračky. Jiný názor je, že některá dvojčata mají na sebe tak pevnou vazbu, že jim oddělování může způsobit trauma. Navíc často děti chtějí to, co má ten druhý, takže je vlastnění stejných věcí lepší. Nejdůležitější je, aby se rodiče naučili svým dětem rozumět a nesnažili se jim vnutit ani stejnost, ani odlišnost.³⁸²

Oddělení a uvědomění si sebe sama, tzv. separaci a identifikaci, brání to, že komunikace s dvojčaty probíhá jako s dvojicí, ne jako se samostatným jedincem. Dochází k tomu až v devadesáti procentech komunikačních situací. Na dlouhou dobu jsou vnímána jako jedna osobnost, což vede k potlačení rozvoje samostatného myšlení a jednání. U dvojčat je problematický vývoj řeči a komunikačních dovedností, neboť se od nejtělejšího dětství učí komunikovat převážně spolu a rozumí si i neverbálně v pouhých náznacích. Jejich schopnost plnohodnotně a plyně se vyjadřovat je omezená, opožděná a na nižší úrovni v porovnání se sourozenci. Mohou také později užívat zájmene já, nahrazují singulár plurálem - mluví za oba.³⁸³

Během růstu si děti začínají uvědomovat svou identitu. To platí i pro jednovaječná dvojčata. Také se u nich objevují mírné rozdíly v rysech. Vzhledem k tomu, že mají totožnou genetickou informaci, jsou si podobná i po duševní stránce. Mívají velmi podobný vkus, zájmy, názory a zaměření.³⁸⁴ *„Dvojčata trpí stejnými duševními a tělesnými poruchami, které obvykle propuknou ve stejnou dobu. I když byla od sebe odloučena velmi záhy, uzavřou manželství s velmi podobnými partnery, budou*

³⁷⁹ Srov. RULÍKOVÁ, K. *Dvojčata: Jejich vývoj a výchova*. s. 23.

³⁸⁰ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. s. 42.

³⁸¹ Srov. RULÍKOVÁ, K. *Dvojčata: Jejich vývoj a výchova*. s. 75.

³⁸² Srov. *tamtéž*. s. 10 - 11.

³⁸³ GAVLASOVÁ, P. *A co když jsou to dvojčata ?* [Online]. Poslední revize 10. 2. 2002 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://ucjtk.ff.cuni.cz/publikace/1-99/gavlas.htm>>.

³⁸⁴ Srov. YOUNGSON, R. M. *Fenomén jednovaječných dvojčat* [Online]. Poslední revize 14. 5. 2002 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://rodina-deti.doktorka.cz/fenomen-jednovajecnych-dvojcat/>>.

žít v podobných domech, sdílet stejné základní postoje, nosit stejný typ oblečení, vyhledávat stejný druh práce, pěstovat stejné sporty a vstoupí do stejné politické strany.³⁸⁵ Dá se říci, že jednovaječná dvojčata mají stejný mozek a tudíž i velmi podobnou mysl. Člověk je sice vystaven různým vlivům, ale u dvojčat platí, že vyhledávají podobné prostředí i při odloučení. To znamená možnost, že vstupní informace zpracují a interpretují téměř stejně, protože si je připodobní.³⁸⁶

Ačkoli mohou být jednovaječná dvojčata na pohled stejná, nejsou zcela identická, například se mohou vyskytovat rozdíly v povaze. Často se stává, že jedno z nich je dominantnější a stojí v roli obránce a ochránitele. Také nemají vždy stejné nadání a zájmy, liší se třeba písmo či podpis. Jejich vazba na sebe navzájem bývá dost silná, je třeba podporovat identitu opatrně a s citem, stejně tak při oddělování.³⁸⁷

Často se stává, že dvojčata jsou ve školce i škole uzavřenou jednotkou. Nejen proto, že mají pevnou vazbu a jsou stále spolu, ale také okolí je nezdědka označuje a oslovuje jako jeden subjekt.³⁸⁸ Pokud navštěvují jednu třídu, brání jim to ve vytváření vlastních přátelství, neboť obvykle mají kamarády společné. Také to zabraňuje rozšiřování vlastních horizontů, svobodě stát se osobností a rozvíjet vlastní zájmy. Každé z dvojčat má však vlastní zkušenosti a ty je formují jako individuální osobnosti. Pro každé z nich je odlišnost velmi důležitá, ale obtížně nalézají rovnováhu mezi touhou po udržení jejich jedinečného pouta a i s tímto poutem nalézt a vymezit svou vlastní identitu a osobnost.³⁸⁹

Největší touha po vlastní identitě bývá v období puberty. Dvojčata se snaží za každou cenu odlišit od toho druhého a stále více jim vadí, že jsou brána jako dvojčata. Ačkoli chtějí být vzhledově jiná, pořizují si stejné věci, protože mají stejný vkus. Vede to k různým hádkám, než se smíří s faktem, že se narodila jako dvojčata a odlišným oblékáním to nezmění. Toto období trvá různě dlouho, ale po určité době se zase k sobě vracejí a začínají využívat své stejnosti.³⁹⁰

³⁸⁵ *Tamtéž.*

³⁸⁶ Srov. *tamtéž.*

³⁸⁷ RULÍKOVÁ, K. *Dvojčata: Jejich vývoj a výchova.* s. 20 - 21.

³⁸⁸ Srov. *Tamtéž.* s. 100.

³⁸⁹ Srov. *Konkurence mezi dvojčaty* [Online]. Poslední revize 19. 4. 1999 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek44.htm>>.

³⁹⁰ Srov. RULÍKOVÁ, K. *Dvojčata: Jejich vývoj a výchova.* s. 113 - 114.

5.3 Sourozenecké vztahy dvojčat a trojčat

U dvojčat je to jiné než u ostatních sourozenců, protože jsou vždy ve dvou. Tuto zkušenost jiní sourozenci nemají, neboť se částečně míjejí. O dvojčatech se dá říci, že jsou prakticky narozená současně, ačkoli okolí se snaží označit jedno z dvojčat za starší a druhé za mladší. „Dva běžní sourozenci jsou od narození druhého rovněž ve dvou, ale starší měl zpravidla za sebou několikaletou zkušenost jako jediné dítě. On ví opravdu přesně, co ztratil ...“³⁹¹ Mladší sourozenec si mnohem obtížněji představí život bez starších sourozenců. Jeho výhoda spočívá v tom, že se může identifikací se staršími sourozenci, skrze zástupný výkon nebo napodobením jejich postojů něco naučit. Díky tomu, že se dostává do konfliktů se staršími sourozenci, se naučí schopnosti řešit je. U dvojčat je tomu jinak, protože jsou ve vývoji stejně daleko. Žádné z nich nemá vzhledem k druhému náskok ani dřívější zkušenosti, nemohou si předávat zkušenosti a napodobovat v některých činnostech druhého s tím, že by získávala nové schopnosti. Těžko se mohou naučit ve střetech ve stejném fyzickém a osobním prostředí navzájem něco, co by neuměl druhý. Jejich výhodou je, že se mohou lépe prosazovat než samotné dítě ve stejné sourozenecké pozici, protože jsou dva. Také dokáží snáze vymoci své požadavky.³⁹²

Prostředí se snaží dvojčata od sebe diferencovat, i rodina dělá jedno dvojče starším, druhé mladším sourozencem. Dochází k tomu také tehdy, když se jedná o identická nebo jednovaječná dvojčata. Při rozlišování dvojčat mohou především u neidentických nebo dvojevaječných dvojčat hrát roli věkový rozdíl, který obvykle není větší než půl hodiny. Dále jsou odlišena podle vnější podobnosti s určitými členy rodiny, rozdíly v tělesné výšce, nebo také podle inteligence či vitality. Věkové pořadí i přes současné narození je také určeno, jestliže jsou dvojčata chlapec a děvče (a tedy se jedná o neidentická, dvojevaječná dvojčata), preferencí autority mezi rodiči. Například je-li otec nejstarší a matka nejmladší mezi svými sourozenci, potom u svého párku dvojčat označí hochu za staršího a děvče jako mladší dítě. Přitom by třeba mělo být skutečné pořadí narození naopak. Díky tomu, že jsou okolím rozlišována jako starší a mladší, mohou dvojčata bez dalších sourozenců alespoň zčásti projevit vlastnosti hlavních typů sourozeneckých pozic. Protože jsou od počátku dva, mají sklon odporovat světu ve dvou. Obzvlášť výrazný je tento sklon, jestliže jsou jednovaječná dvojčata.

³⁹¹ *Tamtéž*, s. 35.

³⁹² *Srov. tamtéž*, s. 35 - 36.

Dvojčata si nemohou vůbec představit život bez toho druhého. Proto jim dělá průměrně větší obtíže než u jiných sourozeneckých párů a skupin odtrhnout se od sebe. Netýká se to jen dětství a období mládí, ale i dospělosti. Není neobvyklé, že mají více než jiní sklony hledat sourozenecký pár nebo rovněž dvojčata jako přátele nebo jako milenecké a manželské partnery.³⁹³

Dvojčata často nejsou jedinými dětmi svých rodičů, mohou mít i další sourozence. Pokud je tomu tak, potom oba přijímají více nebo méně také ony vlastnosti společenského chování, které by odpovídaly jedné jediné osobě stejné sourozenecké pozice. Zaujímají například roli nejstaršího bratra bratrů a sestry nebo třeba mohou rozvíjet rysy mladší sestry od sestry.³⁹⁴

Pokud se dvojčata narodí rodičům, kteří již děti mají, je to pro ně velmi náročné. Starší děti musí být lépe připraveny na příchod sourozenců, než by tomu bylo při narození jednoho miminka, protože pro ně může být zdrcující. Rodiče na ostatní mají mnohem méně času a jsou více unavení a vyčerpaní, takže mnohdy nemají ani sílu věnovat se staršímu potomkovi. Ten pak může žárlit. Velmi důležitou roli hraje otec. Pokud se bude staršímu dítěti či dětem věnovat, zpevní se mezi nimi pouta. Zapojení dítěte do péče o miminka prospívá také, protože oceněná pomoc snižuje pocit ostrčení.³⁹⁵

Narodí-li se do rodiny s dvojčaty mladší dítě, nastává zcela jiná situace, než když jsou dvojčata mladšími sourozenci. Pozitivní stránkou je to, že dvojčata jsou zvyklá dělit se o své rodiče, protože ani jeden z nich nebyl sám, neznají život bez sourozenců. Problém nastává jen u identických dvojčat a většinou na krátký čas. Mladšímu sourozenci činí potíže odlišit je od sebe a potrvá mu nějakou dobu, než je od sebe rozezná a bude je oslovovat dohromady holky nebo kluci.³⁹⁶ „*Jestliže dvojčata doma tvoří úzce uzavřenou jednotku, musí se mladší sourozenec vyrovnat s tím, že členem této jednotky nebude. I když je věkový rozdíl malý, dvojčata si hrají spolu a mladší děcko mezi sebe nepustí.*“³⁹⁷ Pro mladšího sourozence dvojčat je lepší, jsou-li dvojčata chlapec a děvče, protože se může identifikovat s dvojčetem téhož pohlaví. Pokud by bylo mladší dítě stejného pohlaví jako dvojčata, může se stát, že jej rodiče budou dělat starším. Důvodem je to, že se snaží jednat se všemi stejně, dokonce i

³⁹³ Srov. *tamtéž.* s. 36.

³⁹⁴ Srov. *tamtéž.* s. 36 - 37.

³⁹⁵ Srov. RULÍKOVÁ, K. *Dvojčata: Jejich vývoj a výchova.* s. 58 - 62.

³⁹⁶ Srov. *tamtéž.* s. 62.

³⁹⁷ *Tamtéž.* s. 63.

nakupovat stejné dárky všem dětem, takže hračka nemusí odpovídat věku dítěte. Proto mladší dítě může mít pocit ostrčení a osamocení, pokud bude mít vlastní pokoj a dvojčata budou spolu. Na druhou stranu se může stát, že bude rozmazlováno rodiči i dvojčaty.³⁹⁸

Co bylo řečeno o dvojčatech, platí podobně také pro trojčata a čtverčata. Jejich vzájemné vztahy a vazby jsou mnohotvárnější a také hranice mezi nimi a ostatními sourozenci, pokud nějaké mají, jasnější než u dvojčat. Také odebírají svým sourozencům rodiče více než dvojčata, proto se jejich sourozenci ze své strany vůči trojčatům a čtverčatům více uzavřou.³⁹⁹

5.4 Partnerské vztahy a manželství dvojčat

Při výběru partnera si dvojčata hledají nevědomky takového, který by byl jako jejich dvojče, aby jim ho nahradil. Výhodou toho je, že si pak navzájem rozumí a dobře vycházejí i s partnery svého dvojčete. U dvojčat ženského pohlaví, protože jsou na sobě závislejší než dvojčata - muži, se stává, že se jim nedaří najít partnera. Dobré je, pokud se jim podaří najít partnera zároveň, neboť pokud by jedno z dvojčat nemělo partnera, necítí se obě dobře. Jedno se totiž cítí opuštěně a může i žárlit. Ideální by pro ně bylo najít si jako partnery také dvojčata.⁴⁰⁰

Žárlivost se může objevit také u manželek dvojčat - mužů, které začnou žárlit na bratra svého muže, protože si dvojčata rozumí i beze slov a jejich citové pouto je velmi silné. Jejich ženy se s tím obtížně vyrovnávají. Co se týče manželů dvojčat ženského pohlaví, tento problém se většinou nevyskytne. V tomto ohledu jsou na tom lépe dvojvaječná dvojčata různého pohlaví, protože se naučí lépe chápat opačné pohlaví a nemají žádnou psychickou bariéru. Jejich vztah se dá přirovnat k bratru a sestře, kteří jsou narozeni po sobě, jejich vztah k sobě navzájem je však mnohem hlubší než u běžných sourozenců.⁴⁰¹

³⁹⁸ Srov. *tamtéž.* s. 63.

³⁹⁹ Srov. TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen.*s. 37.

⁴⁰⁰ Srov. RULÍKOVÁ, K. *Dvojčata: Jejich vývoj a výchova.* s. 119.

⁴⁰¹ Srov. *tamtéž.* s. 120.

6 POŘADÍ NAROZENÍ V PÍSMU SVATÉM

Problémy a typické vztahy podle sourozeneckých konstelací nacházíme v Písmu svatém hned několikrát. Najdeme tu jak jedináčka, prvorozené, prostřední, benjamínky, tak i dvojčata.

6.1 Sourozenci ve Starém zákoně

V Bibli je hned na začátku knihy Genesis velmi názorně popsán první pár bratrů. Starší Kain byl rolník, mladší bratr Ábel ovčák. V Kainově zdroji obživy však musíme vidět i obraz příběhu vyhnání Adama a Evy z ráje - pole je proklaté. Kain nese jejich vinu a obdělává pole. Musí pracovat a při tom nést tíži osudu, aby získal obživu. Ábel směřuje jinam, žije se svými zvířaty bezstarostně. Je spíše snílek, který není vázaný na půdu, ale zaměřuje se na touhy po vyšších věcech. Kainova oběť není proto přijata a kouř letí k zemi, neboť je na zemi doma a z ní všechno dobývá. Je k ní vázán. Ábelovu oběť Bůh přijímá, protože směřuje k nebeskému domovu, kam také letí kouř z ní. Kain zabitím Ábela plní kletbu danou jeho otci, čímž se vzdaluje ještě více od ráje po cestě svých rodičů. V Ábelovi se naopak plní touha po návratu k Bohu, do otcovského domu.⁴⁰² Poté, co Kain zabije svého bratra, utíká. Bůh se však rozhodne neusmrtit ho. „*Aby ho každý poznal a nikdo, kdo ho potká, ho neusmrtil, dostane Kain znamení na čelo jako ochrannou známku.*“⁴⁰³ Do každé rodiny se od doby Kainovy rodí prvorozené dítě.⁴⁰⁴ Proto každé prvorozené dítě nosí Kainovo znamení a je zatíženo jeho proviněním. Vzpomínka na Kainovu vinu je skryta v podvědomí prvorozeného.⁴⁰⁵

Boj o prvorozeneckou pozici se vyskytuje u Ezaua a Jákoba. Zápasí o první pozici, „o trůn“, nejdůležitější místo. Toho se starší vzdá jen v případě nouze. Přestože jsou dvojčata, nejsou na sobě závislí, naopak, každý je naprosto jiný. Ezau se jako starší má stát dědicem, ale chytřejší a mazanější je jeho mladší bratr Jákob. Proto také Ezau přichází o své výsadní postavení, Jákob ho dokáže předběhnout a tak získá otcovo požehnání místo prvorozeného.⁴⁰⁶

⁴⁰² Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*.s. 57 - 59.

⁴⁰³ PREKOP, J. *Prvorozené dítě. O sourozenecké pozici*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s r. o., 2002. ISBN 80-247-9004-1. s. 11.

⁴⁰⁴ Srov. *tamtéž*. s. 11.

⁴⁰⁵ Srov. KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. s. 59.

⁴⁰⁶ Srov. Gn 27, 1 - 46.

Další jsou dvě sestry, Lea a Ráchel, jejich otec Lában miluje obě stejně a ctí pořadí narození svých dcer, proto dává Jákobovi první Leu a pak až Ráchel. Mezi sestrami je viditelná rivalita a boj o manžela a jeho přízeň.⁴⁰⁷

Bez sourozence, tudíž jedináček je Izák. Ačkoli má nevlastního bratra, stává se kvůli jeho zapuzení jedináčkem, jediným vytouženým dítětem, které bezmezně poslouchá svého otce a naprosto mu důvěřuje.⁴⁰⁸

Velká rivalita mezi bratry existuje také u Jákobových synů. Výrazní jsou tu ti nejmladší: Josef a jeho bratr Benjamín, kterým dává Jákob více najevo svou náklonnost. To se pak projevuje žárlivostí starších bratrů a prodejem Josefa do Egypta.⁴⁰⁹ Josef ovšem využívá své schopnosti být středem pozornosti a umění prosadit se mezi staršími a mocnějšími, proto se dostává až na místo správce.⁴¹⁰ V tomto příběhu si však musíme povšimnout také nejstaršího Jákobova syna Rúbena. Nese odpovědnost za své bratry a patrné je, že má jeho slovo váhu. Zabránil bratrům, aby zabili Josefa, a chtěl ho přivést zpět k otci. V jeho nepřítomnosti jej však bratři prodávají do otroctví. Když Rúben nenalézá svého bratra v cisterně, nařiká, protože má pocit zklamání ze sebe sama, a roztrhne si roucho.⁴¹¹

Velmi významným benjamínkem byl David. Ačkoli je nejmladší z mnoha bratrů a příliš se s ním nepočítalo pro něco vyššího, přesto byl Bohem vyvolený a Samuel ho pomazal na krále Izraele.⁴¹² Jeho vlastnosti nejmladšího se projevují na mnoha místech, evidentně je rád středem pozornosti, například při přenášení Archy úmluvy tančí před ní. Ukazuje schopnost prosadit se a bojovat, zvláště když může být zajímavý, zabitím Goliáše.⁴¹³

6.2 Sourozenci v Novém zákoně

Výrazné jedináčky nacházíme v Novém zákoně dva, oba měli jedinečné poslání. Prvním z nich je Jan Křtitel, který je výraznou osobností. Žije v samotě na poušti, aby se připravil na své hlásání. Nakonec je opět o samotě ve vězení. Druhým jedináčkem je Ježíš. Je to jediný Boží Syn a zároveň jediný syn Marie. Ačkoli během hlásání se

⁴⁰⁷ Srov. Gn 29, 15 - 30, 24.

⁴⁰⁸ Srov. Gn 16 - 22.

⁴⁰⁹ Srov. Gn 37, 1 - 36.

⁴¹⁰ Srov. Gn 39, 1 - 41, 57.

⁴¹¹ Srov. Gn 37, 17 - 36.

⁴¹² Srov. 1S 16, 1 - 13.

⁴¹³ Srov. 1S 17, 1- 58.

pohybuje mezi lidmi a svými apoštoly, objevuje se často o samotě při rozhovoru se svým Otcem a pak se opět připojuje ke svým učedníkům. Jeho poslání je opravdu jedinečné pro celý svět.

V Novém zákoně můžeme pozorovat rivalitu u dvou sester, jsou to Marie a Marta. Marta, starší sestra, se snaží o perfektní obsluhu, Marie si našla místo u nohou Pána. Je tu velmi dobře vidět, že starší mají větší pocit odpovědnosti za pozemské věci. Marta jako starší se snaží svou sestru vychovávat.⁴¹⁴ Mladší jsou duchovněji založeni. Ježíš v tomto příběhu napomíná Martu za přílišné starosti a Mariino počínání nehodnotí jako lenost, ponechává jí „zvolený dobrý podíl“.⁴¹⁵ Můžeme si zde všimnout podobnosti s bratry Kainem a Ábelem.

Dva bratry najdeme v podobenství o marnotratném synu, ten mladší rozhází a promrhá jmění. Užívá si bez přemýšlení o hmotném majetku. Starší bratr pracuje stále s otcem na poli a nemůže pochopit otcovo vstřícné chování při návratu mladšího bratra.⁴¹⁶ Je zde vidět, že mladšímu se vždy odpustí více než staršímu, který je vždy perfektní, automaticky se s tím počítá a více se od něj očekává.

⁴¹⁴ Srov. PREKOP, J. *Prvorozené dítě. O sourozenecké pozici*. s. 10.

⁴¹⁵ Srov. Lk 10, 38 - 42.

⁴¹⁶ Srov. Lk 15, 11 - 32.

ZÁVĚR

Ačkoli se zdá, že problematika sourozeneckých konstelací je věcí jednoduchou, není tomu tak. O sourozeneckých konstelacích bylo od doby Alfreda Adlera napsáno mnoho knih. V českém jazyce je jich však poměrně málo a téma není příliš rozebráno, proto jsem se rozhodla pracovat s cizojazyčnou literaturou. Využila jsem tři knihy, které jsem překládala z němčiny. Nejpřínosnější pro mou práci byla kniha od Karla Königa, která vysvětluje dost podrobně věci, které se sourozeneckými konstelacemi úzce souvisejí, například extroverzi a introverzi, které jsou velmi podstatným prvkem k mezilidským vztahům. Samozřejmě mezi autory děl o sourozeneckých konstelacích panují rozdílné názory, proto jsem se snažila také propojit hlavní rysy a navzájem doplnit to, na co se jednotliví autoři v tomto tématu zaměřili.

Před psaním diplomové práce jsem měla o problematice pořadí narození a jeho vlivech na chování k okolí jen nepatrné znalosti. Po hlubším prostudování tohoto tématu jsem zjistila, že se dokáží podívat na lidské chování z jiné stránky, vidím své blízké i známé a kamarády v odlišném světle. Mohu si dnes lépe vysvětlit, proč se chovají zrovna tak, jak se chovají, a pochopit, že je jim to dáno vztahy v jejich rodině, prostředí, ve kterém vyrůstali. Při vstupu do kolektivu nebo při setkání s někým druhým může člověk lépe zvažovat, jak se v určité situaci zachovat, na co si dát pozor a čeho využít, pokud známe sourozeneckou konstelaci. Problematika sourozeneckých konstelací mi také pomohla k lepšímu poznání a pochopení sebe sama. Našla jsem odpovědi na mnohé otázky, které jsem si pokládala. Pochopila jsem důvody mého chování v určitých situacích.

Jsem přesvědčena o tom, že přehled v této oblasti mi pomůže lépe vnímat lidi kolem mne, osoby v různých společenstvích, ale hlavně mé budoucí děti a žáky. Znalost rodiny dítěte a jeho postavení v ní může každému učiteli pomoci pochopit chování žáka, u problematických jedinců správně zasáhnout a tím zabránit různým konfliktům a kázeňským problémům. Nejvíce by se však o sourozenecké konstelace měli zajímat rodiče, protože právě oni jsou ti, kteří primárně ovlivňují, jaké vztahy mezi jejich dětmi budou. Oni totiž vychovávají, věnují svým dětem pozornost a také oni si vyberou, které dítě budou preferovat a po kterém budou chtít více nebo méně. Rodiče mohou výrazně ovlivnit, zda jejich dítě bude poslušné nebo rebel, jestli se dokáže prosadit nebo zůstane

raději v ústraní, zda se dokáže rozhodovat samo za sebe či bude závislé na plánech lidí ve svém nejbližším okolí. Záleží hlavně na nich, jaké vlivy budou na dítě již od narození působit a co pak bude působit na jejich další život.

O sourozenecké pořadí by se měli zajímat i lidé hledající a vybírající životního partnera. Do jejich společného života se totiž vztahy k sourozencům budou také promítat. Komplementarita, částečná komplementarita či nekomplementarita partnerů může velmi ovlivnit pevnost a trvalost tohoto vztahu. Znalost vlastností partnera pomocí sourozeneckých konstelací může také sloužit k jeho lepšímu poznání, pochopení a přizpůsobení.

Nesmíme však zapomínat, že každá pozice v pořadí sourozenců je důležitá a má v životě své místo. Nelze preferovat určité konstelace, protože každá z nich má svou úlohu. Nelze být bez jedináčků, kteří to dokáží dotáhnout dál než ostatní, stejně jako si nedokážeme představit život bez těch, kteří se dokáží postarat o druhé, nebo bez bavičů a společensky aktivních osob. Připodobnění pozic v rodině k Boží Trojici má v epilogu Karl König:

„Pochválen buď osud prvních dětí! Oni kráčí ve stopách stvoření. Obraz Boha Otce je vtisknut na jejich čele.

Pochválen buď také úkol druhých dětí. Oni opatrují a obohacují naše životy; plní to s radostí a krásou a pomáhají nám překonat tíhu života. V jejich srdci je zapsána tvář Krista.

Pochválena buď tušení budoucnosti třetích dětí. Připravují pro nás nadcházející. Pátrají po novém způsobu života. Oni se unavují ve službě pro druhé. Ve svých rukou nesou znak Ducha svatého.“⁴¹⁷

⁴¹⁷ KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal. epilog.*

SHRNUTÍ

Diplomová práce je zaměřena na vlivy sourozeneckého pořadí na mezilidské vztahy. Vychází ze skutečnosti, že během dětství dochází k socializaci člověka a vytváření kladného či záporného vztahu k okolí. Dítě tráví nejvíce času v rodině, hlavně se sourozenci, proto na ně mají největší vliv. Pořadí narození do určité míry předurčuje osobnost člověka, nesmí se však přeceňovat, neboť není jediným vlivem. Sourozenecké konstelace vysvětlují způsoby jednání s druhými lidmi, chování partnerů navzájem, schopnost vedení lidí či podřízení se druhým.

Psychologové, kteří se věnovali pořadí narození, se neshodují v dělení do skupin sourozenců. Někteří označili jedináčky za specifické prvorozené, jiní je řadí do zvláštní skupiny. Ani děti ze sourozenců nezačleňují stejně, protože členění na skupiny nemůže být zcela jednoznačné.

Do každé rodiny se narodí první dítě, které buď zůstane jedináčkem, nebo bude mít sourozence. Jedináčci zůstávají sami. Navázání kontaktu s vrstevníky jim činí potíže, intelektuálně jsou však dále než jejich vrstevníci, kteří mají sourozence. Hůře se přizpůsobí potřebám partnera. Prvorozené dítě se musí vyrovnat s příchodem sourozence, často se objevuje žárlivost. Později se stává ochráncem svých mladších sourozenců, pečuje o ně a převezme za ně odpovědnost. K prvním dětem patří touha po vedení druhých.

Mezi sourozenci, kteří se narodí po sobě, může vzniknout rivalita nebo se každý zaměří na jiné cíle. Schopnost přijmout mladšího bratra či sestru závisí i na jejich věkovém odstupu. Druhé dítě se buď snaží staršího sourozence předstihnout nebo bude hledat prostředky, aby se nemusel podřídit.

Pokud jsou v rodině více než dvě děti, pak zde najdeme prvorozeného, prostřední dítě či děti a nejmladšího. Prostřední děti mají vlastnosti prvního i nejmladšího dítěte, dokáží se snadno přizpůsobit a snaží se zabránit jakýmkoli konfliktům. V rodině se však cítí být přehlíženy, proto se zaměřují na vztahy mimo rodinu, mají hodně přátel.

Nejmladší děti bývají vychovávány volněji, nevyžaduje se od nich tolik, jak od starších sourozenců. Mohou této skutečnosti využít nebo se budou cítit nedoceny. Rádi se stávají středem pozornosti, jsou velmi komunikativní.

Zvláštní postavení mají dvojčata a trojčata, neboť jejich sourozenec je na stejné pozici jako oni a velmi se navzájem podobají nejen po fyzické, ale i po duševní stránce. Oddělení od sebe a vytvoření vlastní identity může dvojčatům působit potíže, neboť s nimi okolí jedná jako s dvojicí a jsou na sobě dost závislá, jejich vztah je hlubší než mezi ostatními sourozenci. Prostředí se však někdy snaží dvojčata od sebe diferencovat a dělá jedno starším. Většinou první z nich působí dominantněji a druhé se přizpůsobuje. V partnerovi často hledají náhradu za své dvojče.

Mnoho příkladů sourozeneckých pozic lze najít v Písmu svatém. Výrazně se projevuje touha po vládnutí a moci. Zřetelné jsou typické vlastnosti náležející k určité pozici v rodinné konstelaci.

PRAMENY A LITERATURA

ADLER, A. *Porozumění životu. Úvod do individuální psychologie*. 1. vyd. Praha: Aurora, 1999. ISBN 80-85974-76-2

ALLEN, K. E. *Přehled vývoje dítěte: od prenatálního období do 8 let*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-614-4.

BEER, U. *Geschwisterrollen von Prinzen und Nesthückchen*. Herbolzheim: Centaurus Verlags-GmbH & Co. KG, 2004. ISBN 3-8255-059-6.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. (včetně deuterokanonických knih). 8. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2001. ISBN 80-85810-29-8.

BRTNÍKOVÁ, M. *Dítě a jeho svět*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1979.

DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. Přeložila Daniela Šimková. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2002. ISBN 80-7178-596-2.

DOSTÁL, A. M. OPRAVILOVÁ, E. *Úvod do předškolní pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985.

GRECMANOVÁ, H. HOLOUŠOVÁ, D. aj. *Obecná pedagogika II*. 2. vyd. Olomouc: Nakladatelství Hanex, 2003, ISBN 80-85783-24-X.

ISAACSON, C. RADISH, K. *Pořadí narození: Kdo doopravdy jsme*. 1. vyd. Bratislava: Alexander Giertli - Eugenika Pbl. 2006. ISBN 80-89227-31-7.

KÖNIG, K. *Brüder und Schwestern. Geburtenfolge als Schicksal*. 13. vyd. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2004. ISBN 3-525-59216-7.

KRATOCHVÍL, S. *Manželská terapie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-332-3.

LEMAN, K. *Sex začíná v kuchyni*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2004. ISBN 80-7255-110-8.

LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. 2. vyd. Praha: Portál, s. r. o., 2000. ISBN 80-7178-430-3.

PREKOPOVÁ, J. *Malý tyran: Co vlastně děti potřebují*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994.

PREKOPOVÁ, J. SCHWEIZEROVÁ, CH. *Neklidné dítě*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994.

PREKOP, J. *Prvorozené dítě. O sourozenecké pozici*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s r. o., 2002. ISBN 80-247-9004-1.

RULÍKOVÁ, K. *Dvojčata: Jejich vývoj a výchova*. 1. vyd. Praha: Portál, s. r. o. 2002. ISBN 80-7178-650-0.

SHARP, D. *Slovník základních pojmů psychologie C. G. Junga*. 1. vyd. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2005. ISBN 80-85880-39-3.

TOMAN, W. *Familienkonstellationen. Ihr Einfluß auf den Menschen*. 8. přepracované vyd. Nördlingen: C. H. Beck, 2005. ISBN 3-406-49407-2.

VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E. *Vztahy mezi sourozenci*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1966.

WARNER, P. *333 nápadů pro život s batoletem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-962-3. s. 291.

Elektronické dokumenty

ADLER, I. *Sestra nebo bratr?* [Online]. Poslední revize 7.7.2008 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek6457.htm>>.

BARTOŠOVÁ, K. *Už dávno neplatí, že jedináček musí být rozmazlený!* [Online]. Poslední revize 6. 11. 2007 [cit. 2009-02-26]. Dostupné z: <<http://www.super.cz/clanek/18519-uz-davno-neplati-ze-jedinacek-musi-byt-rozmazleny.html>>.

BLÁHOVÁ, V. NOVÁKOVÁ, I. *Dvojčátka – proč se rodí?* [Online]. Poslední revize 25. 7. 2006 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://zena.centrum.cz/rodicovstvi/tehotenstvi-a-porod/2006/7/25/clanky/dvojcatka-proc-se-rodí/>>.

ČECHOVÁ, B. *Více jedináčků v populaci? Více egoismu?* [Online]. Poslední revize 25.1.2008 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek6136.htm>>.

Dětská žárlivost [Online]. Poslední revize 20. 2. 2006 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.moje-rodina.cz/Detska-zarlivost>>.

GAVLASOVÁ, P. *A co když jsou to dvojčata ?* [Online]. Poslední revize 10. 2. 2002 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://ucjtk.ff.cuni.cz/publikace/1-99/gavlas.htm>>.

HAVLÍČEK, J. *O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti* [Online]. Poslední revize 18. 6. 1999 [cit. 2009-02-04]. Dostupné z: <<http://www.vesmir.cz/clanek.php3?CID=972>>.

Jedináček ano, či ne [Online]. Poslední revize 8. 5. 2006 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.christine.cz/extra/jedinacek-ano-ci-ne/articles.html?id=148>>.

Jedináčci nejsou sobečtí [Online]. Poslední revize 19.11.2008 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek6729.htm>>.

Jedináček to nemá lehké [Online]. [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.doktoronline.cz/main/clanek.php?id=64>>.

Konkurence mezi dvojčaty [Online]. Poslední revize 19. 4. 1999 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek44.htm>>.

KLIMEŠ, J. *Zamyšlení nad sourozeneckou rivalitou* [Online]. Poslední revize 29. 1. 2004 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://jeronym.klimes.sweb.cz/clanky/psychologie/sourozenci.htm>>.

KREJČÍŘOVÁ, D. *Od sourozenců se dítě učí.* [Online]. Poslední revize 27.1.2000 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek463.htm>>.

MLÍČKOVÁ, H. *Nejstarší, nejmladší, jedináček. Co si děti odnesou do života?* [Online]. Poslední revize 1.11.2008 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <http://pibramsky.denik.cz/babyboom/sourozenecke_konstelace20081030.html>.

PETR, J. *Jednovaječná dvojčata s odlišnou dědičnou informací* [Online]. Poslední revize 28.03.2007 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.osel.cz/index.php?clanek=2556>>.

TĚTHALOVÁ, M. *Proč mě sesadili z trůnu?* [Online]. Poslední revize 5.5.2008 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek6331.htm>>.

YOUNGSON, R. M. *Fenomén jednovaječných dvojčat* [Online]. Poslední revize 14. 5. 2002 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://rodina-deti.doktorka.cz/fenomen-jednovajecnych-dvojcat/>>.

ZAJÍCOVÁ, J. *Jak se osamostatnit* [Online]. Poslední revize 1. 7. 1999 [cit. 2009-02-25]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek239.htm>>.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Označení a názvy knih Písma svatého

Gn První Mojžíšova (Genesis)

1S První Samuelova

Lk Evangelium podle Lukáše

Zkratky

s. strana

srov. srovnej

tj. to je

tzn. to znamená

vyd. vydání